

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
МЕЛІТОПОЛЬСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ БОГДАНА ХМЕЛЬНИЦЬКОГО
МЕЛІТОПОЛЬСЬКЕ ВІДДІЛЕННЯ УКРАЇНСЬКОГО ГЕОГРАФІЧНОГО
ТОВАРИСТВА

**ГЕОГРАФІЧНИЙ ТОПОНІМІЧНИЙ
СЛОВНИК**

(ПОСІБНИК ДЛЯ СТУДЕНТІВ ГЕОГРАФІЧНИХ
СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ ПЕДАГОГІЧНИХ ВУЗІВ)

Мелітополь 2008

УДК 81'373.21(075.8)

ББК 81.411.4-314я73

Г35

Рекомендовано Міністерством освіти і науки як навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів (лист № 1.4/ 18-Г-4464 від 18 лютого 2008 р.)

Рецензенти: Топчієв Олександр Григорович, доктор географічних наук, професор, завідувач кафедри економічної та соціальної географії Одеського державного університету імені І.І. Мечнікова.

Шилова Лідія Гаврилівна, вчитель методист ЗОШ №14 м. Мелітополь

Левада О.В., Сорокіна Н.С., Торбунова М.Д., Левада О.М.

Г35 Географічний топонімічний словник: Навчальний посібник. - Мелітополь: Колор Принт, 2008. 180 с.

Топонімічний географічний словник розкриває зміст і походження назв найважливіших фізико-географічних об'єктів. Топоніми подано за частинами світу в алфавітному порядку. Посібник написано відповідно програм підготовки географів у вищій школі.

Призначений для студентів педагогічних вищих навчальних закладів, викладачам, вчителям усім хто цікавиться географією.

УДК 81'373.21(075.8)

ББК 81.411.4-314я73

ISBN 978-966-2489-01-9

О.В.Левада, Н.С.Сорокіна, М.Д.Торбунова, О.М.Левада, 2008
Колор Принт, 2008

Передмов

Частини с

Океани ...

Європа ...

Азія

Африка ...

Північна А

Південна л

Австралія

Антарктид

Алфавітний

Література

ЗМІСТ

Передмова	4
Частини світу. Материки	6
Океани	9
Європа	11
Азія	54
Африка	103
Північна Америка	114
Південна Америка	129
Австралія	136
Антарктида	145
Алфавітний показчик	147
Література	177

Присвячена пам'яті
Сорокіної Нелі Семенівни,
Левади Олександра Васильовича

ПЕРЕДМОВА

Майже всі географічні об'єкти мають свої назви. Безіменних географічних об'єктів стає дедалі стає менше, в міру того як людини познає їх і вивчає. Походженням географічних назв займається наука топоніміка (від грец. *топос* – «місце», *онома* – «ім'я»)

При вивченні географії важливе значення має знання географічної номенклатури, знання карти. В цілому цей важливий момент в учбовому процесі формує високий рівень педагогічної майстерності у майбутнього вчителя географії, історії і взагалі педагога. Володіння топонімікою - це важлива складова частина якості географічної культури знань. У сучасній вітчизняній шкільній і вузівській географії існує дефіцит топонімічної літератури. Це спонукало авторів до складання словника, як навчального посібника, який має за мету допомогти студентам краще орієнтуватися в топонімах.

В словнику наведені найбільш важливі назви географічних об'єктів, приводяться приклади різних

трактовок назв, що пов'язує дані об'єкти з історією їх вивчення, розвиває географічне мислення, сприяє кращому засвоєнню назв, полегшує орієнтування по карті щодо положення різних географічних об'єктів.

Матеріали в посібнику подані в певній системі. Вони охоплюють перелік основних географічних об'єктів, їх місцеположення і походження назв за частинами світу у слідуючому порядку: моря, затоки, протоки, острови, півострови, миси, ріки, озера, гори, височини, плато, нагір'я, низи вони.

На нашу думку, словник буде сприяти вивченню студентами географічної номенклатури, а також допоможе вчителям географії у викладанні географії і позакласної роботи

ЧАСТИНИ СВІТУ. МАТЕРИКИ.

АВСТРАЛІЯ – материк в південній півкулі, частина світу. Походження назви материка пов'язано з тим, що вже в античний час у географів сформувалось стійке переконання про існування в південній півкулі гіпотетичної суші, що займає значну її частину. Цей материк на картах підписувався по-різному: Невідома Земля (**Terra incognita**), Невідома Південна Земля (**Terra Australis incognita**), Південна Земля (**Terra Australis**). В пошуках цього материка голландський мореплавець Віллем Янц в 1606 р. відкрив територію сучасної Австралії і назвав її **Нова Голландія**. Супутник Джеймса Кука натураліст Форстер, а пізніше і англійський мореплавець М.Фліндерс почали називати Нову Голландію Австралія (від латинської Australis – «південний»). З 1824 року ця назва материка закріпилась на картах.

АМЕРИКА – частина світу у західній півкулі. Відкрита у 1492 році 12 жовтня експедицією Х.Колумба (хоча скандинави бували у Північній Америці ще у X-XI ст.) Названа в честь флорентійця Америкго Веспуччі, який у 1499-1502 роках плавав до її берегів і дав їх описання. А у 1538 році фламандський картограф Г. Меркатор підписує на південному материку південна частина Америки, а на

північному – північна частина Америки і цим затверджується назва за обома материками.

АНТАРКТИДА – материк, розташований навколо Південного полюса. Відкритий у 1820 році російською високоширотною експедицією на шлюпках «Восток» і «Мирний» під командуванням Ф.Ф. Беллінсгаузена і М.П.Лазарева. Назва утворена від **Антарктика** і суфікса і да (порівн. Атлантида). Антарктида з грецької означає «протилежна Арктиці» (**anti** – «проти» і **arktos** – «ведмідь», сузір'я Великої Ведмедиці + країна на протилежному кінці Землі від сузір'я Великої Ведмедиці, тобто на півдні).

АФРИКА – частина світу. До її складу входять материк Африка, острови Мадагаскар, Зеленого Мису, Канарські, Мадейра, Сокотра, Маскаренські, Занзібар та інші. Походження назви не вияснено. Вважають, що карфагеняни називали **afriki** номадів або сусідські варварські племена. Назва **Африка** застосовувалась до області поблизу Карфагена, а потім замінила давню назву – **Лівія** для позначення всього материка. Материк Африка – другий за розміром після Євразії.

ЄВРАЗИЯ – материк у північній півкулі, в межах якого знаходяться частини світу Європа і Азія. Спочатку виникли назви цих частин світу, а узагальнену назву материка вперше

примінив у першій половині XIX ст. відомий географ О.Гумбольдт.

АЗІЯ – частина світу, в перекладі з фінікійської мови означає «схід». Першим провів межу між Європою і Азією Гекатей Мілетський (VI ст. до н. є.) по Середземному, Мармуровому і Чорному морях, а також по річці Тасіс (очевидно Дон). Пізніше греки стали застосовувати назву **Азія** у вузькому розумінні, відносячи до неї окремі пункти або райони на східному узбережжі Егейського моря, пізніше цей топонім перетворився в назву півострова Мала Азія. В наш час існує гіпотеза походження назви **Азія**. На східному березі Егейського моря ще в догрецькі часи існувало місто і місцевість Ассува. Греки, освоюючи територію узбережжя, перетворили цю чужу назву в **Азія**, яка згодом розповсюджувалась все далі і далі на схід.

ЄВРОПА – частина світу, західна частина материка Євразія. Назва використовувалась географом Гекатеєм, а також і Геродотом у VI-V ст. до н.е.. Запозичена греками у фінікійців, які утворили топонім із слова ереб – «темрява», «захід сонця», «захід».

ОКЕАНИ

АТЛАНТИЧНИЙ ОКЕАН – розташований між Європою, Азією і Африкою на сході і Америкою на заході. На півдні омиває береги Антарктиди, на півночі з'єднаний з Північним Льодовитим океаном. Назва його пов'язана з грецьким міфом про велетня Атланта – брата Прометея. Спочатку греки його ім'ям називали гірську країну в північно-західній Африці (**Атлас**), а пізніше розповсюдили назву і на море за Геркулесовими горами (стовпами), тобто за Гібралтаром. Назва **Атлантичний океан** введена в географію Беригардом Варреніусом у 1650 році, а до цього океан називали Північним морем.

ІНДІЙСЬКИЙ ОКЕАН – третій за величиною океан Землі. Древні греки дали йому назву **Ерїтрейське море** – «Червоне море» (ерїтрос – червоний), однак з плином часу ця назва застосовувалась все рідше, а океанічна акваторія отримує назву від Індії, країни, відомої своїми багатствами (О.Македонський - **Індікон Пелагос** – «Індійське море», араби - **Бахрель Хінд** з тим же значенням). З ХУІ ст. затвердилась відома ще у працях римського вченого **Плінія** (І ст.) назва **Океанус Індікус - Індійський океан**.

ПІВНІЧНИЙ ЛЬОДОВИТИЙ ОКЕАН – найменший з

чотирьох океанів Землі. В районі Північного полюса з'єднується з Атлантичним океаном широким проходом, що лежить між островом Гренландія і Скандинавським півостровом. З Тихим океаном з'єднується Беринговою протокою. Назва пояснює місцеположення.

АРКТИКА – північна область Землі, що прилягає до Північного полюса. Включає Північний Льодовитий океан (з його морями і островами) і північні окраїни материків північніше середньої нульової річної ізотерми. Назва походить від грецького слова *arktos* – «ведмідь, сузір'я Великої Ведмедиці»; країна, що лежить під сузір'ям Великої Ведмедиці, тобто на крайній півночі.

ТИХИЙ (Великий) ОКЕАН – найбільший з океанів Землі. Відкритий у 1513 році іспанцем Васко Нун'єс де Бальбоа і названий **Південним морем** (побачили його у південному напрямку). Фернандо Магеллан, що першим перетнув океан у 1520-1521 рр., дав йому назву **Тихого**, тому що протягом 100 днів плавання (від Вогняної Землі до Філіппінських островів) не спостерігалось жодної бурі. У 1756 році французький географ Ж.Н. Бюаш запропонував океану дати назву - **Великий** (як найбільшому з усіх океанів), але ця назва не отримала визнання.

ЄВРОПА

МОРЯ

Адріатичне море – частина Середземного моря між Апеннінським і Балканським півостровами. Назва походить від Адрії, морського порту між гирлами річок По і Адідже – стародавньої (біля VI ст. до н.е.) колонії греків, яка в наш час лежить на відстані більш ніж 25 км від моря внаслідок наносів обох цих річок. Походження назви також пов'язано з мовою стародавнього населення цих місць, в якій є слово «вода», «море».

Азовське море – внутрішнє море в басейні Атлантичного океану, на півдні Східноєвропейської рівнини, з'єднується з Чорним морем Керченською протокою. Сучасна назва пов'язана з містом Азов (тюркське азак- «низький», тобто лежить в нижній течії Дону). На березі ріки Дон, де вона впадає в море, стоїть стародавня грецька колонія Танаїс. В X ст. її захопили половці і перейменували в Азак (Азуп). У XIII ст. Азак стає великим торговим центром. В народній вимові назва зазнала змін і місто стали називати Азов. Припускають, що після перетворення Азова у морський порт, назва міста поширилася і на море.

В античний час море називалось Меотида по меотам – народу, що в давні часи жив на його берегах, а також Меотіс-

Лімна (з грецької «озеро ментів»). Пізніше море називалось Сурозьким, від назви міста Сурож, а нині Судак.

Балтійське море – внутрішнє море Атлантичного океану на півночі Європи. Сміслове значення назви до кінця не вияснено. У стародавніх греків і римських авторів згадується острів Балтія, на берегах якого видобували бурштин. З XI ст. в західноєвропейських джерелах з'являється назва Mare Balticum, що походить від вказаної назви острова. В основі цієї назви може знаходитись литовське *baltas* або латвійське *balts* – «білий» (за кольором піщаних берегів). На Русі воно звалось Варязьке море (від варяг) або Свейське (варіанти: Свебське, Свевське) море (від свеї – так у стародавній Русі називали шведів).

Баренцове море — окраїнне море Північного Льодовитого океану, омиває північні береги Європи. Назву отримало у 1853 році в честь голландського мореплавця Віллема Баренца, який у кінці XVI ст. здійснив три плавання по цьому морю. В Росії воно називалось Руським або Мурманським.

Біле море – внутрішнє море Північного Льодовитого океану біля північних берегів Східної Європи. Відомо три головні версії походження його назви: 1) більшу частину року море покрите льодом; 2) вода, відбиваючи північне небо, має

білуватий колір; 3) допускається і зв'язок з стародавнім позначенням кольором частин світу (білий – південна частина океану).

Егейське море – північно-східна частина Середземного моря між півостровами Балканським та Мала Азія. Назва грецька від слова *aiges* – хвилі, море, що хвилюється. Також вважають, що назва моря виникла від населеного пункту Ейгеон на острові Евбея. Також є легенда, що море назване від імені царя Егея.

Іонічне море – частина Середземного моря між південним берегом Апеннінського півострова і південно-західним берегом Балканського півострова. З Адріатичним морем сполучається протокою Отранто. Назва походить від племені іонян, що жило на його берегах.

Ірландське море – частина Атлантичного океану. Знаходиться між островами Ірландія та Великобританія. Назва походить від народу ірі, що жили на його берегах.

Лігурійське море – частина Середземного моря між французькою областю Прованс, островом Корсіка і північно-західним берегом Апеннінського півострова. Назва дана від імені лігурів – народу, що жив у давнину.

Мармурове море – омиває береги Європи і Азії, лежить між Егейським і Чорним морями. З першим з'єднується

протокою Дарданелли, а з другим протокою Босфор. Називали у давнину Пропонтидою, тобто лежить перед дверима Понту (Чорного моря); у середні віки італійці дали сучасну назву від острова Мармара, де видобували високоякісний білий мармур, що використовувався при забудові Стамбулу.

Норвезьке море – частина північного Льодовитого океану біля західних берегів Скандинавського півострова. Назва походить від держави Норвегія (nord – північний і peger – «шлях, дорога»; північний шлях).

Північне море – окраїнне море на сході Атлантичного океану між островом Великобританія і півостровами Скандинавським та Ютландія. Назва зберігається від старовинної назви Атлантичного океану (так називали ту його частину, що лежить на північ від паралелі Гібралтарської протоки).

Середземне море – частина Атлантичного океану між Європою, Азією і Африкою. У фінікійців це море було як Західне або Велике море. У стародавніх народів не було узагальненої назви для всього моря, а використовувались лише назви його окремих акваторій (морів). Римляни, що завоювали і підкорили своїй владі узбережжя Середземного моря, ввели узагальнену назву Наше море (Mare Nostrum) і

Внутрішнє море (Mare Interum), і тільки на початку VII ст. у римлян з'явилась назва Середземне море (Mare Mediterraneum). Ця отримана загальна назва і розповсюдилась на всі інші мови світу, вона передається тільки у формі перекладу, позначаючи на всіх мовах одне і теж – Середземне море.

Тірренське море – частина Середземного моря між Апеннінським півостровом і островами Корсіка, Сардінія і Сіцилія. Назва походить від тірренського (етруського) племені, що колись тут панувало.

Чорне море - лежить між Європою і Азією, належить до басейну Атлантичного океану, назва виникла у глибоку давнину. Найбільш рання з відомих форм іранська Ашхаена - «темне». Звідси запозичено стародавніми греками як у перевідній формі Понтас Мелос - «чорне море», так і переосмисленій Аксейонас - «негостинне». Пізніше, з розвитком колонізації берегів моря, воно почало називатися Евксейнос (Понт Евксинський) — «гостинне море». Походження назви також пов'язане з розповсюдженням на сході кольорового позначення сторін горизонту згідно з чим чорний колір позначає «північ», тобто Чорне море - це «північне море». До XV-XVI ст. широко вживалася назва Руське море.

ЗАТОКИ

Біскайська затока – в Атлантичному океані між північним берегом Іспанії і західним берегом Франції. Іспанська назва Гольдофі - Віскайя де гольфо - «затока», а Віскайя - назва іспанської території, яку омиває затока. В основі назви цієї території баскський народний географічний термін Віскайя - «гориста місцевість».

Ботнічна затока – найбільша затока на півночі Балтійського моря. Місцевість навколо північної частини затоки здавна зветься Ботнія - «низ, низовина».

Брістольська затока – в Атлантичному океані, омиває південно-західні береги острова Великобританія між півостровами Корнуолл і Уелс. Назву одержала від міста Брістоль, що розташоване на її берегах.

Варангер-фьорд – незамерзаюча затока Баренцова моря на північному кінці Скандинавського півострова. В перекладі на російську мову - Варяжська губа. Із староскандинавського *veg* - "ловля", *apgr* - "фьорд, затока".

Вест-фьорд – затока Норвезького моря біля західних берегів Скандинавського півострова. Вест - "захід".

Генуезька затока – в північній частині Середземного моря, частина Лігурійського моря, омиває північно-західні

береги Апеннінського півострова. В перекладі з італійської генуя - "гирло".

Двінська губа — південно-східна затока Білого моря, в яку впадає ріка Північна Двіна.

Кандалакська губа — затока в північно-західній частині Білого моря між берегом Кольського півострова і Карельським берегом.

Каркінітська затока — в північно-східній частині Чорного моря. Назву одержала від грецького міста — колонії Каркініда.

Корінфська затока — вузька смуга Іонічного моря, що глибоко вдається в південну частину Балканського півострова і відокремлює від нього півострів Пелопонес. Корінфським каналом з'єднується з Егейським морем. Назва походить від грецького міста Korinthos, що означає "місто на горбах".

Ліонська затока — північно-західна частина Середземного моря, омиває південні береги Франції. Французька назва Qolfe de Lion, що в перекладі означає "левова затока".

Мезенська губа — затока в північній частині Білого моря, куди впадає ріка Мезень.

Онезька губа — велика затока на півдні Білого моря, в північній частині замикається архіпелагом Соловецьких

островів. Назву отримала від впадаючої в губу ріки Онега.

Печорська губа – затока у південно-східній частині Баренцева моря, куди впадає ріка Печора, що і дало назву.

Ризька затока – на сході Балтійського моря. Назва утворена від латинського слова рінга - "коліно, лука, затон, заводь".

Сиваш (Гниле море) – затока на заході Азовського моря, від якого відокремлена вузькою косою Арабатська стрілка. З морем з'єднана Генічеською протокою біля північного кінця коси. Вода солонцювата, загниває, з неприємним запахом. Звідси назва "гниле море" (тюркське походження).

Таранто – затока на північному заході Іонічного моря, розділяє південну частину Апеннінського півострова на два півострова - Апулія (північний схід) і Калабрія (захід).

Термаікос (Салонікська) – затока у північно-західній частині Егейського моря біля східних берегів Балканського півострова.

Фінська затока – східна частина Балтійського моря. Назва від народу, який населяв у минулому узбережжя затоки. Фінська назва затоки Suomenlahti означає теж саме: suomen - "фінський", lahti - "атока".

Чошська губа – затока Баренцева моря зі сходу від

півострова Канін. Назву отримала від ріки Чоша, що в неї впадає.

ПРОТОКИ

Бельт – назва двох проток між Датськими островами: Великий Бельт між островами Фюн і Зеландія; Малий Бельт між островом Фюн і півостровом Ютландія. В перекладі з кельтської означає "вода, море або протока".

Боніфачо – протока в Середземному морі, яка роз'єднує острови Корсіка і Сардинія. Назву отримала від міста Боніфачо на півдні Корсіки.

Босфор – протока, що з'єднує Чорне море з Мармуровим і відокремлює південно-східну частину Ватиканського півострова від півострова Мала Азія. Назва босфор стародавніми греками пояснюється як "брід бика" і пов'язана з різними міфологічними подіями. Так красуня Іо, жриця богині Гери, із-за ревностів була перетворена Герою у корову і переправлена тут з Азії у Європу. В Турції, на території якої ця протока знаходиться, назва Босфор не вживається. Її називають Богазичі (внутрішня протока), Істамбул-Богази (Стамбульська протока), Караденіз-Богази (Чорноморська протока), Мармара-Богази (протока Мармурового моря).

Гібралтарська протока - з'єднує Середземне море з

Атлантичним океаном, відокремлює південний кінець Піренейського півострова від північно-західної Африки. Назва дана по скелі Гібралтар в європейській частині протоки (від арабської Джебель-ат-Тарік - "гора Таріка" - арабського полководця, який у 711 році переправився через протоку на чолі перших завойовників мусульман). В давні часи протока називалася Геркулесові стовпи по імені міфічного героя Геркулеса (Геракла), під стовпами розумілися скелі з обох боків протоки.

Дарданелли - протока між Європою і Азією, з'єднує Мармурове і Егейське моря. Назву отримала від народу дардан (союзники троянців), що жили тут (місто Дарданус).

Ересун — протока, яка з'єднує протоку Каттегат з Балтійським морем і відокремлює острів Зеландія від Скандинавського півострова.

Карські Ворота - протока між південним островом Нової Землі і островом Вайгач, з'єднує Баренцеве і Карське моря. Здавна відома російським промисловцям і спочатку називалася просто Ворота, що пояснюється як прохід, в тому числі і морська протока. Після встановлення назви Карське море протоку стали називати Карські Ворота.

Каттегат - протока між півостровами Ютландія і Скандинавія. Стародавня скандинавська назва - шлях

кораблів (кап - корабель, saie- шлях, дорога).

Керченська протока - з'єднує Чорне і Азовське моря, відокремлює Кримський і Таманський півострови. Назва з'явилась у середині XIX ст. від міста Керч. В античний час протока називалася Боспор Кимерійський (кимерійці проживали у Криму), У середньовіччі - Таман-Богази (Таманська протока).

Ла-Манш - протока, яка з'єднує Атлантичний океан з Північним морем і відокремлює острів Великобританія від материкової частини Європи. Ла-Манш – буквально "рукав", а в географічних назвах - "протока". В Англії цю протоку називають Англійський канал.

Малий Бельт — протока між островом Фюн (на сході) і півостровом Ютландія (на заході), з'єднує Балтійське море з протокою Каттегат. Назва утворена від датського географічного терміну бельт - "вода, протока". Прикметник "малий" визначається шириною протоки — найменша біля 600 метрів.

Мальтійська протока - між островами Цецілія та Мальта у Середземному морі.

Маточкін Шар - протока між північним і південним островами Нової Землі. Матка - "земля", шар - "протока".

Мессінська протока - у Середземному морі між

Апеннінським півостровом і островом Сицилія. З'єднує Тірренське та Іонічне моря. Назва від міста Мессіна на Сицилії.

Отранто - широка протока у Середземному морі, з'єднує Адріатичне море з Іонічним, відокремлює Апеннінський і Балканський півострови.

Па-де-Кале (Дуврська) - протока між островом Великобританія і материком Європа, з'єднує Північне море через Ла-Манш з Атлантичним океаном. Назва французька: pas - "крок, прохід, протока", Calais - Кале, місто на французькій частині берегу. Тобто "протока Кале, прохід у Кале". Англійці називають протоку Дуврською за назвою міста Дувр на англійському березі.

Скагеррак - протока між півостровами Ютландія і Скандинавія. Назва пояснюється як "протока мису, що виступає". skage - "мис", rakjan - "виступати", sund - "протока"), оскільки самий північний мис Ютландії Скаген (тобто просто "мис") знаходиться на кінці вузької коси, що вдається далеко в море.

Фемарн-Бельт - протока у західній частині Балтійського моря, яка розділяє острови Фемарн і Фальстер.

Югорський Шар - у Північному Льодовитому океані між материком і островом Вайгач, з'єднує Баренцеве і

Карське моря. Югрою або Югорською Землею в руських джерелах XI-XV ст. називалась обширна територія на півночі Євразії між нижніми течіями річок Печори і Обі. Назва протоки утворилася від етноніма югра. Так народ комі звали своїх сусідів ханти і мансі, що жили на обох схилах Північного Уралу. Шар - розповсюджений на півночі народний термін, що означає "морська протока" між островами і материком.

ОСТРОВИ

Азорські – група з 9 островів вулканічного походження в Атлантичному океані. Португальська назва "яструбові острови" (azoz- "яструб").

Аландські – група островів біля входу в Ботнічну затоку Балтійського моря. В перекладі з шведської а - "вода", land- "країна": острови водної країни. **Балеарські** - група островів у Середземному морі. Найбільш крупні Мальорка, Менорка, Кабрера. Іспанською мовою Isles Baleares - "острови праці". Вірогідно розташування островів, то нагадує форму розгорнутої праці, і дало привід до назви.

Борнхольм – Острів у південно-західній частині Балтійського моря.

Вайгач – острів у Північному Льодовитому океані, на

межі Баренцева і Карського морів, відокремлюється від материка протокою Югорський Шар, від острова Нова Земля протокою Карські Ворота. Назва від імені російського помора Івана Вайгача, який відкрив цей острів у XVI ст. Крім того, на півночі Вайгач - "наносна мілина, коса", звідси "вайгачний кінець острова", тобто наносний, наливний, низинний. Ось по такому кінцю берега можливо і назва всього острова.

Ведмежий – острів у Північному Льодовитому океані на південь від Шпіцбергену. Відкритий у 1596 році голландським полярним дослідником Віллемом Баренцем. Тут було вбито білого ведмедя, тому і острів назвали Берен, тобто Ведмежий.

Великобританія – острів біля північно-західних берегів Європи. Названий за кельтським племенем бритів, що населяли цей острів. Перша назва Альбїон (римський географ Піфей, IV ст до н.е.) – означає "гористий"; кельтське alb, alr - "гора":

Гебрідські – острови в Атлантичному океані біля північно-західного узбережжя Великобританії.

Готланд – острів у Балтійському морі біля південно-східних берегів Скандинавського півострова. В перекладі з шведської означає "країна (острів) богів".

Евбея – острів у Егейському морі біля південно-східного

берега Балканського півострова. Назва грецька, походить від слова Eu - "хороше, добре, гарно" і біотаі - "жити"; острів хорошого, гарного життя.

Еланд – острів у західній частині Балтійського моря біля південно-східного берега Скандинавського півострова.

Зеландія – найбільший і найважливіший в господарському відношенні датський острів, що лежить у південній частині протоки Каттегат між протоками Великий Бельт і Ересун.

Земля Франца-Йосифа – архіпелаг у Північному Льодовитому океані на північ від островів Нової Землі і на схід від Шпіцбергену. Відкритий у серпні 1873 року австро-угорською полярною експедицією і названий на честь імператора Австро-Угорщини Франца-Йосифа 1.

Іонічні – острови (група островів) у Іонічному морі біля південно-західних берегів Балканського півострова. Названі по давнім жителям – Іонинам.

Ірландія – менший з двох великих Британських островів, розташований в Атлантичному океані на захід від острова Великобританія. Ірландці називають свій острів Ерин, тобто "Західний", що відповідає крайньому західному положенню країни у Європі. Звідси ж пішла і назва племені - іри. Англійці назвали острів Ірландія, тобто "країна ірів".

Ісландія – острів у північній частині Атлантичного океану, відокремлює його від Північного Льодовитого океану. Ісландське "льодяна країна" (**іс** - "лід", **ланд** - "країна"). Назву дав норвежець Флоке у IX ст. із-за великої кількості криги в бухті, куди він пристав.

Кіпр – острів у східній частині Середземного моря. Назву виводять з найменування рослини кіпарис. Видобуток на острові мідної руди дав основу для пояснення Кіпр з латиської - *cyprium* і грецької *kipros*, що означає мідь.

Колгуєв – острів у Баренцовому морі на північний схід від півострова Канін.

Корсіка – острів у північно-західній частині Середземного моря на захід від Апеннінського півострова. Вірогідна назва від фінікійського слова *chorsi* - "лісиста місцевість".

Кріт (Кандія) – острів у східній частині Середземного моря на південний схід від Пелопоннесу. Назва виникла у глибоку давнину від племені, що мешкало на острові.

Мальорка (Майорка) – найбільший з Балеарських островів, знаходиться у західній частині Середземного моря. Назва іспанська, походить від латинського *maior* - "великий".

Мальта – острів у Середземному морі на південь від острова Сицилія. Відкритий у глибоку давнину фінікійцями і

названий в честь богині Меліти (Астарти) - фінікійської Венери. Деякі дослідники пояснюють назву від індоєвропейського кореня *malā* із значенням «гора, вершина».

Менорка (Мінорка) – острів у групі Балеарських островів в Середземному морі – назва - іспанська форма від латинської *maior* - "менший".

Нова Земля – група островів у Північному Льодовитому океані між Баренцовим і Карським морями. Нова Земля була відкрита руськими поморами (новгородці). Про це свідчить і сама назва Нова Земля в протилежність постійним "старим" місцям промислу на материку, а також наявність хрестів, які західноєвропейці застали на берегах островів.

Оркнейські острови – група островів у Атлантичному океані поблизу північних берегів острова Великобританія. Вперше згадується римським письменником і вченим Плінієм (І ст. н.е.) у формі *Orkades*. Вважають, що ця назва була переосмислена норманами в *Orkaneu jar* - "острови дельфінів".

Родос – острів у південно-східній частині Егейського моря. На острові у давнину була розташована грецька (дорянська) держава. При вході до гавані міста Родосу стояв маяк "Родоський колос" - одне з семи чудес світу. Назва походить від грецького *родос* - "троянда, острів троянд".

Сааремаа – острів у Балтійському морі. Назва утворена від слова saar- "острів", і маа - "земля", тобто "острівна земля".

Сардинія – острів у західній частині Середземного моря, на південь від острова Корсика, від якого відокремлюється протокою Боніфачо. Назву пов'язують з іберійським племенем сарди, що згадується ще у ХІУ ст. до н.е. і проживало північніше Єгипту. За іншою версією назва походить від слова сарадо - "ступня", на яку за своєю формою схожий острів.

Сицилія – найбільший острів у Середземному морі, на південь від Апеннінського півострова, від якого відокремлюється Мессінською протокою. В основі назви лежить античне найменування народу сікули, що колись населяв цей острів.

Соловецькі острови (Соловки) – група островів у Білому морі, розташовані при вході в Онезьку губу. В основі назви лежить саамський географічний термін suolov - "острів", тобто Соловки це просто "острівки", а коли говоримо Соловецькі острови, то виходить "острівецькі острови".

Фарерські острови – група островів вулканічного походження у північно-східній частині Атлантичного океану

між островом Ісландія і Шотландськими островами. Відкриті норманами у X ст. і перетворені ними у місце складання провіанту для своїх суден. З цією метою вони завезли сюди отари овець, від чого і пішла назва - "овечі острови".

Фюн – острів на півночі Західної Європи, омивається на сході протокою Великий Бельт, на заході - Малий Бельт.

Хійюмаа – один з великих островів у східній частині Балтійського моря.

Шетландські острови – група островів у північно-східній частині Атлантичного океану на північ від Оркнейських островів. Назва походить від Шотландії (південна частина Великобританії), поблизу якої знаходяться острови.

Шпіцберген – архіпелаг у Північному Льодовитому океані, на західній окраїні континентальної платформи, що оточує береги Старого Світу. Назва дана у 1596 р. голландським мореплавцем В. Баренцем і означає "країна гострих скель" (spitz - гострий", bergen - "гори"). У руських поморів острови були відомі під назвою Грумант.

Ян-Маєн – невеликий вулканічний острів на південному сході Гренландського моря. На початку XVII ст. його шість разів відкривали і називали кожною раз по-різному (Зубці Гудзона, Трійця, Рішельє, Йорис, Маврикій, Сер-Томас-Сміт),

доки нідерландська Північна компанія не дала йому ім'я одного із своїх капітанів Яна Якобзона Мая – Ян-Маєн.

ПІВОСТРОВИ

Апеннінський півострів – середній і найменший з трьох великих Південно-європейських півостровів. На півдні затокою Таранто розділяється на два півострова - Апулію і Калабрію. Назва походить від гір Апенніни, що в перекладі з кельтської означає реп - "головний, вершина, гора".

Балканський півострів – самий східний з трьох великих півостровів Південної Європи. Назву утворено від Балканських гір, або Балкан, що розташовані в північно-східній частині півострова. Ця назва з'явилася на картах у другій половині XIX ст. в наслідок непорозуміння. Французький вчений проводив дослідження центру півострова. Коли він побачив на горизонті якісь гори і спитав, як вони звуться, то у відповідь почув - балкани. що з турецької означає просто "гори" і наніс цю назву на карту.

Бретань – півострів на заході Франції, омивається водами Ла-Маншу і Біскайської затоки. Назву отримав у У ст., коли був заселений кельтськими племенами бритів, що переселилися з Британії.

Калабрія – південна частина Апеннінського півострова.

Назва дана по імені мешканців *salabri*.

Канін – півострів на півночі Європи між Білим морем і Чошською губою Баренцового моря. Назву пов'язують з ненецьким словом канінзь - мерзнути.

Керченський півострів – північно-східна частина Кримського півострова. Назва від міста Керч.

Кольський півострів – на півночі Європи, омивається Баренцовим і Білим морями. Назву отримав від ріки Кола, що протікає в його північно-західній частині. Вважають, що в основі цієї назви є саамське *коль* – “золото”.

Корнуолл (Корнуелл) – півострів на крайньому південному заході острова Великобританія. Омивається на півночі Брістольською затокою, на півдні - протокою Ла-Манш.

Котантен - півострів на заході Європи (північний захід Франції).

Кримський півострів – південна частина Східної Європи, омивається Чорним та Азовським морями. З материком з'єднується вузьким Перекопським перешийком. Татарське кермен - "фортеця", «стіна фортеці». Цю назву мало місто Старий Крим (Ескі-Крим).

Пелопоннес – півострів на півдні Ватиканського півострова, з яким з'єднується Корінфським перешийком, в

результаті чого населення приймало його як острів, що відображено у його назві: Пелопс - особисте ім'я міфічного родоначальника догрецького населення — пелоегів, несос - "острів".

Піренейський (Іберійський) півострів – західний і найбільший з трьох південних півостровів Європи. Названий по горах Піренеї. В основі назви гір лежить термін пірен - "гора". У стародавньому Римі називався Іберійським по народу ібери, що колись населяли його.

Скандинавський півострів – найбільший з півостровів Європи. Розташований на північному заході материка, омивається на сході Балтійським морем, на півдні протоками Каттегат і Скагеррак, на заході Північним і Норвезьким морями. Походження назви залишається невідомим.

Ютландія – півострів на півночі Західної Європи між Північним і Балтійським морями. Назва на германських мовах означає земля ютів (юти - древнє плем'я, що мешкало тут).

МИСИ

Канін Ніс – крайня північно-західна точка півострова Канін.

Маррокі – крайня південна точка Піренейського

півострова, омивається водами Гібралтарської протоки.

Нордкап – мис на крайній півночі Європи. В перекладі означає "північний мис".

Нордкіп – північна точка Скандинавського півострова. Початкова назва -Кіннароден, де kin - "щока", odd - "гострий мис". Згодом ця довга назва перетворилася у Кінд. На голландських риболовецьких картах часто назву мису Нордкап відносили до мису Кінд. Результатом цієї плутанини утворилася штучна назва Норд-кін.

Рока – крайня західна точка Європи. Назва португальська: Cabo de Roка, (cabo – “мис”, рока - "скеля" , "скелястий мис").

Тенарон (Матапан)- крайня південна точка Балканського півострова (Пелопоннес), "Викривлене грецьке слово - "лоб, чоло".

Фіністерре – мис на північному заході Піренейського півострова. Назва означає "кінець землі" (finis - "кінець", terre - "земля").

РІКИ

Березина – права притока Дніпра. В основі лежить слов'янська назва дерева береза. Існує гіпотеза, що колись Дніпро і Березина нижче її впадіння вважались однією рікою

із спільною назвою Березина, а відома антична назва Дніпра Борисфен - являє собою викривлене Березина.

Біла — назва багатьох рік: 1. ліва притока Ками (побашкирські - Азігель - "біла ріка", тобто названа за перекладом з башкирської); 2. ліва притока Кубані.

Буг — назва двох річок: 1. Західний Буг - права притока Вісли, протікає в Україні і Польщі; 2. Південний Буг - впадає у Дніпровський лиман Чорного моря.

Везер — ріка у Німеччині, впадає у Північне море західніше півострова Ютландія.

Ветлуга - ліва притока Волги. Корінне населення (марійці) називають її Витла. В основі назви лежить стародавній спільний фінно-угорський термін вете - "вода". В поєднанні з суфіксом множинності ла, назва Витла означає "багатоводна".

Вісла — найзначніша ріка басейну Балтійського моря, протікає в Польщі. Назва утворена давнім слов'янським географічним терміном вісла, який зберігся в західнослов'янських діалектах із значенням "ріка", "струмок", "болото", "весняний розлив", "весняна повінь".

Вичегда — права притока Північної Двіни. Назва утворена древньомансійськими словами вич - "вогкі луки" і егда - "ріка". Таким чином Вичегда - "ріка, що протікає серед

вогких, заболочених луків", що відповідає її характеру на значній частині течії.

Волга — найбільша ріка Європи, протікає по Східноєвропейській рівнині і впадає у Каспійське море. Витік її знаходиться на Валдайській височині. Як і більшість рік, що мають велику довжину, Волга на різних ділянках своєї течії в різний час у різних народів мала різні назви. У працях грецького вченого Птолемея (II ст.) відома на той час нижня течія Волги вказана під назвою Ра, що має значення "ріка". До IX-XI ст. нижня і середня течія до впадіння Ками була відома під тюркською назвою Ітиль, утвореною від Ідель - "велика ріка". Верхня течія ріки відома під назвою Волга і походження її спірне. Витік ріки і верхня течія знаходяться в зоні, де до перших віків другого тисячоліття проживали балтійські племена, в мові яких є термін валка - "невеликий струмок", "струмок, що тече по болоту", "невелика ріка", "джерело", що легко співставити з назвою Волга від древньослов'янського слова, яке споріднене з словами "волога, вологий".

Волхов — ріка витікає з озера Ільмень і впадає в Ладозьке озеро. Походження назви можливо пов'язане з назвою Волга в мові тих племен, що жили в цих місцях. Але написання її в древній Русі Волхово дозволяє припускати слов'янське

походження від Вільхова, тобто "вільхова ріка".

Вятка – права притока Ками, починається в Удмуртії. Назва утворена від етноніму - до 20-х років XX століття удмуртів називали вотяки.

Гаронна – ріка на південному заході Франції, впадає в Біскайську затоку, утворюючи розширене гирло, що носить назву Жиронди.

Гвадалквівір – ріка на півдні Піренейського півострова, бере початок в Андалузських горах. Назва походить від арабського Ваді-ель-Кебір - "велика ріка".

Гвадіана – ріка на Піренейському півострові в його південно-західній частині, впадає в Атлантичний океан. По-іспанськи guadi (арабське - wadi) - "ріка", anade - "качка", "ріка-качка" (у верхній течії часто поринає під землю - пірнає як качка).

Даугава (Західна Двіна) – ріка Східної Європи, протікає по території Росії, Беларусі і Латвії, впадає у Ризьку затоку Балтійського моря. Латвійська назва Даугава -"багатоводна". Вважається також, що латвійська назва є перекладом з російського Двіна.

Десна – ліва притока Дніпра, впадає в нього вище Києва.

Дніпро – ріка у Східній Європі, протікає через Беларусь, Росію, Україну. За витік Дніпра приймається невелике мохове

болітце біля села Кленіно на північний схід від міста Вязьма (Смоленська височина). Впадає у Дніпровський лиман Чорного моря. Назви: Днепр, Дняпро, Дніпро. Вперше згадується древньогрецьким істориком Геродотом (V ст. до н.е.) під назвою Борисфен, що може бути осмислено як "північна ріка". Але існує гіпотеза, що Борисфен - це викривлена слов'янська назва Березина, яка на той час вважалася – головною рікою, а верхній Дніпро її притокою. В римських джерелах XI ст. вперше зустрічаємо назву Данаприс, Данапер. З багатьох можливих пояснень цієї назви - "порожиста, дальня, стрімка" та ін. - найбільш вірогідною признається версія, яка полягає в тому, що ця назва дана нижній течії скіфськими іраномовними племенами, що жили в степах Причорномор'я, і що стародавня форма назви Данаприс означає "глибока ріка" (іранське дан, дон - "ріка", апр, апара - "глибока"). У поетичному фольклорі Дніпро виступає під назвою Славути, Славутич - "славетна ріка".

Дністро – ріка на південному заході Руської рівнини, протікає по території України і Молдови. Бере початок на північних схилах Карпат і впадає у Чорне море. В Молдові має назву Ністру. В працях древніх грецьких вчених від Геродота (V ст. до н.е.) до Птолемея (II ст. н.е.) згадується під назвою Тирас, починаючи з IV-VI ст. - Данастр, у Руських

літописах Дънестръ, Днестръ. З деяких пояснень назв - "обтяжлива, швидка". Найбільш вірогідна версія основана на тому, що в назві сполучаються два річкових терміни: скіфський - дан, дон - "ріка" і фракійський істрос - "сильна водна течія, потік".

Дон – ріка на Руській рівнині, впадає в Азовське море. Вперше згадується древньогрецьким вченим Страбоном (І ст. до н.е. - І ст. н.е.) у формі Танаїс, що являє собою перекручене Дон. Назва дана скіфами - "ріка".

Дору (Дуеро) – ріка на Піренейському півострові, впадає в Атлантичний океан.

Драва – права притока Дунаю, протікає по території Австрії і Югославії.

Дунай – ріка, найбільша в Західній Європі. Починається на схилах Шварцвальду і впадає в Чорне море. Протікає по території багатьох держав і послідовно міняє свої назви: німецька Донау, чеська і словацька Dupaј, угорська Dupa, сербська, хорватська, болгарська - Дунав, румунська - Dunarea і російська - Дунай. В основі цих назв лежить древньоіранський (скіфсько-сарматський) термін дан, дон - "ріка", те ж що і в назвах Дон, Дніпро, Дністро. У древньогрецьких авторів нижня течія цієї ріки називається Істріз від французького слова Ister - "сильна водна течія,

потік". Римським і грецьким вченим у глибоку давнину була також відома назва Danubises.

Ебро – річка у північно-східній частині Піренейського півострова. Бере початок на схилах Кантабрійських гір і впадає у Середземне море, утворюючи обширну дельту. Назва походить від стародавнього імені всієї країни, де протікає ріка, та її жителів - іберія, іберійці (iberus).

Ельба (Лаба) – ріка у Середній Європі, бере початок в Судетах і впадає в Балтійське море. Вперше згадується у формі Albis , де германське alb - "білий", тобто "біла ріка". Лаба - змінена слов'янська назва Ельба.

Інн – права притока Дунаю, бере початок в Альпах (східна Швейцарія).

Кама – найбільша і найбагатоводніша ліва притока Волги. Відносно назви існує декілька суперечливих гіпотез. Згідно однієї з них назва Кама утворилася від народу комі, що живе в її верхів'ях. В перекладі з удмуртської мови кам - "довгий, довга ріка". Можливо, що Кама означає просто "ріка" або "велика ріка".

Клязьма – ліва притока Оки в її нижній течії.

Кубань – ріка в західній частині Передкавказзя, починається з льодовиків Ельбрусу і впадає в Азовське море. За останні 2500 років мала 200 варіантів різних назв. Сучасна

назва пояснюється від етноніму куман - так називалося одне з половецьких племен, що жило в Причорномор'ї на рубежі I – II тисячоліття н.е. Інша версія пояснює Кубань від її карачаєво-балкарської назви К'обан, що означає «розлючена, оскажєніла, вируюча».

Луара – найбільша ріка Франції, впадає у Біскайську затоку. Індоевропейська основа lig - "текти, бігти".

Маас – ліва притока Рейну, бере початок на північно-західних схилах гір Арденни. Mus - "волога, сирість".

Майн – права притока ріки Рейн в Німеччині. Кельтське mo - "повільник", enos - "вода", індоевропейська monia - "болото".

Марна – права притока ріки Сени у Франції. Від гальського matrona - "мати", міфологічне тлумачення "мати богів".

Медведиця – ліва притока ріки Дон.

Мезень – ріка на півночі Східної Європи, витікає з лісистих та болотистих увалів південно-західного схилу Тіманського кряжу і впадає в Мезенську губу Білого моря.

Молога – у минулому ліва притока Волги, нині впадає у Рибінське водосховище.

Москва-ріка – ліва притока Оки. З древньослов'янської означає "бути в'язким, топким" або "болото, рідина, вогкість,

сирість", тобто "топка, болотиста, мокра". Це підтверджують і подібні назви в Україні, Польщі (Московка, Московець).

Нарва – ріка на заході Східної Європи, витікає з Чудського озера і впадає у Фінську затоку Балтійського моря. Вепське слово *narvaïne* - "порог".

Нева – ріка на заході Східної Європи, витікає з Ладозького озера і впадає у Фінську затоку. Береги низькі, тому при тривалих затяжних західних вітрах із затоки в гирло бувають поводи, які приводять до затоплення міста Санкт-Петербург. Назва взята слов'янами у прибалтійських фінів, які називали цю ріку *Nevajoki* - "болотиста ріка".

Неккар – права притока ріки Рейн у південній Німеччині, бере початок в горах Швабський Альб. Середньонімецька *nesker* - "дух води".

Неман – ріка у західній частині Східної Європи, протікає по території Білорусі і Литви, впадає у Куршську затоку Балтійського моря. Литовська назва *Нямунас* означає "домашня, наша", тобто литовська ріка (*nemas* - "дім", *naminis* – "домашній")

Одра (Одер) – ріка в Центральній Європі, починається на схилах Судет і впадає у Балтійське море. Назва утворена від європейської основи *uodr* - "вода".

Ока – найбільша права притока Волги, починається з

Середньоруської височини. Для пояснення назви висувається ряд гіпотез: 1. від фінської јокі - "ріка"; 2. литовської ака - "джерело"; 3. слов'янської - "око" (відкритий водний простір). Назву Ока мають також річки в басейні Ловаті, Ангари, Уфи.

Онега – ріка на півночі Східної Європи, починається з озера Лаче і впадає в Онезьку губу Білого моря. Назву пояснюють від фінського слова **Enojogi** - "головна ріка, стрімкий потік", що у російському вживанні дало Онега.

Оскол – ліва притока Сіверського Дінця (правої притоки Дону), бере початок на Середньоруській височині.

Печора – ріка на північному сході Східної Європи, починається двома витокami на західних схилах Північного Уралу і впадає в однойменну губу Баренцева моря. Є декілька пояснень походження назви: 1. печера - "ріка печер"; 2. печера, печора - етнічна група ненців, одне з племен комі, що жили на берегах ріки.

Південний Буг – ріка на південному заході Середньоевропейської рівнини (Україна), бере початок на Подільській височині і впадає у Дніпровський лиман Чорного моря. Стародавні греки називали її Гіпаніс.

Північна Двіна – ріка на півночі Європи, утворюється від злиття рік Сухони і Юг, впадає в Двінську губу Білого моря. Можливий зв'язок назви з діалектом Двіна - "багато,

велика кількість будь-чого" - багатоводна ріка. Деякі автори вважають, що Двіна утворено від карельського *vieno* - "спокійний тихий".

По – найбільша ріка на Апеннінському півострові, бере початок в Західній частині Альп та впадає у Адріатичне море.

Прип'ять – найбільша права притока Дніпра. Походження назви пов'язують з народним географічним терміном припеч - "піщаний берег ріки, пляж; піщаний нанос", що відомий у білоруському Поліссі.

Прут – ліва притока Дунаю у нижній течії. Назву деякі автори пов'язують із значенням "брід".

Псел – ліва притока Дніпра, бере початок на Средньоруській височині.

Рейн – одна з найважливіших водних артерій Західної Європи. Бере початок у Швейцарських Альпах декількома витокami, з яких найважливіші Передній Рейн та Задній Рейн. Протікає через Боденське озеро, впадає у Північне море. Назва утворена кельтським терміном *renos* - "ріка".

Рона – ріка на півдні Західної Європи, бере початок в Альпах і протікає через Женевське озеро, впадає у Ліонську затоку Середземного моря.

Рур – права притока Рейну у Німеччині, бере початок в Рейнських Сланцевих горах.

Сава – права притока Дунаю, бере початок в Альпах, протікає по Середньо-дунайській низовині південніше Драви. Із індоєвропейських мов sei, sou - "течія, вологість".

Сан – права притока Вісли, бере початок у Карпатах. Назва з індоєвропейського кореня із значеннями "текти", "вологість".

Сейм – ліва притока Десни, напрямом течії із сходу на захід.

Сена – одна з найбільших річок Франції, впадає широким естуарієм у протоку Ла-Манш. Французька назва seine походить від галльського - seguana і означає "тиха ріка".

Сіверський (Північний) Донець – права притока Дону. Донець - "маленький Дон". Сіверський - ріка починається на землях, які належали племені сіверян.

Свірь – витікає з Онезького озера і впадає в Ладозьке озеро. Мовою вепсів (прибалтійсько-фінський народ, що живе на берегах цієї ріки) вона називається Сюверь - "глибока".

Сож – ліва притока Дніпра, бере початок на Смоленській височині.

Сона – права і найбільша притока Рони, бере початок у горах Вогези. З галльської мови - "тиха, спокійна".

Сура – права притока Волги, починається на

Приволзькій височині.

Сухона – витікає з Кубенського озера і злившись з рікою Юг утворює Північну Двіну. Назва походить від народного терміну суходон (з сухо + дно), що вживається на півночі для позначення піщаних і суглинистих обмілин з твердим дном. Характер Сухони відповідає цій ознаці (на річці багато перекатів, де глибина в межень не перевищує 0,5 метра).

Тахо (Тежу) – найдовша ріка Піренейського півострова, впадає в Атлантичний океан біля міста Лісабон, утворюючи естуарій. Португальська назва Тежу.

Темза – ріка на півдні Великобританії, тече з заходу на схід і величезним естуарієм впадає у Північне море. Назва кельтська від слова там, що означає “розширювати” – “широка ріка”.

Тібр – ріка в центральній частині Апеннінського півострова. Впадає в Тірренське море. Кельтське dubr - "вода".

Тиса – ліва і одна з найбільших приток Дунаю, бере початок у Карпатах двома витоками: Біла Тиса і Чорна Тиса.

Урал – ріка на межі Європи і Азії, починається в Уральських горах і впадає в Каспійське море. До 1775 року ріка називалась Яїк, а після розгрому повстання О.Пугачова її перейменували в Урал. Яїк - "широка ріка, яка

розливається". Назва Урал від Уральських гір (урал - "гори, хребет").

Уфа – права притока ріки Білої (басейн Волги). Бере початок на західних схилах Середнього Уралу. Назву пов'язують із словом ап (аф) - "вода".

Хопер – ліва притока ріки Дон, бере початок на західних схилах Приволзької височини.

Чусова – ліва притока ріки Ками (басейн Волги). Бере початок на середньому Уралі. Русифікована назва від чусова, де чус – “швидка”, ва - "ріка".

Шексна – ліва притока Волги, витікає з озера Білого, у нижній течії разом з Волгою утворює Рибінське водосховище.

Шельда – ріка Західної Європи, бере початок на території Франції і впадає у Північне море в межах Нідерландів. Системою каналів з'єднана з багатьма річками Франції і Бельгії. Середньовікове латинське *scalolis* означає - "мілка" або "очеретяна".

Юг – ріка на Руській рівнині, яка зливаючись з Сухоною утворює Північну Двіну. Назвою служить древній фінсько-угорський (або древньопермський) термін юг - "ріка".

ОЗЕРА

Балатон – найбільше озеро Угорщини.

Баскунчак – солоне озеро на лівобережжі нижньої Волги в межах Астраханської області Росії. Ведеться видобування солі.

Біле озеро – найбільше з 20 озер, що носять цю назву і знаходиться у Вологодській області Росії. З озера витікає ріка Шексна.

Боденське (Констанцське) – озеро біля північного підніжжя Альп на границі між Швейцарією, Німеччиною і Австрією. Через Боденське озеро протікає ріка Рейн. Старонімецька **bodam** - "луки".

Венерн – розташоване на Скандинавському півострові (Швеція) і є найбільшим у Західній Європі.

Веттерн – розташоване на Скандинавському півострові на півдні Швеції поблизу озера Венерн і з'єднане з ним каналом. Від шведського *vatter* - "вода".

Вигозеро – озеро в Карелії, важлива ланка Біломоро-Балтійського каналу.

Воже – озеро в басейні ріки Онеги. На мові комі *вож* - "притока, витік".

Ельтон – солоне озеро на лівобережжі нижньої Волги. Одне з найбільших озер самоосадочної солі на території Росії.

Калмицьке алтин-нор - "золоте озеро", можливо за кольором берегів.

Женевське (Леман) – розташоване на границі Швейцарії і Франції між гірських хребтів Західних Альп і Юри. З озера витікає ріка Рона, утворюючи ніби гирло озера, що визначило назву (кельтське *gepa* - "гирло").

Ільмень – озеро на заході Східноєвропейської рівнини. Рікою Волхов з'єднується з Ладозьким озером. Назва до XVI ст. приводиться як Ілмерь, що відображає її фінське походження: ілм - "повітря, погода", ерь - "озеро". Тобто "озеро, яке створює погоду", що реалістично для такого відкритого і бурхливого озера. З середини XVI ст. одержує остаточну назву - Ільмень.

Імандра – озеро на Кольському півострові на захід від Хібінських гір. Вважають, що по-саамськи це означає "озеро з викривленою береговою лінією і великою кількістю островів".

Інарі – озеро у північно-східній частині Скандинавського півострова на півночі Фінляндії.

Комо – озеро в італійських Альпах, найбільш глибоке в Італії. На його берегах багато курортів. З кельтської *comb* - "долина".

Кубенське – озеро в північно-західній частині

Східноєвропейської рівнини. З озера витікає ріка Сухона.

Ладозьке – озеро на північному заході Східноєвропейської рівнини. У древньоруських джерелах - "озеро Велике Нево", що пов'язано з рікою Невою, яка витікає з нього. Назва Ладозьке озеро походить від назви міста Ладога (фінське - "низька місцевість").

Лаче – озеро в північно-західній частині Східноєвропейської рівнини, з нього витікає Ріка Онега. На російській Півночі лач - "болото з великими буграми".

Лаго-Маджоре – озеро в північно-західній частині Апеннінського півострова на південних схилах Альп, західніше озера Комо. Назва італійська: lago - "озеро", maggiore - "великий", "велике озеро".

Меларен – озеро на півдні Скандинавського півострова (південна Швеція).

Онезьке – озеро на північному заході Східноєвропейської рівнини, друге за величиною озеро Європи. У ранніх руських пам'ятках писемності згадується як Онего. Ця форма дійшла до наших днів у назві заток Велика та Мала Онего. Походження назви невідоме. Його співзвучність з назвою ріки Онега може бути пов'язана з єдністю їх походження і значення.

Охридське – одне з великих гірських озер у центрі

Балканського півострова. Від сербськохорватського хрід - "скеля".

Преспа – величезне озеро у горах в центрі Балканського півострова, розташована на південному сході від Охридського озера.

Псковське – розташоване на заході Східної Європи. В озеро впадає ріка Велика.

Сайма – система озер на півночі Європи у південно-східній частині Фінляндії.

Сегозеро – розташоване у північно-західній частині Східної Європи, на північний захід від Онезького озера.

Селігер – озеро на заході Східної Європи в басейні верхньої Волги.

Чудське – розташоване на заході Руської рівнини, з нього витікає ріка Нарва., В основі назви етнонім чудь, так у стародавній Русі називали фінно-угрів.

ГОРИ

Альпи – найобширніша із складчастих гірських систем Західної Європи, поділяється на Західні і Східні Альпи. Назва походить від кельтського alr або alb - "висока гора, скеля, височини".

Андалузькі – гори витягнуті вздовж південного берега

Піренейського півострова і оконтурюють з південного сходу однойменну низовину. Найбільш висока їх частина - Сьєрра Невада (по-іспанськи - "снігові гори") з вершиною Муласен (3482 м).

Апенніни – складчасті гори на Апеннінському півострові. Примикають на північному заході до Лігурійських Альп, утворюючи дугу, випуклу на схід і займають майже весь півострів. Назва походить від кельтського реп - "головний, вершина, гора".

Баварський Ліс – гори розташовані на лівобережжі верхньої течії Дунаю на схід від Франконського Альбу. Назва від германських племен баварів, що прийшли туди у VI віці.

Балканські (Стара Планина) – низка складчастих гір у північно-східній частині Балканського півострова, проходить південніше Дунаю паралельно до нього. На північному заході примикають до Карпат. Середня висота біля 2000 м, найвища точка - 2376 м. Назва походить від турецького balkan - "високі гори".

Вогези – розташовані на лівобережжі верхнього Рейну між Шварцвальдом і Лотарінгським плоскогір'ям. Від кельтського vos - "вершина".

Іберійські – гори на Піренейському півострові, облямовують з північного сходу плато Месета. Характерний

рельєф юрського типу, вони складаються із декількох паралельних слаборозчленованих хребтів - антикліналей - висотою до 2316 метрів.

Кантабрійські – береговий гірський ланцюг на Піренейському півострові, що простягається вздовж Біскайської затоки і являє собою західне продовження Піренеїв. Назва по древньому народу - кантабрійцям.

Карпати – складчасті гори в центральній і східній частині Європи, витягнуті у вигляді дуги, яка повернута випуклістю на північний схід. Поділяються на Малі, Східні і Південні Карпати. Назва давня, зустрічається ще у Птолемея (II ст.), в основі назви лежить фракійське карпе — "скеля", або ще більш давній доіндоєвропейський термін кар - "камінь". За поясненням чеського слов'янознавця Шафарика назва Карпати походить від слов'янського хрб, харбат (польське grzbiet, руське хребет), що означає "хребет", а в даному випадку "гірський хребет".

Кембрійські – гори у Великобританії на півострові Корнуелл. Найвища точка - вершина Сноудан (1085м), утворилися в герцинський орогенез.

Кримські – розташовані на півдні Кримського півострова, проходять трьома пасмами паралельно до морського берега. Найвищі точки Роман-Кош (1545м) і

Чатир-Даг (1525м). У багатьох місцях чітко виражений карстовий рельєф. Назва пояснює географічне положення гір.

Пай-Хой – невеликий хребет, що простягнувся паралельно до берега Карського моря і, поступово знижуючись, переходить на острів Вайгач. Найбільша висота 476м. Назва ненецька: пай - "камінь", хой - "хребет" (кам'яний хребет).

Пенінські – розташовані у центральній частині острова Великобританія, тягнуться з півночі на південь, найбільша висота 893м. Назва походить від кельтського слова пен - «гора».

Піренеї – гори на південному заході Європи, тягнуться між Біскайською затокою і Середземним морем з заходу на схід і утворюють високий перешийок, яким Піренейський півострів з'єднується з материком. Назва походить від баскського рірен – “гора”.

Рейнські Сланцеві гори – продовження Арденн на північний захід. Відносяться до глибових гір. Тут зустрічаються вулканічні форми рельєфу: кратери підземних вибухів, які часто зайняті озерами-маарами, вулканічні масиви.

Рудні – витяглися вздовж кордону Німеччини і Чехії. Назва означає достовірний переклад німецької назви

Erzgebirge, де erz - "руда", gebirge - "гори", із-за родовищ поліметалевих руд. Чеська назва крушні гори, тобто "дуже пересічені гори".

Сьєрра-Морена – горстовий гірський ланцюг Піренейського півострова на вододілі річок Гвадіана і Гвадалквівір. Висоти сягають 1323м. Назва іспанська, в перекладі означає "темні гори" (південні схили поросли темнолистяним дубовим чагарником).

Скандинавські – гори на півночі Європи, складені виключно кристалічними породами: гранітами і гнейсами. Отримали назву від Скандинавського півострова, який займають майже повністю.

Судети – гірська система в центрі Європи. Складається з багаточисельних відокремлених складок, які іноді зближаються одна з одною, а іноді широко розставлені. Найвища вершина гора Сніжна - 1602м.

Уральські – складчаста гірська система на межі Європи і Азії. Урал поділяють на Північний, Середній і Південний. Північний Урал більш високий, Середній - більш низький. Перше знайомство руських племен з Уралом відноситься до XI ст., коли новгородці проникли в Югру. У середні віки Урал був відомий у Західній Європі під назвою *Cingulus* (Пояс світу). Руські спочатку називали його Кам'яним поясом, або

просто Каменем. Назву Урал пов'язано з назвою одного із хребтів Південного Уралу - Уралтау, цей термін можна пояснити як "гори, хребет" (мовою мансі ур - "гора", евенків уре - "гора", л - суфікс множинного числа).

Хібіни – гори на Кольському півострові, найбільший у світі масив лужних вивержених порід. В руських говорах Кольського півострова і Архангельської області відомий термін хібен - "гірська височина, плоскогір'я", який запозичений з фінської мови, де він означає "невеликий пагорб".

Центральна Кордільєра – глибові хребти, що розташовані в межах плато Месета між плато Старо-Кастільське і Ново-Кастільське на Піренейському півострові.

Швабський Альб – гірський масив, розташований на схід від Шварцвальду, простирається від верхів'я Дунаю і тягнеться вздовж нього, поступово переходячи у Франконський Альб. Альб - "гори", Швабський - від назви племен, що населяли їх.

Шварцвальд – гірський масив на заході Центральної Європи, багатий на мінеральні джерела і курорти, з яких найбільш відомий Баден-Баден. Назва німецька Schwarz Wald - "чорний ліс". Але ліс у цьому випадку слід розуміти як "гора" (паралель гора - ліс широко поширений у топонімії), і

тоді назва осмислюється як "чорна гора", тобто гора, що вкрита широколистяними і хвойними лісами.

ВИСОЧИНИ. ПЛАТО. НАГІР'Я.

Арденни – плато, розташоване на північний захід від Рейнських Сланцевих гір (найвища точка - 694м). Від кельтського ард - "висота" і суфікса енна.

Валдайська височина – горбиста височина на північному заході Східноєвропейської рівнини. Складається з моренних пасом і горбів, серед яких багато озер і боліт. Тут беруть початок річки Волга, Західна Двіна, Дніпро. За історичними джерелами до ХУ ст. вживалась назва Варвалдай. Вар'евалда, з мови фіномовних племен елемент вара, вар'є - означає "гори", а валда - "область, округ", тобто - "гірська область".

Дінарське нагір'я – розташоване у західній частині Балканського півострова, простирається в напрямку з північного заходу на південний схід, сформувалось в альпійську складчатість.

Донецький кряж – горбисте плато на сході України на південь від середньої течії ріки Сіверський Донець, яка відокремлює його від Середньоруської височини.

Лотарінгське плато – на заході Європи, порізане долинами річок Маас, Мозель та їх притоками. Назва

походить від провінції Лотарінгія, яку вона отримала від імені Лотаря її правителя.

Малопольська височина – розташована на сході Центральноєвропейської області між Карпатами і Середньоєвропейською рівниною.

Месета – масив, що розташований в західних і внутрішніх районах Піренейського півострова. Масив являє собою плато, плоскогір'я, невисокі глибові гори.

Московська височина – є північним виступом Середньоруської височини. Являє собою хвилясту моренну рівнину Московського зледеніння.

Нормандська височина – простирається майже в широтному напрямку на схід від півострова Котантен, вододіл між басейнами рік Сена та Луара. Найвища точка 417м.

Подільська височина – розташована на південному заході Східноєвропейської Рівнини. Поділ або поділля - народний термін з широким спектром значень: рівнина, підгірська рівнина, передгір'я, підгір'я, тераса, заплава, надзаплавна тераса, подошва гори". Від терміна утворена назва історичної області Поділля між Дніпром і Бугом. В межах Поділля і знаходиться Подільська височина.

Приволзька височина – тягнеться вздовж течії Волги і

утворює її правий нагірний берег. Являє собою розчленоване ерозією асиметричне плато з пологими західними і уривистими східними схилами.

Середньоруська височина – обширна, але невисока височина в центрі Східноєвропейської рівнини. Починається від Валдайської височини і тягнеться до Донецького кряжу. Є вододілом з одного боку басейну Дніпра, з іншого Волги і Дону. Відкрита у кінці XIX ст. російським військовим геодезистом А.А. Тілло шляхом камеральної обробки величезної кількості висотних відміток і створення на їх основі гіпсометричної карти Європейської Росії. Ним же запропонована назва для цієї височини, яка відображає положення в середині Росії.

Смоланд – височина на півдні Скандинавського півострова. Розташована на півдні Швеції і відповідає підняттю Балтійського щита. Згідно зі структурою Смоландська височина припіднята у центрі (378м) і похило опускається на південь, захід і схід. На півночі вона круто падає в бік тектонічної депресії Центральношведської озерної низовини. Схили Смоланду розчленовані річками, що радіально розходяться, і долини яких закладені по лініям тектонічних розломів.

Смоленська височина – західна частина Смоленсько-

Московської височини. Розташована між долинами верхнього Дніпра і ріки Угри. Висоти не перевищують 300м. Назва дана за географічним положенням.

Смоленсько-Московська височина – широке моренне пасмо з хвилястою поверхнею, глибокими ярами та річковими долинами, найвищі точки до 311м. Найбільш різко виражена між Клином і Дмитровом і тому тут називається Клинсько-Дмитрівським пасмом. Назва дана за географічним положенням між Смоленськом і Москвою.

Тіманський кряж – височина на північному сході Східноєвропейської рівнини, тягнеться на захід від верхів'я ріки Печори до Чошської губи і далі продовжується на півострові Канін (кряж Канін Камінь). Це давнє складчасте нагір'я з кристалічних порід, які дуже зруйновані і виділяються на місцевості як окремі пасма, що носять назву "каменів".

Тюрінгінський Ліс – горбиста височина, простирається з північного заходу на південний схід і розділяє верхів'я басейнів Везера і Ельби. Назва від провінції, яку населяло германське плем'я тюрінги.

Франконський Альб – плато, яке простирається з південного заходу на північ західніше Баварського Лісу, з заходу межує з Швабським Альбом. Найвища точка - 657м.

Центральний масив – давня гірська країна на заході Європи (південна частина Франції). На півдні підіймається до 1600м. Багато давніх згаслих вулканів, конусів, куполоподібних підвищень застиглої лави, лавових полів, кратерних озер та гарячих мінеральних джерел (найбільш відомі - Віші). Беруть початок Луара з притоками і всі праві притоки Гаронни.

Шотландське нагір'я – займає північну частину острова Великобританія. Назву отримало від народу, що тут проживає (етнічна назва жителів - скотти).

НИЗОВИНИ

Великопольська – розташована в Польщі в західній частині Великопольсько-Кульської низовини, де типовим є ландшафт зандрової рівнини.

Нижньодунайська – приурочена до Валахського прогину, що відокремлює Південні Карпати від гір Стара Планина і лежить у нижній течії Дунаю, звідки і отримала назву.

Оксько-Донська – знижений простір між Середньоруською і Приволзькою височинами у басейні середньої Оки та верхів'я Дону.

Паданська – розташована між Апеннінами, Альпами і

Адріатичним морем і займає північну частину Апеннінського півострова. Назва походить від ріки По, що протікає по низовині.

Паризький басейн – це найбільш велика і складна рівнина герцинської Європи. В розвитку рельєфу значну роль відіграли денудація та водна ерозія. Тут сформувався типовий куестовий рельєф. На сході і півдні Паризький басейн облямовують Вогези і Центральний масив. В цілому рельєф Паризького басейну являє собою то хвилясту, то плоску дуже почленовану річковими долинами рівнину висотою від 100м у центрі до 400-500м на півдні і сході.

Північнонімецька – займає північну частину Західної Європи, омивається Балтійським морем.

Прикаспійська – розташована у пониззі Волги та Уралу. Обмежена на півночі Общим Сиртом, на заході Ергенями, на сході Мугоджарами, на південному сході плато Устюрт. Значна частина низовини лежить нижче рівня океану і являє собою дно Каспійського моря, яке порівняно недавно звільнилося від води. Про це свідчать як її рівнинність, так і те, що ґрунт містить значні домішки морських солей, а також черепашок різних молюсків, що і тепер живуть у водах Каспійського моря. В її межах багато солоних озер (Ельтон, Баскунчак та ін.). Назву визначає

географічне положення.

Причорноморська – розташована вздовж північних берегів Чорного і Азовського морів від гирла ріки Дунай до гирла ріки Молочної. Назва визначається географічним положенням.

Середньодунайська (Угорська) – лежить між Карпатами і Альпами і являє собою улоговину, яка колись була зайнята обширним озерним басейном. З півночі на південь пересікається Дунаєм та його лівою притокою Тисою. Більша частина низовини вкрита родючими ґрунтами і розорана. Назва дана за географічним положенням - у середній течії ріки Дунай.

АЗІЯ

МОРЯ

Андаманське – море Індійського океану між півостровами Індокитай і Малакка на сході та Андаманськими і Нікобарськими островами на заході.

Аравійське – море в північно-західній частині Індійського океану. Назва походить від Аравійського півострова, який воно омиває.

Банда – частина Тихого океану в Індонезії, на схід від острова Калімантан.

Берінгове – частина Тихого океану між північно-східним берегом Азії (Чукотський і Камчатський півострови) і північно-західним берегом Північної Америки (Аляска). На півдні відмежовується від океану грядою островів Алеутських і Командорських. Назване на честь В. Берінга, який першим його досліджував у 1725-1743 р.р. (Камчатські експедиції).

Жовте – частина Тихого океану біля східних берегів Азії на захід від Корейського півострова. Назва є перекладом з китайської мови Хуанхай (хуан - "жовте", хай - "море"), яка дана морю за жовтий колір води від маси лесу, що виносить в нього ріка Хуанхе.

Карське – частина Північного Льодовитого океану між

східним берегом Нової Землі і островом Вайгач, з одного боку, і північним берегом Азії і островами Північна Земля - з другого. Назване за річкою Кара, що в нього впадає.

Лаптевих – частина Північного Льодовитого океану, окраїнне море біля берегів Азії між півостровом Таймир, Північною Землею і Новосибірськими островами. Назване по імені учасників Великої Північної експедиції (1733 -1743р.р.) лейтенантів Лаптевих - двоюрідних братів Дмитра і Харитона.

Молуккське – морський простір між островом Сулавесі і Молуккськими островами у західній частині Тихого океану.

Охотське – північно-західна частина Тихого океану біля східних берегів Азії між материком і островом Сахалін (на заході), півостровом Камчатка (на сході) і Курильськими островами (на півдні і південному сході). Море відкрите російським землепроходцем Іваном Москвітіним у 1640 році. Назва дана по Охотському острогу (сучасне місто Охотськ), який в свою чергу отримав назву від ріки Охота (викривлене евенське слово окат - "ріка"). У XVII-XVIII ст. називалось також Тунгуське (тунгус - застаріла назва евенків), Ламське (евенкійське лама - "море"), Камчатське, Пенжинське.

Південнокитайське – частина Тихого океану біля південно-східних берегів Азії (Китай), в материк вдається

двома великими затоками - Сіамською і Бакбо. На сході і півдні обмежене островами Тайвань, Філіппінськими, Калімантан. Назва говорить про географічне положення моря.

Сулавесі (Целебесьське) – одне з міжострівних морів у західній частині Тихого океану між островами Калімантан (на заході), Сулавесі (на півдні), Мінданао (на північному сході).

Сулу – море у західній частині Тихого океану між островами Філіппінськими і Калімантан.

Східнокитайське – окраїнне море біля берегів Східної Азії в західній частині Тихого океану, від якого відокремлюється островами Рюкю. На півдні Тайванською протокою з'єднується з Південнокитайським морем, на півночі - з Жовтим, і через Корейську протоку з Японським. Назва пояснює його географічне положення.

Східносибірське – окраїнне море Північного Льодовитого океану, омиває береги Східного Сибіру, що і визначило його назву. До початку ХХ ст. воно не мало певної назви і іменувалось Колимське, Індігирське, а разом з іншими морями - Сибірське.

Флорес – море у Зондському архіпелазі, між островами Флорес (звідси походить назва) і Сулавесі.

Червоне – частина Індійського океану між північно-

східним берегом Африки і Аравійським півостровом Азії. З усіх пояснень назви найбільше правдоподібною слід вважати пов'язання з кольоровою орієнтацією, прийнятою у деяких народів Сходу - південна сторона позначалася червоним кольором. Вважають також, що назва походить частково від кольору води, який надають зоофіти і мікроскопічні водорості.

Чукотське – окраїнне море Північного Льодовитого океану біля північно-східних берегів Азії і північно-західних берегів Північної Америки. Через Берінгову протоку з'єднується з Берінговим морем Тихого океану. Омиває береги Чукотського півострова, від якого, можливо, і отримало свою назву.

Яванське – море у Зондському архіпелазі між островами Суматра (на заході), Ява (на півдні) і Калімантан (на півночі). Зондською протокою з'єднується з Індійським океаном, Макаassarською протокою - з морем Сулавесі.

Японське – частина Тихого океану, відокремлена від нього ланцюгом Японських островів і островом Сахалін. З'єднане з океаном протокою Цугару, з Охотським морем Татарською протокою і протокою Лаперуза, з Жовтим і Східнокитайським морями - Корейською протокою.

ЗАТОКИ

Аденська – західна частина Індійського океану між південним берегом Аравії і північним берегом африканського півострова Сомалі. З'єднується Баб-ель-Мандебською протокою з Червоним морем.

Анадирська – затока Берінгова моря на південь від Чукотського півострова. Назва походить від ріки Анадир, яка впадає в цю затоку.

Аніва – затока Охотського моря, омиває південну частину Сахаліну.

Бакбо (Тонкінська) – затока у західній частині Південнокитайського моря між півостровом Індокитай і островом Хайнань.

Байдарацька (Карська) губа – обширна затока Карського моря біля південно-західних берегів півострова Ямал.

Бенгальська – обширна затока Індійського океану біля південних берегів Азії між півостровом Індостан, островом Шрі-Ланка і Андаманськими та Нікобарськими островами. В перекладі з індуської *bangala* - "житло банга" (стародавні мешканці країни).

Бохайвань – затока у північно-західній частині Жовтого

моря на захід від Шаньдунського півострова. В затоку впадає ріка Хуанхе.

Буорхая – губа в південно-східній частині моря Лаптевих на схід від дельти ріки Лени.

Гижигінська губа - велика затока Охотського моря, північно-західна частина затоки Шеліхова. Назва походить від ріки Гижига, що впадає у губу.

Гиданська губа – затока в південній частині Карського моря, глибоко врізається в північні береги Гиданського півострова. Назва за рікою Гида, що впадає в губу.

Єнісейська – вузька затока на півдні Карського моря, глибоко вдається в сушу, відокремлюючи півострови Гиданський і Таймир. В затоку впадає ріка Єнісей.

Західнокорейська – частина Жовтого моря між півостровами Корейським на сході і Ляодунським на заході, омиває західні береги півострова Корея. Назва пояснює географічне положення затоки.

Кара-Богаз-Гол – затока у східній частині Каспійського моря в межах Туркменистану. Назва тюркського походження: кара - "чорний", богаз - "горло, протока, затока", гол – “озеро” (затока чорного горла).

Кроноцька – затока в північній частині Тихого океану,

омиває східні береги півострова Камчатка.

Ляодунська – північна частина Жовтого моря на захід від Ляодунського півострова.

Моутама (Мартабан) – затока у північній частині Андаманського моря, омиває західні береги півострова Індокитай між гирлами рік Іраваді і Салуїн.

Обська губа – затока Карського моря біля північних берегів Азії між півостровами Ямал і Гиданський. Впадає ріка Об.

Оленьокська – затока у південній частині Карського моря, омиває північні береги Азії на захід від дельти ріки Лени. В затоку впадає ріка Оленьок.

Олюторська – затока у північно-східній частині Берінгова моря, омиває північно-східні береги півострова Камчатка.

Оманська – північно-західна частина Аравійського моря між південно-східним кінцем півострова Аравія і південним берегом Ірану. З'єднується Ормузською протокою з Перською затокою. Назва від міста Оман (по імені засновника міста Оман-бен-Ібрагіма).

Пенжинська губа – північно-східна частина затоки Шеліхова на півночі Охотського моря. Спостерігаються

високі припливи (до 13 метрів). Впадає ріка Пенжина.

Перська (Персидська) – глибоко врізана в сушу північно-західна частина Аравійського моря між півостровом Аравія і Іранським берегом. З'єднується Ормузською протокою з Оманською затокою Аравійського моря. В арабських країнах затоку називають Арабською. Назва походить від етноніму племені фарси (перси).

Петра Великого – затока Японського моря біля берегів Азії. Названа у 1859 році в честь творця регулярного російського флоту імператора Петра І.

Сахалінська – частина Охотського моря біля північно-західних берегів острова Сахалін.

Сіамська – західна частина Південно-китайського моря, врізається в сушу півострова Індокитай, відокремлюючи від нього півострів Малакка. Назва походить від країни Таїланд, яка раніше називалася Сіам.

Східнокорейська – у південно-західній частині Японського моря, омиває східні береги півострова Корея. Назва пояснює географічне положення.

Тазівська губа – затока Карського моря, східне відгалудження Обської губи. Впадає Ріка Таз.

Терпіння – затока Охотського моря біля південно-

східних берегів Сахаліну. Назву дав голландський мореплавець М. Фріз, який влітку 1643 р. довго чекав тут коли розійдеться густий туман.

Хатангська – розширене гирло ріки Хатанги, являє собою вузьку затоку моря Лаптевих на південний схід від півострова Таймир. Назву отримала від ріки.

Чаунська губа – затока Східносибірського моря.

Шеліхова – північно-східна частина Охотського моря між материком і півостровом Камчатка, розділяється на Пенжинську і Гижигінську губи. Відкрита російськими мореплавцями і названа по імені Г.І.Шеліхова - промисловця і дослідника островів Руської Америки.

Янська – омиває північ Азії, північно-східна частина моря Лаптевих. В затоку впадає ріка Яна, звідки і назва затоки.

ПРОТОКИ

Баб-Ель-Мандебська – відокремлює Аравію від східного берега Африки і з'єднує Червоне море з Аденською затокою. Назва відома з середніх віків і означає "ворота сліз" (арабське баб - "ворота, протока", мандіб - "плач, сльози"), "ворота скорботи", "небезпечна протока", тобто назва

характеризує умови мореплавання у цій протоці.

Берінгова – з'єднує Північний Льодовитий океан з Тихим і відокремлює Азію від Північної Америки. Відкрита у 1648 році казаками-землепроходцями на чолі з С.І.Дежньовим. Назва дана по імені російського мореплавця В.Берінга, який проплив за наказом Петра I у 1728 році цю протоку першим після С.Дежньова.

Вількицького – відокремлює півострів Таймир і острів Білшовик, з'єднує Карське море і море Лаптевих. Названа по імені капітана російського флоту Б.А. Вількицького, який у 1913 році відкрив острови Північна Земля.

Зондська – з'єднує Яванське море Тихого океану з Індійським океаном, відокремлює острови Ява і Суматра. Назва походить від народу сунди, який проживає у західній частині острова Ява.

Корейська – між півостровом Корея і Японськими островами, з'єднує Японське і Східнокитайське моря. Назву отримала від півострова Корея.

Лаперуза – розділяє острови Сахалін і Хоккайдо, з'єднує Японське і Охотське моря. Названа по імені Французького мореплавця Ж.Ф. Лаперуза, який відкрив її у 1787 році і пройшов цією протокою із Японського моря у Тихий океан.

Лаптева Дмитра – протока у Північному Льодовитому океані між материком Азії і островом Великим Ляховським (південний в архіпелазі Новосибірських островів), з'єднує море Лаптевих із Східносибірським морем. Названа в честь лейтенанта Д.Лаптева, який першим дав описання її південних берегів і наніс на карту у 1739 році.

Лонга – з'єднує моря Східносибірське і Чукотське і відокремлює від материка Азії острів Врангеля. Названа в честь французького мореплавця Де Лонга.

Малаккська – між півостровом Малакка і островом Суматра.

Макассарська – між островами Калімантан і Сулавесі. Назву одержала від місцевого племені макассар.

Ормузська – з'єднує Персидську і Оманську затоки Аравійського моря. Назву пов'язують з іменем Ормузда - персидського бога світла.

Полкська – протока між півостровом Індостан і островом Шрі-Ланка (Цейлон).

Саннікова – у Північному Льодовитому океані серед Новосибірських островів. Названа по імені якута Івана Саннікова, який відкрив у 1805 році декілька островів цього архіпелагу.

Тайванська – відокремлює від материка Азія острів Тайвань, сполучає Східно-китайське і Південнокитайське моря.

Татарська – відокремлює острів Сахалін від материка Євразії і з'єднує Охотське і Японське моря. Відкрита у 1787 році французьким мореплавцем Ж.Ф.Лаперузом. Назва виникла від етноніму татари, який застосовувався як узагальнена назва спочатку тюркського, а потім монгольських і тунгусо-маньчжурських народів.

Цугару (Сангарська) – протока між Японськими островами Хоккайдо і Хонсю, з'єднує Японське море з Тихим океаном.

Шокальського – у Північному Льодовитому океані, відокремлює острови Більшовик і Жовтневої Революції. Назва на честь знаменитого російського географа Ю.М. Шокальського (1856-1940 р.р.).

ОСТРОВИ

Андаманські – знаходяться між Бенгальською затокою і Андаманським морем Індійського океану.

Більшовик – найбільший острів архіпелагу Північна Земля у Північному Льодовитому океані між морями

Карським і Лаптевих. Від материка Євразія відокремлюється протокою Вількицького.

Врангеля – острів на крайньому сході Східносибірського моря, від материка відділяється протокою Лонга і розділяє Східносибірське і Чукотське моря. У 1823 році відомий російський вчений, географ і моряк Ф.П.Врангель на основі даних місцевих жителів і власних спостережень вперше наніс цей острів на карту. У 1867 році до цього острова підійшов американський китобій Т.Лонг і назвав його в честь Ф.П.Врангеля.

Жовтневої Революції – передній з великих островів архіпелагу Північна Земля.

Зондські – острови складають основну частину Малайського архіпелагу, головним чином у складі Індонезії. В основі назви етнонім сунди - назва народу, що проживає у західній частині острова Ява.

Калімантан (Борнео) – найбільший острів у складі Великих Зондських островів. Малайська назва Калімантан - "країна дерева манго" - дана за однією з продовольчих культур цих місць. До 1945 року називався Борнео (європейці відкрили острів у 1521 році і назвали його Бурні по імені султана, з часом султанат став зватися Бруней, а острів Борнео).

Командорські – група островів у Берінговому морі на схід від Камчатки. Складаються з двох великих островів (о.Берінга і о.Мідний) і декількох дрібних. Відкриті російським мореплавцем Вітусом Берінгом у 1728 році. Під час своєї другої експедиції у 1741 році Берінг потерпів корабельну аварію біля цих островів, вимушений був там зазимувати і помер (о.Берінга). Названі в честь цього видатного мореплавця і керівника Камчатської експедиції, так як він був у чині командора.

Комсомолець – північний острів архіпелагу Північна Земля у Північному Льодовитому океані.

Курильські – група островів у вигляді дуги, вигнутої на схід, тягнеться від мису Лопатка (Камчатка) до острова Хоккайдо (Японія). Айни, корінні жителі архіпелагу, під словом кур розуміли "людина, люди, народ". Звідси і утворилася російська назва (назва айнів) - "курили". Менш правдоподібна версія, за якою назва островів походить від російського слова "куритися" - начебто вулкани островів постійно курилися, тобто над ними стояли дим і пара, за що їх і назвали Курильськими.

Кюсю – самий південний з чотирьох великих островів Японії. Є дві версії походження назви: 1. кю - "дев'ять" і сю – "Історична область, провінція" (дев'ять історичних областей);

2. кю - "новий", сю - "країна, провінція" (нова провінція, країна).

Лаккадівські – група коралових островів в південно-східній частині Аравійського-моря на південний захід від півострова Індостан. Назва санскритська: лакш - "сто тисяч", двипа - "острів".

Лусон – північний острів з архіпелагу Філіппінських островів. Значення його пов'язують зі словом лусонг, лосонг - "дерев'яна ступа, у якій товчуть рис". Але чому так стали називати острів, пояснити не вдається.

Малі Зондські – група невеликих островів у Зондському архіпелазі (Флорес, Тімор та інші). Витягнуті у східному напрямку, вони відокремлюють Тихий та Індійський океани.

Мальдівські – архіпелаг дрібних коралових островів у Індійському океані на південний захід від півострова Індостан. Male древній індоевропейський корінь з широким спектром значень - "виділятися у рельєфі, підніматися", "рости". Застосовуються для позначення позитивних форм рельєфу. Dīvu - санскритське - "острів".

Мінданао – другий за величиною з Філіппінських островів, розташований на півдні архіпелагу.

Нікобарські – архіпелаг у північній частині Індійського

океану. Разом з Андаманськими островами відокремлюють від океану Андаманське море.

Новосибірські (острови Анжу) – архіпелаг у Північному Льодовитому океані між морями Лаптевих і Східносибірським. Назва дана російським дослідником Геденштремом, який відвідав їх у 1809-1810 роках (Новий Сибір - по причині значних розмірів і похмурості). Островами Анжу називали по імені російського моряка Петра Федоровича Анжу, який досліджував їх у 1820-1824 роках.

Північна Земля - архіпелаг островів у Північному Льодовитому океані, відокремлюється від півострова Таймир протокою Вілкицького.

Піонер - найменший з великих островів архіпелагу Північна Земля у Північному Льодовитому океані.

Рюкю – Острівна дуга у західній частині Тихого океану між островами Кюсю і Тайвань, відокремлює від океану Східнокитайське море. Назва японська, означає "смарагдова куля".

Сахалін – великий острів у Охотському морі, відокремлений від східного берега Азії вузькою Татарською протокою. Виникнення сучасної назви пов'язано з непорозумінням на карті, складеній французькими

місіонерами. Для нижньої течії Амуру була дана назва Saghalien, причому надпис на карті простягнувся від гирла ріки до острова. З часом ця назва і закріпилася за островом.

Сікоку – один з великих Японських островів, японська назва означає "чотири провінції" (сі - "чотири", коку — "провінція").

Сулавесі (Целебес) – самий східний з групи Великих Зондських островів. Назва дана португальцями по імені одного з племен, що населяють острів.

Суматра – самий західний острів у групі Великих Зондських островів, другий за величиною. Назва походить від географічного терміну самудра - "морська держава".

Тайвань – біля південно-східного узбережжя Азії, розділяє Східнокитайське і Південнокитайське моря, відокремлений від материка Тайванською протокою. З китайської мови означає "бухта терас" (вань - "бухта, затока"; тай - "тераса") із-за терасоподібної будови берегів.

Тімор – найбільший з Малих Зондських островів на сході архіпелагу. Індонезійська назва Pulau Timor - "східний острів" (pulau - "острів", timor - "східний").

Філіппінські – архіпелаг великих островів біля південно-східних берегів Азії. Відкриті Магелланом у 1521

році під час його кругосвітньої подорожі. Тут же на острові Матан він і загинув у сутичці з місцевими жителями. З 1553 року названі іменем іспанського короля Філіппа Другого.

Флорес – один з Малих Зондських островів на захід від острова Тімор. Назва від латинського flores - "квітучий".

Хайнань – острів у північно-західній частині Південно-китайського моря, на схід від півострова Індокитай. Назва китайська: хай - "море", нань - "південний" - "острів у південному морі".

Хоккайдо – самий північний острів з чотирьох великих Японських островів. Назва в перекладі з японської означає “північна країна”, "історична область (провінція) у північному морі" (хоку - "північ", кай - "море", до - "область, провінція").

Хонсю (Хондо) – найбільший з Японських островів. В перекладі з японської означає "головна країна".

Цусіма – острови, що лежать між півостровом Корея і Японськими островами у Корейській протоці. В перекладі з японської означає "острів із гаванню" (цу - "острів", сіма - "гавань". Однак первинною вважають назву Туіма, що мовою айнів, корінних жителів Японських островів, означає "віддалений".

Шантарські – острови у південно-західній частині

Охотського моря. Мовою нівхів шантар - "острови".

Шрі-Ланка (Цейлон) – острів у Індійському океані на південний схід від півострова Індостан, від якого відокремлюється Полкською протокою. У перекладі означає "благословенна земля". До 1972 року називався Цейлон.

Ява - один з Великих Зондських островів. З європейців першими на острові з'явилися у 1511 році португальці, які у ХУІІ ст. були витіснені голландцями. Назва санскритська - "острів ячменю" (або проса), ява - "просо, ячмінь".

Японські – група великих островів у західній частині Тихого океану, поблизу східних берегів Азії. Включають: Хонсю, Хоккайдо, Кюсю, Сікоку.

ПІВОСТРОВИ

Аравійський – на південному заході Азії, найбільший з усіх півостровів на земній кулі. Назва походить від арабської Джезира-ель-Араб - "острів арабів" (в топонімії Південної Азії півострови іноді звуться островами), або, що вживається рідше, Білад-аль-араб - "країна арабів, степів".

Апшеронський – на західному узбережжі Каспійського моря в Азербайджані. Походження назви пов'язують з етнонімом афішари - так звався народ, що колись проживав

на цій території. В літературі є і інші пояснення: аб - "вода" і ширін — "солодка", тобто "прекрасна вода", або аб - "вода", шор - "солончак", ан - суфікс, тобто "місце солончаку, солоної води".

Бузачі – на північному сході Каспійського узбережжя, низовинний, з великою кількістю солончаків.

Гиданський – на півночі Азії, омивається Карським морем між Обською губою і Єнісейською затокою. Названий по Гиданській затоці, куди впадає ріка Гида, що отримала назву від ненецького роду, який там проживає.

Індокитай – великий півострів Південної Азії, омивається на заході Бенгальською затокою і Андаманським морем, на півдні Малаккською протокою і на сході Південнокитайським морем і його затоками Сіамською і Бакбо. Назва утворена європейцями з назв Індія і Китай і відображає наявність в етнокультурному вигляді риси населення, які притаманні як Індії так і Китаю.

Індостан – середній з трьох південних півостровів Азії. Назва утворена іранськими словами хінду — "індус" і стан — "країна, територія". А одвічна індійська назва півострова Бахрат, національна назва країни Індія.

Камчатка – на північному сході Азії між Охотським і

Берінговим морями. У середині XVII століття на півострів приїздив російський землепроходець І.І.Камчатий. Його іменем стали називати головну ріку півострова - Камчатка, а місцевих жителів ітельменів, що мешкали на її берегах - "камчатськими людьми". Вслід за цим і весь півострів отримав назву Камчатка.

Ляодунський – вдається в північну частину Жовтого моря між Ляодунською і Західнокорейською затоками. В стародавні часи існувала держава Ляо. Назва означає "на схід від Ляо".

Мала Азія – на заході Азії, омивається морями Чорним, Мармуровим, Егейським, Середземним, протоками Босфор і Дарданелли. Назва з'явилася і увійшла у вжиток у IV ст. до н.е. як протиставлення Великій Азії, куди входила остання територія цієї частини світу. З XI-XII століття часто вживається візантійсько-італійська назва Анатолія, що в перекладі означає з грецької - "схід, ранок".

Малакка – південний кінець півострова Індокитай. Назва походить від розповсюдженої тут молочайної рослини *Emlliea officinalis* G, яка посанскритськи іменується малакка. У стародавніх географів (Птолемей та ін.) Малакка називалася Золотим Херсонесом (Херсонес з грецької означає "півострів"). Найбільш достовірним є пояснення, пов'язане з

санскритським *maṇa* - "великий" і *lan̥ka* — "острів".

Мангишлак – на східному узбережжі Каспійського моря. Назва пояснюється: 1. від киргизького - "місце зимівлі"; від казахського кишлаг - "кишлак"; 2. від назви ногайського племені менк - "кишлак менків".

Сінайський – півострів у північній частині Червоного моря.

Таймир – самий північний півострів Азії, омивається Карським морем на заході і морем Лаптевих на сході. Дослідження берегів півострова проведено у 1734-1744 роках Стерліговим, Харитоновим Лаптевим, Прончищевим, Чекиним і Челюскіним. Внутрішні дослідження проводив у 1843-1844 роках А.Ф. Міддендорф, який дав і назву півострова від ріки Таймири (таймур, Таймир - "багатий").

Таманський – північно-західний кінець Кавказу. Омивається на півночі Азовським морем, на півдні Чорним морем, на заході Керченською протокою. Назву можна пояснити як змінене черкеське темен — "болото".

Чукотський – крайній північно-східний півострів Азії. На півострові знаходиться мис Дежньова - крайня східна точка Азії. Названий на початку ХУІІ століття по народу чукчі, що його населяють.

Шаньдунський – у східній частині Азії. Вдається у Жовте море. Назва походить від провінції Шаньдун - "східні гори" (шань — "гора", дун — "схід").

Ямал – півострів на півночі Азії між Байдарацькою і Обською губами. Назва ненецька відія - "земля", відносилась до мису у північно-західній частині, а потім закріпилася на весь півострів.

МИСИ

Аніва – на півдні Сахаліну (південно-східна частина).

Баба – крайня західна точка Азії (39°28' пн.ш. і 26° 10' сх.д.). в перекладі з турецької означає - "батько".

Дежньова – крайня північно-східна точка материка Азії (66°05' з.д., 169°0' пн.ш.). відкритий у 1648 році відомим російським мореплавцем Семеном Дежньовим і названий Великим Кам'яним Носом. У 1778 році англійський мореплавець Джеймс Кук назвав його Східним мисом. З 1898 року носить ім'я Дежньова.

Камау – крайня південна точка півострова Індокитай у Південнокитайському морі.

Крільон – крайня південна точка острова Сахалін, омивається протокою Лаперуза.

Лопатка – крайня південна точка півострова Камчатка. В російській народній термінології лопатка - "плоский мис"; "наносна піщана коса, що вдається в озеро або море"; "кінець півострова". Все це підходить до назви мису, оскільки він низинний, складений піском і галькою, тому і одержав назву Лопатка.

Піай – на півострові Малакка, крайня південна точка материкової частини Азії.

Пуріян – у західній частині півострова Індокитай, омивається водами Бенгальської затоки.

Терпіння – південний кінець вузького півострова на півдні Сахаліну.

Челюскін – крайня північна точка Азії, лежить на півострові Таймир. Відкритий у 1742 році учасником Великої Північної експедиції штурманом С.І.Челюскіним і названий у його честь.

РІКИ•

Алдан – права притока ріки Лени. Вважають, що назва Алдан монгольського походження і пов'язана зі словом алтан, алтин – “золото”. Однак сучасні дослідження показали, що у народів, які жили на берегах цієї ріки, не було золота. Тому

допускають, що Алдан і його варіант Аллан можуть бути пов'язані з евенкійським олодо, олло - "Риба", тобто Алдан - "рибна ріка".

Амудар'я – найбільша ріка Середньої Азії. Аму – неіснуюче тепер місто, що лежало на березі ріки; даря – з таджикського – “ріка” (ріка міста Аму). В античних джерелах Амудар'я згадується під назвою Окс (Окус), що походить від тюркського “біла текуча вода”.

Амур – велика ріка на Далекому Сході. Утворюється від злиття річок і впадає в Татарську протоку Тихого океану. Назва Амуру походить від монгольського амур - "спокійний, великий”.

Анабар – ріка в західній частині Якутії, впадає в одноіменну затоку моря Лаптевих.

Анадир – впадає в Анадирську затоку Берінгова моря. Назва ріки походить від юкагирського онундир, де онун - "ріка", дир - "витік, джерело”.

Ангара – права притока Єнісею. Перші письмові згадки про цю ріку зустрічаються в джерелах XII-XIV століття, де вона виступає під бурятською назвою Анкора-Мурен (мурен - "велика повноводна ріка"). Назва Ангара походить від бурятської і евенкійської мови. Анга - "роззявлений,

відкритий", звідси ангара - "тріщина, ущелина, промоїна". Назва добре показує характер долини ріки біля її витoku, де вона дійсно є ущелиною, що перерізає гори і нагадує "відкриту пащу", що жадібно і безперервно поглинає води Байкалу.

Аракс — права притока ріки Кури (Закавказзя), починається в межах півострова Мала Азія на території Туреччини. З різних мов перекладається як "ріка, що руйнує".

Аргунь — зливаючись із Шилкою, утворює Амур. Назва пояснюється з бурятської Ургенгол - "широка ріка" (урген - "широка", гол - "ріка").

Бія — на Алтаї, витікає з Телецького озера і, зливаючись з Катунью утворює ріку Об. В перекладі з мови корінного населення бі - "ріка, велика вода, потік".

Брахмапутра — велика ріка в Південній Азії (протікає через Китай, Індію, Бангладеш і там має свої назви). Починається на Тибетському нагір'ї (назви Манцанг і Цангпо — велика ріка), огинає Гімалаї (Диханг) і вже на Бенгальській рівнині отримує свою назву. В індійській міфології Брахма — божество, що вважається творцем світу, Путра - син божества, а Брахмапутра - "син Брахми".

Буря — ліва притока Амуру. Назва утворена

евенкійським географічним терміном бірая - "велика ріка".

Вілюй – ліва притока Лени. Назва утворена від основи віл, успадкованою з мов давнього населення тайги, що вказує на місце, де відбувався обмінний торг між риболовами і мисливцями. Сучасні якути називають її Білю.

Вітім – права притока Лени, бере початок на Вітімському плоскогір'ї.

Ганг – ріка у східній частині півострова Індостан, бере початок з Західних Гімалаях і впадає в Бенгальську затоку, утворюючи разом з Брахмапутрою обширну дельту. В сучасній індійській мові хінді ганга “ріка, священна ріка індусів”.

Емба – протікає на сході Прикаспійської низовини, бере початок на західних схилах Мугоджар і впадає в Каспійське море. Деякі географи по Ембі проводять межу між Європою і Азією. З казахської означає "долина кормової ріки".

Євфрат – протікає у південно-західній Азії, зливаючись з Тігром утворює ріку Шатт-ель-Араб, яка впадає у Персидську затоку. Назва згадується починаючи з клинописних текстів третього тисячоліття до нашої ери у формах Цурана, Пуруна, Пуранті, Пурамті, Пуратту, Уфрата, Єфрат, Євфрат і означає "вода", "прісна вода". Вважають

також, що назва означає "дуже широкий".

Єнісей – ріка в Сибіру, бере початок у Західному Саяні при злитті Малого і Великого Єнісею і впадає у Карське море. В основі назви евенкійський народний географічний термін ене (іене) — "велика ріка", який використовувався для позначення Ангари і Єнісею нижче її впадіння. Більш пізніше жителі цього краю (кети) додали до евенкійського терміну свій – сес (свесь) - "ріка" і отримали Єнесесь, або Іенес'єсь, що трансформувалось у Єнісей. Вище впадіння Ангари Єнісей називався Кем, а у самій верхній течії Углуг-Хем (Верхній Єнісей), а його витoki - Бій-Хем (Великий Єнісей) і Ка-Хем (Малий Єнісей). Кем, хем різні форми древнього географічного терміну "ріка", спільного для багатьох мов Євразії.

Зеравшан – ріка у Середній Азії, права притока Аму-Дар'ї. В перекладі з таджикської мови Зеравшан означає "той, що розсипає золото".

Зея – ліва притока Амуру. Евенкійська назва ріки приводиться у різних формах: Дес, Дею, Дея, Джес, що пояснюється як "лезо". Однак географічний смисл такої етимології незрозумілий.

Ілі – починається в межах Китаю і впадає в озеро Балхаш. Вважають, що назва в перекладі означає "швидка".

Інд – ріка на півдні Азії, бере початок у західній частині Тибету і впадає в Аравійське море. Назва утворена від санскритської сіндху - "зрошувач", "батько річок".

Індігірка – протікає по північно-східній Азії, впадає у Східносибірське море. По-євенкийські індігір - назва одного з євенкійських родів.

Іраваді – ріка на півдні Азії, бере початок в Гімалаях і впадає в Андаманське море. Назва утворена санскритським терміном арівати - "водний потік, течія". В сучасній бірманській мові назва вимовляється як Еяваді.

Іртиш – ліва притока Обі. Найбільш вірогідне пояснення назви це ір "бурхливий, стрімкий потік" і цис (сис) - "ріка". У верхній течії Іртиш дійсно бурхливий і стрімкий.

Ішим – ліва притока Іртиша, бере початок на північних схилах Казахського дрібносопковика.

Камчатка – головна ріка півострова Камчатка, бере початок на півдні одноіменного півострова, перерізає його у меридіональному напрямку і впадає в Камчатську затоку Тихого океану. Названа по імені Івана Камчатого, що першим з росіян побував у XVII столітті на півострові.

Катунь – ріка на Алтаї, при злитті з Бією утворює ріку Об. Назва пояснюється "ріка" (Катун, Хатун),

Колима – протікає в північно-східній частині Азії, впадає у Східносибірське море. Корінне населення - евени називали цю ріку Кулу. Нижня течія називалася Кулана: по евенськи кула - "схил берега ріки, оберненої на північ", а назва Кулома (Кулума) повинна осмислюватися як "північно-схилова ріка", тобто "ріка, що тече на північ". Росіяни вперше познайомилися з рікою у її нижній течії (загін землепроходця М.Стадухіна, 1643 рік) і засвоїли її назву у дещо викривленому вигляді Ковима, а пізніше Колима.

Кума – ріка Передкавказзя, бере початок на схилах Великого Кавказу і несе свої води до Каспійського моря, часто не доходячи до нього.

Кура – ріка в Закавказзі, бере початок в північно-східній частині Туреччини, протікає по території Грузії і Азербайджану і впадає у Каспійське море. На мові древніх народів Закавказзя кур - "вода, водосховище". Від тюркського кум - "пісок", тобто "піщана ріка".

Лена – одна з найбільших річок Північної Азії. Починається на схилах Байкальського хребта і впадає в море Лаптєвих, утворюючи широку (більш ніж 400 км) дельту. Походження і смислове значення назви остаточно не встановлено. Першовідкривач ріки землепроходець Пенда у 1619-1623 роках зафіксував, очевидно, викривлену назву

Елюсне, де виділяється евенське ене - "велики ріка".

Меконг – головна ріка Індокитаю і одна з найбільш довгих річок Азії. Починається в горах східного Тибету і впадає в Південнокитайське море. В перекладі з китайської означає "ріка". В Індокитаї назва Меконг включає елементи канг - "ріка" і ме - "мати; великий". Таким чином цю назву слід розуміти як "головна, велика ріка".

Нижня Тунгуска – права притока ріки Єнісей. Коли на початку XVII століття російські землепроходці вийшли до правих притоків Єнісею, вони їх назвали Нижня, Середня та Верхня Тунгуски. До нашого часу збереглася лише назва Нижня Тунгуска. За двома іншими закріпилися назви Підкам'яна Тунгуска (так як впадає у Єнісей "під Каменем", тобто нижче Осинівського порогу - Каменя) і Ангара. Тунгуска названа по тунгусам (так у той час називали евенків, що жили по берегах цих річок, їх західні сусіди).

Об – одна з найбільших річок світу. Починається з льодовиків Алтаю двома витоками - Катунь і Бія. Слово Об мовою комі означає "тітка, бабуся" і вживається як пестливе, подібно до "матінка Волга". Є думка, що назва ріки походить від іранського терміну об - "вода".

Оленьок – ріка на півночі Азії, впадає в Оленьокську затоку Карського моря. Відкрита російськими козаками у

1637 році.

Ольокма – права притока ріки Лени. Першим пройшов по річці Ольокма Єрофей Хабаров 1649 році.

Підкам'яна (Середня) Тунгуска – права притока Єнісею, у верхній течії носить назву Катанга. Назва головної ріки походить від того, що вона впадає в Єнісей нижче Осинівського порогу - Каменю ("під Каменем"), а Тунгуска - від народу тунгусів, так раніше називали евенків, що жили по її берегах.

Ріоні – ріка у Закавказзі, впадає у Чорне море. Бере початок з льодовиків Головного Кавказького хребта. Назва від сванетського ріон - "велика ріка".

Салуїн (Солуен) – протікає по північно-західній частині півострова Індокитай. Бере початок в Тибеті, впадає в затоку Моутама Андаманського моря. Тибетська назва означає "голуба ріка".

Селенга – ріка в центрі Азії, починається на Хангайському хребті і впадає в озеро Байкал. Основа селе означає "залізо" (долині Селенги є проявлення залізної руди).

Сідзян – ріка на півдні Китаю (південно-східна Азія), загальний напрямок течії на схід, впадає у Південнокитайське море, утворюючи обширну дельту. Назва утворена

складанням ієрогліфів сі -"захід" і цзян — "ріка", тобто "західна ріка".

Сирдар'я – друга за величиною ріка Середньої Азії. Починається двома витокami — Нарином (лівий) і Карадар'я (правий), що стікають з хребтів Тянь-Шаню, і несуть свої води в Аральське море. Назва пояснюється по-різному: "жовта ріка", "багатоводна ріка", "велика ріка".

Сунгарі – права притока Амуру, витікає з невеликого гірського озера на півночі півострова Корея. Назва в перекладі означає "молочний потік".

Таз – ріка на північному сході Західносибірської рівнини, впадає в одноіменну губу Карського моря. Назва походить від ненецького Тасуям, де тасу (тасі, таз) -"нижній", ям - "велика ріка".

Тарім – одна із самих значних рік внутрішнього басейну Центральної Азії. До 1923 року впадала в озеро Лобнор, тепер губиться у пісках пустині Такла-Макан. У нижній течії місцеве населення вживає назву Яркенд-Дар'я. В перекладі з тюркських мов означає "ріка, що впадає в озеро або губиться у пісках".

Терек – найбільша з річок, що течуть з Головного Кавказького хребта у Каспійське море. Починається з

льодовиків на південь від гори Казбек. Терек - варіант від балкарського терміну черек - "бурхлива ріка".

Тігр – ріка на південному заході Азії, тече паралельно Євфрату і, зливаючись з ним, утворює ріку Шатт-ель-Араб, що впадає в Персидську затоку. Відома шумерська назва Тігр-ру-шу, де тігр - "спис, піка", ру - "руйнувати, перекидати", шу - "виривати", а назва в цілому осмислюється як "стрімкий, руйнівний спис". Очевидно назва дана у верхній течії, де ріка стрімко виринається з ущелини.

Тобол – ліва притока Іртиша, бере початок у східних передгір'ях Південного Уралу. Башкирське тобол і казахське табул - означає рослину "таволга".

Уссурі – права притока Амуру, бере початок на півдні Сіхоте-Аліня. Назва дана по стародавньому нанайському роду, що колись жив на берегах цієї ріки.

Хатанга – протікає на-півночі Азії, утворюється злиттям річок Котуй і Хета, впадає у Хатангську затоку моря Лаптевих, утворюючи при впадінні довгий і вузький естуарій. Хат - "ріка", анга - "довге озеро, протока, стариця, рукав ріки, гирло".

Хуанхе – друга за величиною ріка Китаю, бере початок на східних схилах хребта Куньлунь. Протікає через Лесове

плато, яке інтенсивно розмиває, виносячи щороку у Жовте море 1300 млн.т. мулистих наносів. В перекладі означає "жовта ріка" (хуан - "жовта", хе - "ріка") так як велика кількість мулу у воді надає їй специфічний жовтий колір.

Чу – ріка Середньої Азії, починається у Центральному Тянь-Шані і губиться серед пісків Голодного Степу (пустеля Бетпак-Дала). Назва пов'язана з тибетським шу, чу - "вода, ріка".

Шатт-ель-Араб – ріка в Месопотамії, утворена злиттям річок Тігр і Євфрат. Назва означає "ріка арабів" (шатт - "ріка").

Шилка – лівий витік Амуру. Утворюється від злиття річок Онон і Інгода. Назва від евенкійського шилки - "вузька долина" і бурятського "ріка" - "ріка у вузькій долині", що справедливо для її нижньої течії.

Яна – ріка на північному сході Азії, починається на Верхоянському хребті двома витокami (ріки Дулгалах і Сартанг), впадає у море Лаптевих, утворюючи обширну заболочену дельту. В евенкійській мові ене, йене - "велика ріка", в інших тунгусько-маньчжурських мовах йене, яно - "ріка".

Янцзи – найбільша ріка Китаю, починається на

Тибетському нагір'ї і впадає у Східнокитайське море. Загально прийнята у Китаї назва цієї ріки Чанцзян - "довга ріка". Це дійсно найдовша ріка не лише у Китаї, а й у всій Євразії - 5800 км. У нижній течії має назву Янцзинцзян (від міста Янцзи, відомого з 3-го тисячоліття до н.е., сучасне Янчжоу). Ян - "тополя", цзи — "населений пункт", тому назву можна розуміти як "ріка тополиного міста". У давній географічній літературі зустрічається назва Голуба ріка. Також є версія, що китайське янцзи означає "син океану".

ОЗЕРА

Алаколь – розташоване в Казахстані між хребтами Тарбагатай і Джунгарським Алатау. Центр безстічної Алакольської системи. В перекладі з казахської ала - "строкатий, пістрявий, барвистий", коль — "озеро".

Аральське море – безстічне озеро в Казахстані. Відомо біля 20 його назв, більша частина яких утворена від назв прибережних міст: Джурджанійське, Хорезмське та ін. Росіяни називали його Синє море, казахи - Тенгіз (море). Сучасна назва з'явилася у XVII ст. і походить від тюркського арал - "острів", що пов'язано з місцевістю Арал у гирлі Амудар'ї.

Байкал – найбільше за площею прісноводне озеро Азії і найбільш глибоке з усіх озер на Землі. За об'ємом водної маси друге озеро в світі після Каспійського моря. В перекладі з якутської мови Байкал (байхал, байга, байкул) - "багата глибока вода, море"; бай - "багатий", кул - "озеро" (озеро багате на рибу).

Балхаш – озеро на сході Казахстану. Назва утворена від казахського балхаш, балкаш - "витягнутий, витягнуте озеро", або "купинна, болотиста місцевість, трясовина".

Далайнор – озеро в західній частині Маньчжурії, поблизу китайсько-монгольського кордону. З монгольської далай - "святий", нор - "озеро, море".

Зайсан – проточне озеро на сході Казахстану. Через нього протікає ріка Іртиш. З калмицької — "благородное озеро"

Іссик-Куль – безстічне озеро на Тянь-Шані на висоті 1609 м над рівнем моря в межах Киргизії. Прийнята назва по-киргизьки означає "гаряче озеро" (іссик - гарячий , жарко", куль - "озеро"). Однак в дійсності озеро не таке вже і гаряче, а не замерзає взимку лише з причини солонуватості води і панування сильних вітрів, що постійно перемішують воду. Тому спеціалісти з тюркської топоніміки запропонували нове пояснення (ізіх - "святий, шанівний"). Розуміння назви

як "священне озеро" більш реалістичне. Киргизи дійсно шанували Іссик-Куль, вважалось, що купатися у його водах і ловити рибу - це гріх.

Каракуль – безстічне озеро на Памірі в межах Таджикистану. Назва тюркського походження: кара — "чорний", куль — "озеро" (чорне озеро).

Каспійське море – реліктовий морський басейн, найбільше озеро на земній кулі. В давнину називалось Гірканським, пізніше Хвалисським або Хвалинським, тепер Каспійським морем. Всі три назви походять від імені народів, що мешкали на його берегах: гіркани, хвалисси, каспії.

Кулундинське – солоне озеро на південному сході Західносибірської низовини. Ведеться видобування глауберової солі.

Кукунор – солоне безстічне гірське озеро північно-східної частини Тибету між горами Куньлунь і Наньшань на висоті більш ніж 3200 м. Назва монгольська - "блакитне озеро".

Лобнор – безстічне озеро на заході Китаю. Глибина не велика, вода солонувата, змінює свої обриси внаслідок наносів піску. Назва Лоб відноситься до країни, відомої ще за часів Марко Поло (XIII ст.), нор - "озеро". В озеро впадає ріка

Тарім.

Мертве море – озеро на заході Азії, поверхня його лежить на 392 м нижче рівня моря. Вода настільки насичена солями, що риба у Мертвому морі не живе.

Севан – найбільше озеро всього Кавказу. Севан з вірменської означає "голубий" (голубе, блакитне озеро).

Телецьке – найбільше озеро на Алтаї, з нього витікає ріка Бія, правий витік ріки Об. Озеро стало відомим у 1633 році. Назва утворилася від етноніма телеси — так називався один з телеутських народів, що жив на його берегах. У корінного населення була поширена назва Алтин-Кель — "золоте озеро", що пов'язано з назвою сусідньої гори Алтин-Ту - "золота гора", що вживається за значенням "багата на соболя".

Таймир – прісноводне озеро, розташоване в центрі одноіменного півострова. В перекладі означає "багатий", що пов'язано з рибними промислами.

Тенгіз – солоне озеро у північно-західній частині Казахського дрібносопковика. На тюркських мовах тенгіз (денгіз) - "море, озеро".

Ханка — озеро на Далекому Сході, на південний захід від Сіхоте-Алінського хребта. Це озеро вивчав під час

експедиції М.М.Пржевальський.

Чани – солонувате, безстічне озеро на південному сході Західносибірської низовини.

ГОРИ

Алтай - обширна гірська система Центральної Азії. Найвища точка гора Білуха (4506 м.) у Катунському хребті. Гори вкриті вічними снігами і льодовиками. Багаточисельні сліди давнього зледеніння - морени, "баранячі лоби", озера (найбільше з них Телецьке). Назва тюркська, ал - "високий", тал - "гора, хребет", тобто "високі гори". А також можна розуміти як алатау - "строкаті, різнобарвні гори», що пояснюється реальним кольором білих снігових плям, чорних ділянок кам'янистих розсипів, зелених ділянок рослинності, сірих гранітних масивів.

Алтинтаг – гірський хребет у системі Куньлуню і з'єднує його хребти з Наньшанем, відокремлює Цайдам від Тарімської западини. Багато вершин вкрито вічними снігами і льодовиками. Відкритий М.М.Пржевальським у 1876 році. Найбільша висота 6400 м.. Назва походить від киргизького алтин - "золотий", таг - "гора".

Байкальський хребет – тягнеться вздовж північно-

західного берега Байкалу. Висота до 2574 м. Назва визначена за географічним положенням.

Бирранга – гори у північній частині півострова Таймир. Починаються на схід від Єнісейської затоки і простираються широкою смугою на схід - північний схід аж до берега моря Лаптевих. Гори Бирранга за походженням - горст. В основі назви лежить якутський термін бирран - "горб, хребет, скелястий хребет".

Буреїнський хребет – на сході Азії, тягнеться майже паралельно течії ріки Буреї (притока Амуру) зліва - звідси і назва Буреїнський. Пересікаючи Амур хребет переходить у Малий Хінган.

Великий Кавказ – гірська складчаста країна, що простяглася від Таманського до Апшеронського півострова на 1500 км між Чорним і Каспійським морями. Ділиться на три частини: західна (від Таманського півострова до гори Ельбрус), центральна (між горами Ельбрус - 5633 м і Казбек - 5047 м) - найвища, вкрита вічними снігами, з високих вершин спускаються льодовики; східна Кавказ - викривлена греками назва у формі Каукасок від Гроукасим - "білосніжна гора", що відносилось тільки до Ельбрусу, а потім греки і римляни помилково поширили на весь гірський хребет.

Великий Хінган – гори на північному сході Китаю і в

Монголії. Назва засвоєна росіянами від евенків, у яких термін хінга - "хребет з крутими, обривистими схилами".

Верхоянський хребет – розташований у північно-східній Азії, тягнеться дугою, випуклою на південний захід, на деякій відстані від правого берега ріки Лени, паралельно її середній течії і течії притоки Алдан. Переважають висоти від 1000 до 1500 метрів. Назва зумовлена тим, що на схилах хребта знаходяться верхів'я річок Дулгалах і Сартанг, які при злитті утворюють ріку Яну.

Гімалаї – найвища гірська система на земній кулі. Розташована на півдні Азії, відокремлює Індого-Гангську низовину від плоскогір'я Тибет. Складається з низки паралельних хребтів різної висоти. Довжина 2450 км, ширина 250-300 км. Середня висота 6000 метрів. Майже цілком покрита вічними снігами. Найбільші вершини: Джомолунгма (8848 м), Конченджанга (8585 м), Давалагірі (8163 м). З санскритської мови *hima* - "сніг", *alaya* - "житло"; "житло снігу" або "снігові гори". З непальської мови географічний термін *хімая* означає "снігова гора".

Гіндукуш – хребет, що починається біля південної окраїни Паміру, де змикається з Карокорумом і Гімалаями, є вододілом Амудар'ї і Інду. Найвища точка гора Тирич-Мир (7690 м). Снігова лінія на висоті 5000 м. *Hindukuh* - по-

санскритськи означає "гора Гінду"(Індійська).

Гобійський Алтай – хребет розташований в Монголії. Найбільш високою вершиною є гора Іхо-Богдо.

Джугджур (Алданський хребет) – частина Станового вододілу на сході Азії (Далекий Схід). Назва з евенкійської мови дюгдюр - "висока безліса гора".

Ельбурс – північні окраїнні гори Іранського нагір'я, оконтурюють випуклою на південь дугою південний берег Каспійського моря, відокремлюючись від останнього смугою у 25-60 км. Переходить у Закавказзі у Талишські гори, на сході стикується з хребтом Копетдаг. Найвища точка гора Демавенд (5604 м). Назву одні пояснюють від іранської мови як "блискуча гора", інші від бактрийського слова, значення якого "високі гори".

Єнісейський кряж – масив, що піднімається між Верхньою і Середньою Тунгусками вздовж правого берега Єнісею. Звідси і назва.

Загрос – розташовані на заході південної окраїнної частини Іранського нагір'я. Довжина Загросу біля 1600 км, ширина смуги гір 200-300 км.

Західні Гати – гори в західній частині півострова Індостан. Назва Гати утворена від географічного терміну ghat,

що з мови хінді означає "гірський прохід, гірська стежка, спуск, пристань, причал". Західні - географічне положення гір на півострові.

Західний Саян – західна частина Саянської гірської країни від ріки Абакан до витoku ріки Бірюси, де з'єднується із Східним Саяном. Саяни (сойони) - народ, що колись мешкав у верхів'ях Єнісею, а потім увійшов до складу тувинців.

Каракорум – гірський ланцюг у Центральній Азії, один з найдовших на земній кулі. Розташований паралельно до західної частини Гімалаїв на північний схід від них. Середня висота 6000 метрів, найвища точка Чогорі (Годуїн-Остен) висотою 8611 м. Є вододілом між Індом і Тарімом. Назва тюркського походження: кара - "чорний" і корум - "кам'яна осип; чорні кам'яні гори".

Копетдаг – гори у Середній Азії, на межі Туркменії та Ірану. Облямовують з півночі Іранське нагір'я. Найбільша висота 3117 метрів. З тюркської мови коп - "багато", дат - "гора", тобто "багатогір'я".

Кузнецкий Алатау – гірська країна на півдні Сибіру між Кузнецькою і Мінусінською улоговинами. Найбільшої висоти досягає у південній частині (г. Великий Зуб - 2178 м). З тюркської алатау означає "пістряві, строкаті, барвисті гори",

тобто гори, що мають висотну поясність, де поєднуються білі плями снігу, чорні кам'янисті розсипи, сірі виходи граніту, гірські луки і ліси. Кузнецький визначає положення гір поряд з Кузнецькою улоговиною.

Куньлунь – система складчастих гірських хребтів у Центральній Азії довжиною 2900 км. Північний хребет має назву Алтинтаг і облямовує пустиню Такла-Макан, на сході є межею між улоговинами Лобнору і Цайдаму. Південні хребти Куньлуню облямовують нагір'я Тібет. У східній частині хребет згинається у південному напрямку, утворюючи Сино-Тібетські гори. Найбільша вершина у хребті Пржевальського (г.Улумуз-таг - 7723 м.). Багато льодовиків. Назва в перекладі з китайської означає "цибулині гори" внаслідок того, що схили у багатьох місцях покриті рослинами з родини цибулиних з різними квітами (переважають блакитні).

Малий Кавказ – система гірських хребтів, що оконтурюють з півночі і північного сходу Вірменське вулканічне нагір'я і відокремлюють його від Ріонської і Куринської низовин. Найвища точка гора Великий Арарат (5256 м). З Великим Кавказом з'єднується Сурамським хребтом. Походження назви дивись Великий Кавказ.

Малий Хінган – гірська країна Східної Азії (північно-східний Китай). Походження назви дивись Великий Хінган.

Наньшань – гірська система у Центральній Азії між пустинею Гобі і Цайдамською улоговиною. Примикає на сході до Алтинтагу, на південному сході до Куньлуню в районі озера Лобнор. Найбільша висота 6346 метрів. Є льодовики. Назва китайська: нан (нань) - "південь", шань - "гора", тобто "південні гори".

Паміро-Алай – гірська система у Середній Азії на південь від Ферганської долини. Північна частина починається від нижньої течії Амудар'ї окремими височинами, далі переходить у хребти Нуратау, Туркестанський і Алайський. Південну частину складають хребти Зеравшанський, Гіссарський і Петра I, до якого підходить хребет Академії наук з найвищою точкою 7495 метрів. В межах цієї системи розташований льодовик Федченка, найбільший у Середній Азії. Крайній південь системи займає Памір. Термін слова відомий в санскритській і сучасній мові хінді як "заселене місце", "житло".

Паропаміз – південні окраїнні гори Іранського нагір'я. Складаються з низки широтних смуг, що розділені повздовжніми депресіями, найбільші з яких зайняті долинами верхніх течій річок Мургаб і Геріруд. Між їх верхів'ями простирається головний високогірний хребет Паропаміза - Сафедкох ("білі гори") або Банді-Бата висотою до 4231 метр.

Понтійські гори – розташовані на півострові Мала Азія. Витягнуті вздовж південного берега Чорного моря на 700 км. Найбільші висоти (3937 м) у східній частині. Назва грецька від слова Pontos - "Чорне море". А звідси гори, що простягніся вздовж Понту, отримали назву Понтійських. Римляни ж іменем Pontos називали південний берег Чорного моря і особливо його східну частину.

Серединний хребет – займає середню частину півострова Камчатка, простирається з півночі на південь від Корякського нагір'я до мису Лопатка. Максимальна висота 3621 м (вулкан Ічинський). Хребет складається із окремих гірських ланцюгів та ізольованих масивів, дуже розчленований долинами річок.

Сіхоте-Алінь – хребет на сході Азії між Японським морем і Татарською протокою з одного боку і рівнинами біля озера Ханка, по Уссурі і нижньому Амуру - з іншого. Висоти від 700 до 1000 метрів, найвища точка 2078 м. Сихте, сикте - "хвоя, ялина" і алін - "гірський хребет". Тобто "гірський хребет, вкритий хвойним лісом".

Становий хребет – гірська система, що простирається вздовж 56-ї паралелі від ріки Ольокми, правої притоки Лени, до верхів'їв ріки Зеї, притоки Амуру. Висота до 2500 метрів. Назва - дивись Станове нагір'я.

Сулейманові гори – розташовані на сході Іранського нагір'я. Складаються з цілого ряду паралельних хребтів, з яких тільки крайній східний власне називається Сулеймановими горами. Гребені гір на широкому просторі одновисотні, є великі плоскогір'я.

Східні Гати – гірський хребет у східній частині півострова Індостан. Гати — "сходи". Простягаються у напрямку, що близький до меридіонального. Мають вигляд окремих нерівномірно припіднятих брилових масивів, розділених низинами. Назва - дивись Західні Гати.

Східний Саян – гірська система на півдні Східного Сибіру від ріки Єнісей до ріки Іркут. Орографічне обмежуються на півночі тектонічним уступом до Середньо-Сибірського плоскогір'я, на півдні Західним Саяном і на заході Мінусинською котловиною. Назва - дивись Західний Саян.

Тавр – гірський хребет на півострові Мала Азія, оконтурює його з півдня і тягнеться вздовж Середземного моря. Походження назви пов'язано з древньо-семітським *tur* - "гора".

Тарбагатай – гірський хребет у Середній Азії (Східний Казахстан). Висоти від 1500 до 2000 метрів. Вища точка - 2991 метр. Високо в горах водиться багато байбаків. "Байбак"

по-киргизьки - тарбага, звідси назва Тарбагатай, тобто "байбачині гори".

Тянь-Шань - обширна гірська система Середньої і Центральної Азії, що простяглася з заходу на схід більш ніж на 1500 км при середній ширині 300 км. Складається з великої кількості складчастих хребтів висотою 4000-5000 м, вкритих вічними снігами і льодовиками (головна вершина пік Перемоги висотою 7439 м). Назва китайська: тянь - "небесний", шань - "гори".

Ціньлінь – хребет у Східному Китаї, є важливим фізико-географічним рубежем Китаю, утворений яньшаньською (мезозойською) складчастістю на території Китайської платформи. Є важливим кліматорозділом - південний відріг Сибірсько-Монгольського максимуму упирається в гірську перешкоду Наньшаня і Ціньліня. Лінія хребта затримує полярне повітря при його русі на південь, сніг випадає на північ від хребта, а літні мусонні опади - на східних його схилах. Це єдине місце, де помірних і субтропічних лісів проходить більш-менш чітко.

Черського хребет – розташований на північному сході Азії, починається на схід від середньої течії ріки Яни. В меридіональному напрямку пересікається долиною ріки Індігірки. Складається з низки паралельних гірських

ланцюгів, деякі вершини біля Індігірки і на схід від неї досягають висоти більш ніж 3000 метрів (гора Перемога - 3147 м). Назва дана в честь дослідника Східного Сибіру Івана Дементійовича Черського (1845-1892 р.р.)

Яблоновий хребет – розташований у Центральній частині Забайкалля, простирається з північного сходу на південний захід. Служить вододілом між річковими басейнами Північного Льодовитого і Тихого океанів. Бурятська назва одного з невисоких перевалів через цей хребет Ябалгані-Дабан - "перевал, який можна перейти, переїхати". У російському вживанні цей вираз було перетворено у більш зрозуміле Яблоновий перевал і з часом назва поширилася на хребет.

НАГІР'Я. ПЛОСКОГІР'Я. ПЛАТО

Алданське нагір'я – розташоване у верхів'ях ріки Алдан та його приток. На півдні межує зі Становим хребтом. Висоти 650-1000 метрів. Назва визначається географічним положенням.

Анатолійське плоскогір'я – розташоване на півострові Мала Азія. На півночі обмежене Понтійськими горами, на півдні - складчастими хребтами Антитавр і Тавр. Назва

візантійсько-італійська і походить від грецького слова *apatole* - "схід, ранок". Вітімське плоскогір'я - висока рівнина у Забайкаллі. Середні висоти 1200-1400 метрів. Широке розповсюдження мають базальтові покрови, добре збереглися два згаслі вулкани (Обручева і Мушкетова, в кратері останнього є озеро). Плоскогір'я простягається вздовж лівого берега у верхів'ї ріки Вітім, від якої і отримало свою назву.

Декан (Деканське плоскогір'я) – на півострові Індостан, середня висота 600-800 метрів, північно-західна частина вкрита базальтовими лавами. На заході і сході обмежене хребтами Західних і Східних Гатів. Назва перероблена з давнього індійського *Dahschina pata*, що означає "південна країна".

Іранське нагір'я – обширне нагір'я на південному заході Азії. На півночі обмежене хребтом Ельбурс, на сході Туркмено-Хоросанськими горами, Паропамізом, Гіндукушем, Сулеймановими горами, на південному заході і півдні горами Загрос. Середина нагір'я являє собою солончакову пустиню Деште-Лут, Назва походить від держави Іран (давньо-іранське *arhūa* - "вільний, благородний, почесний"; так називали себе представники вищого класу в Ірані).

Казахський дрібносопковик – обширна, дуже зруйнована гірська країна на сході Казахстану. Середні

висоти 300-400 метрів, в Каркаралинських горах досягають 1559 м. Назва Казахський пояснює положення в межах країни Казахстан.

Корякське нагір'я – простягається вздовж Берінгова моря від Камчатки до мису Наварин. Назва дана по корінним жителям корякам, де кор - "олень", а ак суфікс місця, тобто означає "при оленях" або "оленні (люди)".

Ордос – плоскогір'я у великому північному завороті ріки Хуанхе. Підняте на рівень більше ніж 1000 метрів над океаном. Ордос має всі ознаки пустині: суворий холодний клімат взимку і спекотливе сухе літо.

Памір – південна частина Паміро-Алайської гірської системи. Являє собою величезне за висотою і площею нагір'я Середньої Азії, що знаходиться ніби у вузлі головних гірських хребтів материка. На півночі тягнуться подвійною стіною Алайський та Заалайський хребти, на півдні облямовується хребтами Ванським і Гіндукушем. Назва Памір таджикська і означає "дах світу". На іранських мовах ця назва осмислюється як "гірська країна на сході, із-за якої сходить Сонце"; географічний термін памір означає "високогірний відносно згладжений пустельний ландшафт".

Середньосибірське плоскогір'я – розташоване в середній частині Сибіру між Єнісеєм і Леною. Середня висота

500-700 метрів. Назва дана за географічним положенням.

Станове нагір'я – гірська система у Забайкаллі. Назва по Становому хребту. Становий означає "основний, головний". Так руські козаки називали відкритий ними у XVII ст. хребет із-за його розмірів, важкодоступності і вододільного характеру.

Тібет – одне з найбільших і найвищих нагір'їв на землі. Лежить у Центральній Азії між горами Куньлунь на півночі і Гімалаями на півдні. Середня висота 4500 метрів, площа біля 2 млн. км². Східна і південна частини є головним річковим вузлом Азії. Звідси витікають ріки Хуанхе, Янцзи, Меконг, Брахмапутра, Інд. В межах нагір'я у VI- VIII ст. існувала держава Бод, а сусідні племена називались тхубод - "керуючий Бод", що відбивало їх залежність від цієї держави. Китайці викривили цю назву в Туботе, а європейці прийняли її як Тібет.

Устюрт – плато, розташоване між Каспійським і Аральським морями. Висоти 150-300 метрів. В межах плато є улоговини, дно яких лежить нижче рівня Каспійського моря (Сарикамишська улоговина). Назва утворена тюркським географічним терміном устюрт - "плоска височина, плато".

Чукотське нагір'я – простягається з північного заходу на південний схід від Чаунської губи Східносибірського моря

до бухти Привидіння в східній частині Анадирської затоки Берінгова моря. Назву отримало від народу, що населяє цю територію - чукчі. Сама назва народу означає "ті, що мають оленів".

Яно-Оймяконське нагір'я – розташоване між хребтами Верхоянський і Черського і простирається від середньої течії ріки Яни до Оймяконської котловини. Це і пояснює його назву.

НИЗОВИНИ

Велика Китайська – низовина на сході Китаю, вздовж берегів Жовтого і Східно-китайського морів. Епітет "велика" має місцеве значення, китайці ж називають цю низовину Північна Китайська рівнина.

Західносибірська рівнина – одна з найобширних низовин земної кулі, розташована у північно-західній Азії, простирається, від Уральських гір до Середньосибірського плоскогір'я з заходу на схід і від Північного. Льодовитого океану до передгір'їв Алтаю з півночі на південь і лежить у басейні ріки Об. Назва дана за географічним положенням - займає західну частину Сибіру.

Індо-Гангська (Індостанська) – низовина лежить між

Гімалаями і Деканом. Невисоким (300 м) плоским вододілом ділиться на дві частини: меншу по долині Інду і більшу - Гангу і Брахмапутри. В межах низовини (східна частина долини Інду) лежить пустиня Тар. Назва низовини визначається її положенням в долинах рік Інд і Ганг.

Колимська – низовина розташована південніше 70 паралелі вздовж північного узбережжя північно-східного Сибіру в середині Яно-Колимського гірського амфітеатру.

Месопотамська – низовина на заході Азії в межиріччі Тігру і Єфрату. З мови стародавніх греків означає месос - "середина", потамос - "ріка", тобто "межиріччя".

Північносибірська – низовина розташована на північ від уступу Середньо-Сибірського плоскогір'я. За походженням це моренна, водно-льодовикова і алювіальна рівнина.

Туранська – низовина розташована в Середній Азії і південній частині Казахстану. В основі назви лежить топонім туран - "країна турів". Індоевропейський народ тури проживав тут на початку першого тисячоліття нашої ери.

Яно-Індігирська – низовина розташована на узбережжі морів Лаптевих і Східносибірського від ріки Яни до Індігирки, що і визначає назву.

ПУСТИНІ

Алашань – піщана пустиня між рікою Хуанхе на сході і рікою Едзингол на заході. Алашань є східним продовженням Гобійського поясу пустинь. Основна частина території пустині знаходиться в Китаї, менша в межах Монголії. Ланцюги скелястих височин, гірських кряжів ділять Алашань на окремі рівнини, що вкриті пісками, а котловини зайняті солончаками.

Великий Нефуд – піщана пустиня на Аравійському півострові (Саудівська Аравія) з барханами висотою до 100 м. Важливим елементом рельєфу є сухі річкові русла - ваді.

Гобі (Шамо) – обширні пустинні і степові простори в Центральній Азії в межах Монголії і Китаю. Середня висота біля 1100 метрів. Гобі по-монгольськи "пустиня", шамо по-китайськи "море піску".

Деште-Кевір – розташована в північно-західній частині Іранського нагір'я. Це низькогірська пустиня з відносними висотами від 50 до 500 метрів. Має розміри 400 км x 250 км і складається з декількох солончакових западин. Ґрунт пустині складається з глин, що містять 22% солі. Прісної води нема. Це найбільша абсолютна пустиня на Землі.

Каракуми – пустиня в Середній Азії, поверхня почасти

покрита галькою, почасти піщана з барханами, бугристими і грядовими пісками. Назва тюркського походження: кара - "чорний", кум - "пісок"; "чорні піски". Ландшафтний термін - "нерухомий, закріплений рослинністю пісок", або буквально "земляний пісок".

Кизилкум – переважно піщана пустиня у межах річок Сирдар'ї і Амудар'ї. Назва тюркського походження: кизил - "червоний", кум "пісок"; "червоні піски".

Руб-ель-Халі – пустиня на південному сході Аравійського півострова. Арабською мовою означає "пустинна чверть" (руб - "чотири, чверть") і відображає географічне положення пустині - відносно добре заселеного центру Аравійського півострова, ця пустиня знаходиться у його південно-східній чверті.

Такла-Макан – піщана пустиня Центральної Азії у Тарімській улоговині в басейні ріки Тарім. Назва тюркського походження (так - "голий, оголений", макан - "місцеперебування, стоянка, житло"); "покинуте, занедбане місце".

Тар – пустиня розташована на схід від Інду і тягнеться широкою смугою від Гімалаїв до Аравійського моря. У північній частині піщана, у південній - кам'яниста. Мовою корінного населення тхар означає "пустиня".

АФРИКА

ЗАТОКИ

Габес – затока на півдні середньої частини Середземного моря біля північних берегів Африки (Туніс). З фінікійської мови габес - "зрошуваний", так називалося місто, яке розташоване на узбережжі затоки.

Гвінейська – частина Атлантичного океану, що вдається в Західну і Екваторіальну Африку Названа по географічній області - Гвінеї, що омивається цією затокою. Найбільш вірогідно, що назва є викривленням берберського слова iguawen -"німі". Так беребери називали своїх чорношкірих сусідів, які не розуміли берберської мови.

Сідра – на півдні Середземного моря, омиває північні береги Африки (Лівія). Сучасна назва є викривленням назви Сирт (від географічного терміну сиртис - "відмілина").

ПРОТОКИ

Мозамбіцька – у західній частині Індійського океану, відокремлює від Африки острів Мадагаскар. Назву отримала від держави Мозамбік, береги якої омиває.

ОСТРОВИ

Амірантські – група невеликих коралових островів в Індійському океані на північний схід від Мадагаскару. Відкриті у 1502 році і названі в честь Васко да Гама- Ilhas de Almirante - "острови адмірала".

Вознесіння – острів у Атлантичному океані між Південною Америкою і Африкою.

Занзібар – Острів в Індійському океані біля східних берегів Африки. Іранська назва Зенгибар, де зенгі - "негр, чорношкірий", а бар - "місце, край", тобто "країна чорношкірих".

Зеленого мису – група островів у Атлантичному океані в 600 км від Африки. Відкриті у 1462 році португальцем Дієго Гомесом як такі, що лежать проти мису Зелений.

Канарські – група островів біля північно-західних берегів Африки в Атлантичному океані. Назва походить від латинського слова каніс - "собака" (собачі острови). Там дійсно в старовину водились великі собаки місцевої породи.

Коморські – група островів у північній частині Мозамбіцької протоки (на заході Індійського океану). Острови відкриті у 1528 році голландським мореплавцем Хутманом і названі арабами Komaір - "острови Місяця". На

протилежаному березі Африки Птолемей і араби припускали наявність Місяцевих гір, від них і острови отримали назву - Місяцеві.

Мадагаскар – острів в Індійському океані на схід від Африки, від якої відокремлюється Мозамбіцькою протокою. Відкритий у 1506 році португальцем Фернандо Суарцем. Назва вперше згадується у Марко Поло (XIII ст.) у формі Мадейсгаскар, остання перетворилася в Мадагаскар, але значення її не відоме. Деякі дослідники пов'язують назву острова з етнічною назвою його жителів -малагасійці.

Мадейра – група островів в Атлантичному океані на північний захід від Африки. По-португальськи Мадейра означає «лісистий».

Маскаренські – група островів у західній частині Індійського океану на схід від острова Мадагаскар. Відкриті у 1502 році іспанським мореплавцем Педро Маскареносом і названі в честь нього.

Святої Єлени (Сент-Гелен) – острів вулканічного походження у південній частині Атлантичного океану на захід від Африки. Сюди був засланий і провів останні роки свого життя Наполеон Бонапарт (1815-1821 р.р.). Острів відкритий португальцем Хуаном де Нова Кастел'я 21 травня 1501 року у день Святої Єлени і названий цим ім'ям.

Сейшельські – група островів у західній частині Індійського океану. Відкриті португальськими мореплавцями на початку XVI ст., але сучасну назву одержали у XVIII ст. за прізвищем французького міністра Сейшеля.

ПІВОСТРОВИ

Сомалі – єдиний великий півострів на сході Африки, омивається Аденською затокою, Баб-ель-Мандебською протокою і Індійським океаном. Назва утворена від етноніму сомалі - "темний", що зумовлено темним кольором шкіри населення. У Птолемея (II ст.) півострів згадується як Південний Ріг, в наш час його нерідко називають Африканським Рогом.

МИСИ

Гвардафуй – на півострові Сомалі при вході в Аденську затоку. Одні відтворюють назву від викривленого португальського *guardafu*, що означає "стережись" і пов'язують її з середньовічною легендою про магнітну гору, при наближенні до якої корабельні гвіздки (і все залізо) притягуються до гори і вискакують, а корабель розвалюється і тоне (на мисі дійсно є магнітна гора). Інші пояснюють

походження від арабської назви сусіднього південного мису Джару Хафун.

Голковий (Агульяс) – крайня південна точка Африки ($35^{\circ}50'$ пд.ш., $20^{\circ}00'$ сх.д.). нанесений на карту у кінці ХУ ст. португальськими мореплавцями і названий ними мис Агульаш. В основі назви лежить географічний термін *agulha*, що означає "пік, гострі скелі", але це ж слово по-португальськи означає "голка", розуміючи під цим стрілку компаса, і звідси - мис Голковий. Це пояснюється тим, що поблизу цього мису португальці спостерігали магнітну аномалію.

Доброї Надії – мис на півдні Африки. Першим його досяг португалець Бартоломеу Діаш у 1487 році і дав йому назву мис Бурі (Бурний), але португальський король Жуан II перейменував його у мис доброї Надії, тобто надії досягнути звідси Індії.

Зелений – крайня західна точка материка Африка ($14^{\circ}45'$ пн.ш. та $17^{\circ}32'$ зх.д.). відкритий у 1445 році португальцем Д.Діашем і названий ним так за вічнозелені ліси на берегах, які так вразили португальців після пустельних берегів, що тягнулись від самого Гібралтару.

Кап-Блан (Бланко, Ель-Аб'яд) – крайня північна точка Африки ($37^{\circ}29'$ пн.ш., $9^{\circ}43'$ сх.д.). З французької назва

означає сар - "мис", blanc - "білий". Сучасна назва мису Ель-Аб'яд (Рас-ель Аб'яд) має теж саме значення - "білий мис" (дас - "мис", аб'яд - "білий").

Рас-Хафун – східна точка Африки. В перекладі з арабської означає рас - "мис", хаффа - "край, берег", тобто "крайній береговий мис".

РІКИ

Білий Ніл – назва Нілу до його злиття з Голубим Нілом.

Замбезі – ріка в південній Африці. На мові місцевих жителів – Замбезі (Амбей), що означає "велика ріка". На Замбезі розташований величезний водоспад Вікторія, висота падіння його води 120 метрів.

Конго (Заїр) – ріка в екваторіальній Африці, починається декількома витокami (Луалаба та інші) і в своїй течії двічі пересікає екватор. Утворює багато водоспадів (найбільший серед них водоспад Стенлі). Впадає в Атлантичний океан. Після Амазонки це друга ріка світу за багатководністю і площею басейну. В деяких місцях ширина ріки сягає 20 кілометрів. Нижня течія ріки відома європейцям з 1484 року, коли португальська експедиція Дієго Кана відкрила ріку і плавала по ній. Верхів'я вивчав англієць Д.Лівінгстон у 1867-

1871 роках, а всю ріку пройшов вперше Г.Сгенлі у 1874-1877 роках. Назву ріка отримала від народу конго, що проживав у нижній течії. На мові конго це означає "велика ріка", португальська назва Заїр.

Лімпопо – протікає у південній Африці і впадає в індійський океан. Бури називали її Krokodil Rivier - "ріка крокодилів", із-за великої кількості крокодилів.

Нігер – ріка західної Африки, впадає у Гвінейську затоку Атлантичного океану. Відкрита у 1456 році португальцем Дієго Гомесом. Назву деякі пояснюють від берберського ghir - "річка", а інші від латинського niger - "чорний", тобто "ріка в країні чорних людей". Витік ріки називається Джеліба.

Ніл – найдовша ріка Африки і друга за величиною по довжині на Землі. Витік ріки носить назву Кагера. Слово ніл намагаються перекласти як "ріка". Сучасні араби називають цю ріку Ель-Бахр - "ріка". Ніл має багато назв: у верхів'ях Кагера, нижче озера Вікторія - Вікторія-Ніл, Альберт-Ніл, Бахр-ель-Джебель (гірська ріка), Білий Ніл, або Бахр-ель-Аб'яд і лише потім власне Ніл. Біля міста Хартума Ніл приймає праву притоку Голубий Ніл (Бахр-ель-Азрак).

Оранжева (Оранська) – ріка на півдні Африки, впадає у Атлантичний океан, бере початок в Драконових горах. Назва дана голландським капітаном Р.І.Гордоном, який досяг ріки у

1776 р., по імені династії принців Оранських у Голландії.

Сенегал - ріка у західній Африці, впадає в Атлантичний океан північніше Зеленого мису. Назва походить від берберського племені сенега, що жило на берегах ріки.

ОЗЕРА

Альберт – лежить в центральній частині Африки у глибокій скидовій западині на межі Уганди і Конго. Через озеро протікає Ніл (витікаючи з озеро носить назву Альберт-Ніл). Назване у середині XIV ст. англійським мандрівником в честь Альберта – чоловіка англійської королеви Вікторії.

Вікторія – одне з великих озер східної частини Африки. Назване англійським мандрівником Д.Спіком у 1858 р. на честь англійської королеви. У місцевого населення відоме як Н'язе, що означає "озеро".

Едуард – озеро на сході центральної частини Африки, на захід від озера Вікторія в зоні Великих Африканських розломів.

Ківу – озеро у східній частині Африки на північ від озера Танганьїка в зоні Великого Африканського розлому.

Мверу – озеро на сході центральної частини Африки, лежить в басейні ріки Конго на південний захід від озера

Танганьїка.

Ньяса – озеро у південно-східній Африці. Назва на місцевих мовах означає "велика вода", "озеро".

Рудольф – солоне озеро на сході Африки (північна частина Кенії). Назване у 1888 р. австро-угорською експедицією по імені спадкоємця австро-угорського престолу. Корінне населення називає Бассо Нарок - "велика вода", або "темна вода".

Тана – озеро на сході Африки (Абіссінське нагір'я). З нього витікає найбільша права притока Нілу - Голубий Ніл.

Танганьїка – озеро на сході центральної частини Африки. Пояснення назви має два значення: від географічних термінів танга - "озеро" і ньїка - "савана", тобто "озеро у савані"; назва означає "зібрання вод".

Чад – озеро в центрі Африки, в нього впадає ріка Шарі. На одному з діалектів мови місцевого населення означає "великий простір води, озеро".

ГОРИ. НАГІР'Я

Абіссінське (Ефіопське) нагір'я – гірська країна у північно-східній Африці. Висоти сягають 4000 метрів. Португальська назва, запозичена від арабського хабаш -

"чорний", населення має темну шкіру.

Атлаські гори (Атлас) – складчаста гірська країна на північному заході Африки. Найбільша висота 4165 м (г.Тубкаль). Діляться на: Високий Атлас (західна частина), Середній Атлас, Сахарський Атлас, Антиатлас (південна частина Високого Атласу), Береговий Атлас (або Тель). Назва пов'язана з грецьким міфом про гіганта Атланта (Атласа) - брата Прометея. За більш пізнім міфом Атлас - африканський цар, якого за неповагу боги перетворили на гору. В дійсності назва утворена від берберського adrar - "гора", а до греків через посередників дійшло перекручене і переосмислене atlas.

Ахаггар – нагір'я в центральній Сахарі. Представлене горстовими хребтами, найвища точка вулкан Тахат (2918 м).

Драконові гори – розташовані на південному сході Африки, складаються з декількох хребтів. Найвища точка гора Каткін-пик (3657 м).

Камерун – гірський масив у Західній Африці. Найбільш висока частина - вулканічне плато висотою до 4070 метрів (вулкан Камерун). Назва походить від португальського Rriodos Camaroes - "ріка крабів, креветок". Ця назва у формі Камерун перейшла і на гірську вершину і на всю країну.

Кенія – гірський масив на східному краї Східної Африки.

Найбільша висота 5199 м (згаслий вулкан г. Кенія). З мови масоїв Кее-Нійя означає "біла гора", що пов'язано з наявністю на ній вічних снігів і льодовиків.

Кіліманджаро – вулканічний масив у Східній Африці. Має три вершини: Ши́ра (4300 м), Мавензі (5355 м) і Кі́бо (6010 м), дві останні вкриті вічними снігами і льодовиками. Назва з мови суахілі означає "гора бога холоду" (kilime – “гора”, nscharo - "бог, що приносить холод").

Тібесті – нагір'я (залишкова кристалічна брила) у центральній частині пустині Сахара. Висота до 3415 м (гора Емі-Куссі).

ПУСТИНІ

Калахарі – напівпустельна область на Південноафриканському плоскогір'ї між рікою Оранжева і басейном озера Нгамі (центральна частина Південної Африки). Частково територія її вкрита пісками, частково трав'янистою рослинністю. В основі назви лежить готське karaha - "гравійно-піщана місцевість".

Лівійська – піщано-солончакова північно-східна частина Сахари, найбільш бідна на опади (територія Єгипту і Лівії). Назва походить від слова Лівія, так в давні часи називалася -

Африка. Значення слова пояснюється двобічно: а) від єгипетського *lbu* - ім'я народу, що жив на заході Єгипту; б) від грецького *liba* або *lips* - "південно-західний", тобто означало південно-західну країну (по відношенню до Греції).

Наміб – пустиня на південному заході Африки. Мовою готентотів *наміб* означає "те, що обходять навколо" або за іншими даними - "щит". Пустиня простирається вузькою смугою вздовж берега південно-західної Африки і омивається водами холодної Бенгельської течії Атлантичного океану. Це одна з найпрохолодніших і суворих прибережних пустинь світу. Протяжність її біля 1500 км при ширині від 50 до 150 км. Прибережна частина пустині в Анголі має назву Мосамедиш. В Африці це найбільш "пустинна" пустиня.

Нубійська – розташована в північно-східній частині материка в межах Судану між середньою течією Нілу і узбережжям Червоного моря. Розташована на плато з численними горами та гірськими масивами. Плато знижується зі сходу на захід від 350 м до 100 м і густо почленоване ваді. Єгипетське нуба - "золото".

Сахара – велика пустиня Північної Африки (площа біля 7 млн.кв.км). В Сахарі розрізняють три головних пустельних ландшафти: гамади (скеляста пустиня), серир (кам'яниста рівнина) і ерги (барханні піски). Назва походить від

арабського слова sahara - "пустиня".

ПІВНІЧНА АМЕРИКА

МОРЯ

Бофорта – море в Північному Льодовитому океані на захід від Арктичного архіпелагу.

Гренландське – частина Північного Льодовитого океану біля східних берегів Гренландії.

Карібське – напівзамкнене море, частина Атлантичного океану між Антильськими островами і північним берегом Центральної Америки. Назва утворена від племені індіанців - карібів. Каріб на їх мові - "люди, рицарі".

Саргасове – простір площею 4 млн.кв.км у північно-західній частині Атлантичного океану в середині кільцевої течії з величезним нагромадженням плаваючих водоростей *Sargassum bacciferum*.

ЗАТОКИ

Аляска – затока у північно-східній частині Тихого океану. Назва в перекладі з алеутської мови означає "місце, багате китами".

Брістольська – затока Тихого океану у східній частині Берінгового моря, омиває північно-західні береги півострова Аляска.

Гондураська – затока в західній частині Карібського моря, омиває східні береги півострова Юкатан. По-іспанськи Гондурас - "бездна" (від гондо - "глибокий"), дійсно біля самого берега тут значні глибини.

Гудзонова – затока північного Льодовитого океану біля берегів Канади. Глибоко заходить в сушу, відокремлюючи на сході півострів Лабрадор. Відкрита англійським мореплавцем Генрі Гудзоном у 1616 р. і носить його ім'я.

Джеймс – південно-східна частина Гудзонової затоки, найбільш глибоко врізається у материк Північної Америки.

Каліфорнійська – частина Тихого океану біля південно-західних берегів Північної Америки між материком і півостровом Каліфорнія, від якого і отримала назву.

Кампече – південна частина Мексиканської затоки, омиває західні береги півострова Юкатан.

Мексиканська – частина Атлантичного океану біля південно-східних берегів Північної Америки, відокремлюється від Карібського моря півостровом Юкатан і островом Куба, з'єднується з океаном Флорідською протокою

і звідси бере початок основна гілка течії Гольфстрім.

Москітос – затока у південній частині Карібського моря, омиває північні береги Центральної і Південної Америки.

Святого Лаврентія – затока Атлантичного океану біля східних берегів Північної Америки між півостровом Лабрадор на півночі і північному заході і островом Ньюфаундленд на сході і північному сході. Сюди впадає ріка Святого Лаврентія.

Фанді – затока Атлантичного океану біля східних берегів Північної Америки між материком і півостровом Нова Шотландія. Тут спостерігаються найвищі у Світовому океані припливи (19,2 м).

ПРОТОКИ

Гудзонова – з'єднує однойменну затоку з Атлантичним океаном, розділяє півострів Лабрадор і острів Баффінова Земля.

Датська – широка протока між островами Ісландія і Гренландія. З'єднує Атлантичний океан з Гренландським морем Північного Льодовитого океану.

Девійсова – відокремлює від острова Гренландія південно-східну частину острова Баффінова Земля, з'єднує Атлантичний океан з морем Баффіна Північного Льодовитого

океану. Названа по імені англійського мореплавця Дейвіса, який плавав тут у 1585-1587 роках.

Кабота – з'єднує затоку Святого Лаврентія з Атлантичним океаном, відокремлює острів Ньюфаундленд від півострова Нова Шотландія. Названа в честь англійського мореплавця Кабота, який відкрив її.

Флоридська – протока з'єднує Мексиканську затоку з Атлантичним океаном і відокремлює півострів Флоріда і острів Куба. Назву отримала від півострова.

Юкатанська – з'єднує Мексиканську затоку з Карибським морем і відокремлює півострів Юкатан від острова Куба.

ОСТРОВИ

Алеутські – архіпелаг на півночі Тихого океану, довгий дугоподібний ланцюг між півостровами Аляска і Камчатка. Відокремлює Берінгове море від океану. Відкриті у XVIII ст. російськими мореплавцями і тоді ж одержали назву по народу алеути, що пояснюється як "люди".

Антильські – Архипелаг в Карибському морі. Походить від поєднання грецької назви anti - "перед" і іспанської ilhas - "острови"; острови, що лежать перед іншими островами або

землями.

Багамські – група островів на південний схід від Флориди, перша суша Нового Світу, відкрита Х. Колумбом у 1492 році. Отримали назву за островом Велика Багама, що входить в архіпелаг. Вважають, що Багама - індіанське слово, але його значення не відоме.

Банкс – один з великих островів Арктичного (Канадського) архіпелагу, розташований на північний захід від острова Вікторія, на заході омивається морем Бофорта. Названі в честь англійського природознавця Дж. Банкса, учасника плавання Дж. Кука.

Баффінова Земля – один з найбільших островів Арктичного архіпелагу. Названий в честь англійського мореплавця В. Баффіна, який відкрив цей острів.

Бермудські – група невеликих коралових островів у Атлантичному океані приблизно за 1000 км на схід від берегів Північної Америки. Відкриті на початку XVI ст. іспанським мореплавцем Х. Бермудесом і названі ним островами Диявола із-за важких навігаційних умов. У 1519 році островам присвоєно ім'я першовідкривача.

Ванкувер – острів біля Тихоокеанського узбережжя Канади. Назву йому дали в честь англійського мореплавця

Д.Ванкувера, який вперше обійшов на судні і обслідував острів у 1792-1794 роках.

Вікторія – великий острів у західній частині Арктичного архіпелагу на схід від острова Банкс. Названий в честь англійської королеви Вікторії.

Гаїті – острів у групі Великих Антильських островів у Карібському морі. Відкритий Х.Колумбом у 1492 році і названий ним Еспаньола - "іспанка, іспанський острів", так як його північне узбережжя нагадувало за зовнішнім виглядом гірські області іспанської Кастилії. Але індіанські племена, що з давніх часів населяли острів, називали його по-своєму: каріби - Ахіті (гористий, скелястий), інші - Кіскея (мати землі, велика земля). Розповсюдження отримала карібська назва, від якої і утворилося Гаїті.

Гренландія – найбільший острів на земній кулі біля північно-східних берегів Північної Америки. Відкритий у 981 році жителем Ісландії Ейріком Турвальдсоном (Ерік Рижий) і названий Гренландія - "зелена країна" за контрастом з оточуючою природою (захищені від вітру і покриті зеленою травою ділянки південної частини острова). З XV ст. ця назва була поширена на весь острів.

Елсмір – самий північний острів Арктичного архіпелагу.

Кадьяк – острів у західній частині затоки Аляска на схід від півострова Аляска.

Куба – один з найбільших Антильських островів, омивається водами Карибського моря, Флорідської протоки, а на півночі - Атлантичного океану. Острів відкритий Х.Колумбом під час його першого плавання 27 жовтня 1492 року. Він прийняв його за Зіпангу (Японія), а потім за східний кінець Азії. Тут європейці вперше познайомилися з курінням тютюну. Названо за великим поселенням Куба.

Малі Антильські – східна дуга Антильського архіпелагу, відокремлює Карибське море від Атлантичного океану. Назва походить від грецького слова *anti* та іспанського *ilhas* - "острови", що лежать перед Азією. Прикметник малі вказує на їх розміри.

Ньюфаундленд – острів у північно-західній частині Атлантичного океану, відокремлює від нього затоку Святого Лаврентія. Відкритий у 1497 році англійською експедицією Дж.Кабота. В перекладі з англійської означає "нова відкрита земля" (нью - "нова", фаундленд - "відкрита земля"), хоча Кабот назвав острів Терра-Пріма-Віста - "вперше побачена земля".

Паррі – група островів у Північному Льодовитому океані, частина Канадського архіпелагу. Відкриті полярним

дослідником лейтенантом Паррі у 1819-1820 роках. Назву в честь дослідника дав інший полярний мореплавець Джон Росс.

Пуерто-Ріко – один з Великих Антильських островів, четвертий за величиною, лежить на схід від острова Гаїті. Назва іспанська: пуерто - "порт", ріко - "багатий", "багата гавань".

Ямайка – південно-західний острів у групі Великих Антильських островів. Відкритий у 1494 році Х.Колумбом в день святого Якова і названий в його честь Сант-Яго. Але в подальшому закріпилася назва Ямайка як викривлена від аравакського Хамайка - "острів джерел".

ПІВОСТРОВИ

Аляска – на північному заході Північної Америки між Берінговим морем і Тихим океаном. Назва пояснюється з алеутської мови, де алахсах або аласха - "китове місце, китове багатство" (місце, багате китами).

Бутія – на півночі материка Північна Америка, омивається водами Північного Льодовитого океану.

Каліфорнія – півострів Тихоокеанського узбережжя Північної Америки. Перша назва, яку дали йому іспанці -

Санта Крус (святий хрест). Але оскільки таких назв було багато, від неї прийшлося відмовитися. Замінили на відому з художньої літератури назву вигаданого острова, населеного лише жінками і багатого золотом і коштовним камінням. Розповсюджене в минулому поняття "гаряче горно", що значить "розпечена сонцем земля" (*caliente fornella*) є лише невдалою спробою осмислення незрозумілої назви.

Лабрадор – півострів на північному сході Північної Америки. Відкритий у 1501 році португальським мореплавцем Гаспаром-де-Кортереалем, який дав йому назву Терра-ду-Лабрадор - "земля орача". Вважають, що опісля португальці почали принуждати індіанців працювати на себе і країну стали називати "країна, рабів" (*Terra de lavradores*).

Мелвілл – півострів, що складає крайню північно-східну частину Північної Америки, лежить на схід від півострова Бутія.

Нова Шотландія – півострів на північному сході Північної Америки. З 1804 року був заселений французами і називався Акадія. У 1813 році англійці витиснули французів з його території і дали сучасну назву.

Флоріда – низинний півострів на сході Північної Америки, відкритий у 1513 році іспанським мореплавцем Хуаном Понсе-де-Леоном у вербну неділю, яка за

католицьким календарем зветься Pascua Florida - "квітуча неділя". Півострів був названий Флорідою, тобто "квітучим".

Юкатан – півострів Центральної Америки між Мексиканською затокою і Карибським морем. Назва означає викривлення під іспанським впливом початкової назви Юкальпетен, відомої з літератури на мові народів майя.

МИСИ

Барроу – на північному узбережжі Аляски, крайня північна точка материка. Назва в честь англійського мореплавця Д. Барроу, вдохновителя пошуків північно-західного проходу.

Мар'ято – крайня південна точка Північної Америки.

Мендосіно – на заході Північної Америки.

Принца Уельського – на західному березі Північної Америки (Аляска) у Беринговій протоці, крайня західна точка материка. Названий у 1778 році англійським мореплавцем Дж.Куком в честь спадкоємця британського престолу принца Уельського, який пізніше став англійським королем Георгом IV.

Хаттерас – східна точка Північної Америки, виступ піщаної коси північніше 35 паралелі.

РІКИ

Атабаска – ріка в Канаді, бере початок в Скелястих горах і впадає в озеро Атабаска.

Арканзас – права притока Міссісіпі, бере початок у південно-східній частині Скелястих гір і впадає в головну ріку у її нижній течії. Від індіанського акензеа.

Колорадо – ріка на південному заході Північної Америки, впадає в Каліфорнійську затоку. Повна іспанська назва Ріо-Колорадо, що означає "різнокольорова ріка", "червона ріка" (за кольором порід, що складають береги ріки). Протікає у глибокому каньйоні з стрімкими стінами до 1000-1200 метрів глибини (Великий Каньйон).

Колумбія (Орегон) – протікає на заході Північної Америки, починається в Скелястих горах і впадає в Тихий океан. Гирло ріки відкрив у 1792 році американський мореплавець Роберт Грей і назвав в честь свого корабля "Колумбія".

Маккензі – ріка в Канаді. Бере початок у Скелястих горах декількома витокami (Атабаска, Піс-Рівер, Невільнича) і впадає в море Бофорта (Північний Льодовитий океан). Басейн ріки включає декілька великих озер (Велике Ведмеже, Велике Невільниче, Атабаска). Назва по імені англійського

мореплавця Олександра Маккензі, який відкрив ріку у 1787 році. Місцеві жителі до сих пір називають її Велика ріка.

Міссісіпі – одна з найбільших рік на Землі, впадає в Мексиканську затоку, утворюючи величезну дельту. Назва з мови індіанців означає *missi* - "великий", *sipi* - "ріка", тобто "велика ріка".

Міссурі – права притока Міссісіпі. Мовою місцевих індіанців означає "ріка, що несе багато мулу", або "велика мутна ріка".

Ніагара – з'єднує озеро Ері (витікає з нього) і Онтаріо (впадає в нього). В 23 км від озера Онтаріо утворює знаменитий Ніагарський водоспад, падаючи двома рукавами (Американський висотою 51 м і шириною 323 м та Канадська підкова висотою 48 м і шириною 914м). Індіанська назва ріки Онгніара або Онгіара мовою племені ірокезів, що жили між озерами Ері і Онтаріо, означає "земля надвоє" або "земля навпіл". В подальшому під впливом англійської і французької мов назва ріки і водоспаду перетворилася в Ніагара. Традиційне пояснення назви водоспаду як "вода, що гуркоче" (*Nee-ag-garan*) сучасні автори визнають безпідставним.

Огайо – ліва, найбільш багатоводна притока Міссісіпі, бере початок на північно-західних схилах Аппалачських гір. З індіанської - "красива".

Ред-Рівер – права притока Міссісіпі, бере початок на півдні Скелястих гір, впадає у головну ріку нижче гирла Арканзасу. Назва англійська і в перекладі означає "червона ріка".

Ріо-Гранде – впадає у Мексиканську затоку. Іспанське - "велика ріка". У Мексиці відома під назвою Ріо-Браво-дель-Норте - "бурхлива північна ріка" (браво - "бурхлива", норте - "північна").

Саскачеван – ріка у Канаді, бере початок у Скелястих горах двома витокami Норт-Саскачеван, Саут-Саскачеван і впадає в озеро Вінніпег. З індіанських мов перекладається як "вигнута ріка", "ріка, що швидко біжить", "великі пороги".

Святого Лаврентія – протікає на сході материка, витікає з озера Онтаріо і є стоком п'яти Великих озер. Гирло ріки відкрите французьким капітаном Картье у 1535 році у день Святого Лаврентія, чим і пояснюється назва ріки.

Фрейзер – ріка на заході Північної Америки, бере початок у Скелястих горах і впадає до Тихого океану біля міста Ванкувер (Канада).

Юкон – протікає у північно-західній частині материка, починається декількома витокami у Кордельєрах і впадає у Берингове море. В перекладі з мов місцевих жителів (індіанці,

ескімоси) означає "велика ріка".

ОЗЕРА

Атабаска – озеро в Канаді, в нього впадає ріка Атабаска і витікає ріка Невільнича.

Велике Ведмеже – озеро в басейні ріки Маккензі (Канада).

Велике Невільниче – розташоване в басейні ріки Маккензі (Канада), в нього впадає ріка Невільнича і витікає ріка Маккензі.

Велике Солоне – розташоване на заході США у Великому Басейні Кордильєри. Назва озера цілком мотивована - озеро дійсно велике за площею і солоне (солоність води від 140 до 300 ‰).

Верхнє – найбільше з Великих Північноамериканських озер, з'єднаних короткими річками, знаходиться на кордоні між Канадою і США. Розташоване вище за течією, ніж інші озера, тому і отримало таку назву - Верхнє.

Вінніпег – озеро в Канаді. Назване європейцями за найменуванням одного з племен індіанців - уеннібекоуг. На їх мові wi - "брудний", пірі - "вода", тобто "брудна вода".

Вінніпегосіс – канадське озеро на захід від озера

Вінніпег.

Гурон – одне з озер в системі Великих Північноамериканських озер. Назву отримало від племені індіанців - гурон, які жили на його берегах.

Ері (Ірі) – входить до системи Великих Північноамериканських озер, з нього витікає ріка Ніагара. Назва дана по імені індіанців еріе (кішка) - племені ірокезів, які тут мешкали.

Мічиган – входить в систему Великих озер Північної Америки. Назва в перекладі з індіанської мови означає "велика вода", "велике озеро" (мічі - "великий", гам - або гума - "вода").

Нікарагуа – найбільше озеро в Центральній Америці на півдні однойменної країни.

Онтаріо – саме східне і найменше з п'яти Великих озер Північної Америки. Назва походить від індіанського oniatario — "красиве озеро".

ГОРИ. НАГІР'Я. ПЛАТО

Аляскінський хребет – розташований на північний схід від півострова Аляска. Найбільша вершина г. Мак-Кінлі (6197 м) є найвищою точкою материка.

Аппалачі – обширна гірська система у східній частині Північної Америки, витягнута вздовж берега Атлантичного океану більш ніж на 2000 км, середня висота 1000-1300 метрів, найбільша - 2036 метрів (г.Мітчел). Назва походить від індіанського племені аппалачів.

Берегові гори – гірський хребет (частина Кордильєр), що тягнеться вздовж Тихого океану. Назву визначає географічне положення хребта.

Брукс – хребет простирається в широтному напрямку у північно-західній частині материка від затоки Коцебу (Чукотське море) до гирла реки Маккензі у морі Бофорта і належить до області суцільної багаторічної мерзлоти. Висота хребта 1500-2000 метрів.

Західна Сьєрра-Мадре – гірський ланцюг, який облямовує із заходу Мексиканське нагір'я. Найбільша висота його 3150 м (г.Чоррерас).

Каскадні гори – південна частина Берегового хребта, відокремлюється від нього вузькою низовинною смугою.

Кордильєри – вірський пояс Північної, Центральної і Південної Америки від півострова Аляска до мису Горн (довжина 15 тисяч кілометрів). Південноамериканські Кордильєри називаються Анди, там розташована найвища

вершина поясу гора Аконкагуа (7035 м). Назва іспанська, що означає "шнур; пряма лінія", прямолінійний гірський ланцюг".

Сьєрра-Невада – довгий гірський ланцюг у південно-західній частині материка, тягнеться майже паралельно берега Тихого океану між Береговим хребтом і плато Великий Басейн. Вершини підіймаються до 4418 м (г.Уїнті). Серед хвойних лісів зустрічається знамените "мамонтове дерево". Назва іспанська і в перекладі означає "снігові гори".

Скелясті гори – низка північних хребтів Кордельєрів, які тягнуться в середній частині материка і мають висоти більше 4000 метрів.

Східна Сьєрра-Мадре – високий гірський ланцюг, облямовує Мексиканське нагір'я у вигляді валів, які увінчані конусами вулканів. Східна Сьєрра-Мадре є продовженням Скелястих гір. Найбільша висота 3664 метри (г. Пен'я-Невада).

Великі рівнини – велике передгірське плато Кордильєр. Значні майже плоскі поверхні вододільних ділянок чергуються тут з глибокими урвистими долинами рік і яружними придолинними землями. Великі рівнини значно витягнуті по меридіану.

Великий Басейн – безстічне плато з висотами 1300-1800

метрів на заході центральної частини материка. Замкнуті улоговини чергуються з гірськими хребтами.

Колорадо – плато в західній частині в басейну ріки Колорадо. Назва походить від ріки, що по-іспанськи означає "різнокольорова ріка" (за кольорами порід, які складають береги Колорадо).

НИЗОВИНИ

Берегові низовини (Приатлантична і Примексиканська) – розташовані у південно-східній частині Північної Америки. Приурочені до області глибокого занурення палеозойського складчастого фундаменту. Поверхня плоска, в приморській смузі дуже заболочена, у внутрішній частині - куести на мезозойських і кайнозойських пісковицях та вапняках.

Міссісіпська – розташована в нижній течії однойменної ріки. З півночі обмежується Центральними рівнинами, на сході - передгір'ями Аппалачів, а на заході – Великими рівнинами.

ПІВДЕННА АМЕРИКА

ЗАТОКИ

Байя-Гранде – затока Атлантичного океану біля крайніх південно-східних берегів материка.

Венесуельська – затока Атлантичного океану на півночі материка. Назва дана Амеріго Веспуччі (1499 р.), так як індіанські поселення на берегах затоки були на сваях, що нагадувало Венецію (Venezuela).

Ла-Плата – затока Атлантичного океану біля південно-східних берегів. Це розширений естуарій річок Парана і Уругвай. Іспанська назва Ріо - де - Ла-Плата - "срібна ріка" з'явився після того, як італійський мореплавець С.Кабот у 1527-1529 роках обстежив нижню течію Парани і вдало виміняв у місцевого населення срібні прилади, прикраси.

Сан-Матіас – затока Атлантичного океану і омиває південно-східні береги материка.

Сан-Хорхе – затока Атлантичного океану біля південно-східних берегів Південної Америки, між затоками Сан-Матіас на півночі і Байя-Гранде на півдні.

ПРОТОКИ

Дрейка – з'єднує Тихий і Атлантичний океани і

відокремлює материки Антарктида і Південна Америка.

Магелланова – відокремлює материк Південна Америка з півдня від острова Вогняна Земля, з'єднує Атлантичний і Тихий океани. Протока відкрита у 1520 році іспанською експедицією Ферданда Магеллана і названа у його честь.

ОСТРОВИ

Вогняна Земля – архіпелаг біля південного кінця материка Південна Америка, відокремлюється від нього Магеллановою протокою. Назва дана Магелланом у 1520 році під час його першої навколосвітньої подорожі. Коли він огинав південний кінець Америки, то ночами на скелях бачив вогні (вогнища).

Галапагос – острови у Тихому океані під екватором на відстані майже 1000 км від Південної Америки. По-іспанськи Галапагос - "черепаша". Острови названі так завдяки великій кількості і різноманітності видів черепах.

Трінідад – острів у Атлантичному океані поблизу північного берега Південної Америки. Відкритий Х.Колумбом у 1498 році під час його третього плавання у Новий Світ. Трінідад - «трійця». Назва хоч і релігійна, як і багато інших, що давав Колумб, але приводом для її вибору

послужили, очевидно, характерні особливості зовнішнього вигляду острова (земля схожа на три скирди або три горба).

Фолклендські (Мальвінські) – острови розташовані у південно-західній частині Атлантичного океану біля південно-східних берегів материка. Відкриті у 1592 році. Назва дана по імені лорда Фолкленда, що колись мав відношення до експедиції на ці острови. Аргентинці вживають назву Мальвінські острови, що пов'язано з частими відвідуваннями їх у XVIII ст. французькими купцями із міста Сен-Мало, яких називали малцінами, або у викривленій вимові мальвінами.

МИСИ

Гальїнас – крайня-північна точка Південної Америки.

Горн – на острові Горн, самому південному в архіпелазі Вогняна Земля. Крайня південна точка Південної Америки. Відкритий у 1616 році голландськими мореплавцями Я. Лемером і В. Схаутеном і названий по імені батьківщини Схаутена - міста Горн (точніше Хорн) в Нідерландах (горн - "мис, коса, гірський відріг, яр" та ін.).

Кабу-Бранку – крайня східна точка материка (Бразилія). Португальське cabo Branco - "білий мис" (cabo - "мис", branco

- "білий").

Паріньяс – крайня західна точка Південної Америки .

РІКИ

Амазонка – найбільша в світі ріка за розміром басейну і водоносності. Є декілька гіпотез походження назви: а) битва з амазонками іспанців у 1542 році (ріка амазонок - Rio de las Amazonas), б) від слова амасуну, що на одній з індіанських мов означає "велика ріка"; в) від частих у нижній течії припливних хвиль, що на наріччі тупігоурані називаються амазуну - "шалений натиск водяних хмар".

Анхель – найвищий на Землі водоспад (висота падіння води 1054 метри) у верхів'ях ріки Чурун на Гвіанському плоскогір'ї у Венесуелі. Названий в честь венесуельського льотчика, який відкрив його у 1935 році. Місцева назва Чурун-Мерун, де Чурун - назва ріки, а меру - "водоспад".

Мадейра – права, одна з найбільших приток ріки Амазонки.

Магдалена – ріка у північно-західній частині материка. Бере початок у Кордильєрських горах і впадає у Карибське море.

Мараньон – назва верхньої течії ріки Амазонки. По-

іспанськи таґана - "густий ліс". Мараньон - ріка густого лісу, по якому вона протікає.

Оріноко – багатогодна ріка на півночі Південної Америки. Бере початок в південно-західній частині Гвіанського плоскогір'я і впадає в Атлантичний океан. Мовою індіанців племені тамануків оріноко - "велика ріка". Назву вперше почув від місцевих жителів іспанський мандрівник Дієго-де Ордас у 1531 році. Гирло ріки було відкрите експедицією Алонсо-де Охеда і Амеріго Веспуччі у 1499 році. Оріноко з'єднується з притокою Амазонки рікою Ріо-Негру, утворюючи біфуркацію.

Парагвай – права притока ріки Парани. Назва утворена індіанськими термінами пара - "море, вода" і гвай - "джерело, джерело моря, ріка".

Парана – велика ріка, яка починається на Бразильському нагір'ї двома витокami - Ріу-Гранді і Паранаїба, а після їх злиття отримує назву Парана. Назва індіанська і означає пара - "ріка", на - "велика", або "родич моря".

Ріо-Негро – протікає на півдні материка, бере початок в Андах і впадає в затоку Сан-Матіас Атлантичного океану. З іспанської - "чорна ріка".

Ріо-Негру – найбільш значна ліва притока Амазонки. У

верхній течії через ріку Касіквіаре (Касік'яре), ліву притоку Оріноко, з'єднується з останньою, являючись класичним прикладом річкової біфуркації. Вода ріки насичена гумусом і приймає колір кави - "чорна рік".

Сан-Франциску – ріка у східній частині Південної Америки, починається в невисоких горах на півдні Бразильського плоскогір'я і впадає в Атлантичний океан.

Токантінс – ріка на сході Південної Америки, починається в центрі Бразильського нагір'я і впадає в Атлантичний океан, утворюючи спільну дельту з Амазонкою.

Уругвай – протікає на південному сході Південної Америки, впадає в затоку Ла-Плата. Назва мовою індіанців племені гуарані означає "пташиний хвіст" (uru -"птах", guay-"хвіст").

ОЗЕРА

Тітікака – одне з найбільших озер Південної Америки, в горах Андах на висоті 3812 метрів. Назва мовою місцевих жителів означає "свинцева гора". Так зветься гора, що знаходиться на острові посеред озера (кака - "скеля", тіті - "місце видобутку руди").

Маракайбо – озеро-лагуна на півночі материка

(Венесуела). Назва утворена у перші роки колонізації території з особистого імені місцевого могутнього вождя Мара і терміна кайбо - "земля", тобто - "земля Мари".

ГОРИ. НАГІР'Я. ПЛАТО

Анди – гірський пояс Південної Америки від півострова Гуахіра до мису Горн. Назва походить від перуанського anta - "мідь" - мідні гори.

Аконкагуа – найвища точка Анд (7035 метрів), розташована у Чилійсько-Аргентинських Андах.

Бразильське нагір'я – обширна гірська територія між Амазонською та Ла-Платською низовинами і узбережжям Атлантичного океану.

Гвіанське плоскогір'я – займає північну частину материка між Атлантичним океаном і басейнами річок Амазонка та Оріноко. Назва Гвіана з місцевих мов означає "країна багатих вод".

НИЗОВИНИ

Амазонська – перетинає з заходу на схід майже весь материк від передгір'їв Анд до Атлантичного океану і лежить

між підняттями Гвіанського плоскогір'я на півночі і Бразильського на півдні.

Ла-Платська – займає частину середньої і нижню течії Ла-Плати та узбережжя Атлантичного океану. Іспанська назва Льянуро-дель-Ріо-де-Ла-Плата, тобто "низовина ріки Ла-Плата".

Орінокська – рівнинна територія по лівобережжю ріки Оріноко, розташована між Андами на заході і півночі, Гвіанським плоскогір'ям на північному сході і рікою Гуав'яре на півдні. Має назву Льянос Оріноко (іспанське - "рівний"). Простирається приблизно на 1 тисячу кілометрів у довжину і на 300 кілометрів у ширину.

АВСТРАЛІЯ

МОРЯ

Арафурське – частина Індійського океану між Австралією і Новою Гвінеєю, Одне з найбільш мілких і теплих морів Індійського океану. Назва походить від арафури або альфури - племені у східній частині Індонезії.

Коралове – західна частина Тихого океану між північно-східним узбережжям Австралії і островами Нова Гвінея, Соломонові та Нові Гебріди. В морі багато коралових рифів, звідки і пішла назва.

Тасманове – південно-східна частина Тихого океану між Австралією і островами Тасманія (на заході) і Нова Зеландія (на сході).

Тіморське – східна частина Індійського океану, омиває північні береги Австралії. Назва пов'язана з островом Тімор.

ЗАТОКИ

Велика Австралійська – частина Індійського океану, омиває південні береги Австралії.

Географ – в Індійському океані біля південно-західних берегів Австралії.

Жозеф-Бонапарт – затока у південній частині Тіморського моря біля північних берегів материка на захід від півострова Арнем-Ленд.

Карпентарія – найбільша затока біля північних берегів Австралії, південна частина Арафурського моря між півостровами Кейп-Йорк і Арнем-Ленд. Відкрив у 1623 році голландський мореплавець Я. Карсренс і назвав Карпентарія в честь генерал-губернатора Нідерландської Індії Пітера Карпентьєра.

Кінг – частина Індійського океану біля північно-західних берегів Австралії.

Спенсер – омиває південні береги материка і являє собою північно-східну частину Великої Австралійської затоки. Названа в честь англійського військово-морського міністра лорда Спенсера при відкритті у 1802 р.

ПРОТОКИ

Бассова – розділяє материк Австралія і острів Тасманія. Названа по імені англійського лікаря Джорджа Басса, який досліджував у 1797-1799 роках південний берег Австралії.

Торресова – відокремлює північний кінець Австралії (півострів Кейп-Йорк) від острова Нова Гвінея. Названа по імені іспанського мореплавця Торреса, який першим пройшов тут у 1606 році з Тихого океану до Зондських островів.

МИСИ

Йорк – крайня північна точка Австралії. Відкритий у 1606 році голландським мореплавцем В. Янезоном. Назва присвоєна англійським мореплавцем Дж.Куком в честь герцога Йоркського (сам Кук був родом із графства Йоркшир, Англія).

Південний – на півдні острова Тасманія.

Південно-східний – крайня південна точка материка

Австралія.

Північний – крайня північна точка на півострові Нова Зеландія (острів Північний).

Північне-західний – крайня точка на півдні островів Нова Зеландія (острів Стюарт).

ОСТРОВИ

Гавайські (Сандвічеві) – архіпелаг у центральній частині Тихого океану, відкритий у 1778 році англійським мореплавцем Дж. Куком , який і назвав його Сандвічевими островами в честь голови британського Адміралтейства лорда Сандвіча. Нинішня назва дана по головному острову Гаваї (гаваїка — "острів, земля"), а на мові місцевих жителів означає гаваї - "місце богів".

Каролінські – архіпелаг у західній частині Тихого океану, в Мікронезії. Відкриті у 1528 році. Більша частина островів відкрита і досліджена російським мореплавцем Ф.П.Літке у 1826 році. З 1686 р. затвердилася назва в честь іспанського короля Карла II.

Кермадек – архіпелаг у південно-західній частині Тихого океану на північний схід від островів Нова Зеландія. На схід від архіпелагу тягнеться один з найбільш глибоких

жолобів Тихого океану і світу - жолоб Кермадек (глибина 10047 метрів).

Маріанські – архіпелаг вулканічних і коралових островів у Тихому океані на схід від Філіппінських островів. Відкриті Магелланом у 1521 році. Вздовж островів витягнувся найбільш глибокий жолоб у світовому океані - Маріанська западина (11022м).

Маршаллові – кораловий архіпелаг у західній частині Тихого океану на схід від Каролінських островів. Відкриті іспанським мореплавцем Альваро-де-Сааведра у 1529 році, але більш детально досліджені англійцями Маршаллом і Гільбертом і названі по імені першого. Багато островів цього архіпелагу були відкриті і досліджені на початку ХІХ ст. російським мореплавцем О.Коцебу.

Нова Гвінея – другий (після Гренландії) за величиною острів земної кулі. Лежить на заході Тихого океану північніше Австралії. Відкритий у 1526 році. Коли місцевих жителів запитували як їх звати, вони відповідали раруа, що їх мовою означає "темно-коричневий". Звідси і перша назва острова Країна Папуа. А через 20 років сюди прибула експедиція Ортиса-де Ретеса і керівник експедиції назвав цю величезну сушу Нова Гвінея, так як за зовнішнім виглядом папуаси нагадували жителів Африканської Гвінеї.

Нова Зеландія – два острови (Південний і Північний) у південно-західній частині Тихого океану на південний схід від Австралії. Відкриті у 1642 році голландським мореплавцем Авелем Тасманом, який і дав назву за голландською провінцією Зеландія.

Нова Каледонія – архіпелаг у південно-західній частині Тихого океану на схід від Австралії. Відкриті у 1774 році англійським мореплавцем Дж.Куком і названі ним так від імені своєї батьківщини Шотландії (Каледонія).

Нові Гебриди – острови у південно-західній частині Тихого океану на північний схід від Нової Каледонії. Відкриті у 1606 році. Названі Дж.Куком за назвою островів Гебриди біля північного узбережжя Великобританії.

Пасхи (Рапануї) – острів у східній частині Тихого океану, відкритий голландським мореплавцем Я.Роггевеном у 1722 році у день свята Пасхи, звідки і отримав свою назву. Місцева назва Рапануї з полінезійських мов означає рапа — "робити (ліпити, вирізати) ідолів, фігурки, що зображують божества", нуї - "великий, багато". Ця назва відображає наявність на острові решток культурну вигляді гігантських кам'яних статуй, що принесли острову всесвітню відомість.

Самоа – група островів у західній частині Тихого океану. Відкриті у 1722 році. Назва походить від імені

казкового вождя перших прибульців на ці острови. За іншою версією назва означає "місце моа" (моа - вимерлий птах).

Соломонові – архіпелаг у західній частині Тихого океану на схід від Нової Гвінеї. Відкриті і названі у 1568 році іспанським мандрівником А.Меданья. У назві відобразилась розповсюджена на той час біблійська легенда про існування у невідомих морях таємничої країни Офір, де сховані скарби царя Соломона.

Тасманія – острів біля південно-східного узбережжя Австралії, який відокремлюється від материка Бассовою протокою. Острів відкритий у 1643 році голландцем Абелем Янзсоном Тасманом, в честь якого і отримав назву.

Тонга (Дружби) – острови у західній частині Тихого океану на схід від архіпелагу Фіджі. Назва означає "західний" (фіджійці потрапили на острови, користуючись західним вітром). Жителі островів дуже сердечні і гостинні, тому Дж.Кук, який потрапив на них у 1777 році, назвав їх Острови Дружби. Зі сходу островів тягнеться глибоководний жолоб Тонга (10882м).

Туамоту – архіпелаг коралових островів у центрі південної частини Тихого океану. Полінезійська назва має в основі термін *motu* - "острів, атол", з яким поєднується префікс *tu*, що вживається для показу довжини об'єкту (дійсно

група Туамоту витягнута із північного заходу на південний схід більш ніж на 2 тисячі кілометрів ("довгі, витягнуті острови").

Фіджі – острови у південно-західній частині Тихого океану. Назва перейнята європейцями у жителів островів Тонга і означає "східні", тобто лежать в тому напрямку, куди дме східний вітер (фіджі).

ПІВОСТРОВИ

Арнем-Ленд – на півночі Австралії, розділяє затоку Карпентарія і Тиморське море.

Кейп-Йорк – на півночі Австралії між Кораловим морем Тихого океану і затокою Карпентарія Арафурського моря Індійського океану.

РІКИ

Дарлінг – права притока ріки Муррей. Відкрита у 1829 році дослідником Австралії офіцером Чарльзом Стертом і названий ним в честь губернатора Рольфа Дарлінга. Найдовша ріка Австралії.

Муррей (Маррі) – найбільша ріка Австралії. Відкрита у 1824 році колоністами Юмом і Ховеллом і названа в честь

одного з них рікою Юма. У 1829 році досліджувалась іншою австралійською експедицією і була перейменована у Муррей в честь Дж.Муррея, статс-секретаря відомства колонії.

ОЗЕРА

Ейр – безстічне солоне озеро на півдні Австралії, розміри його змінюються в залежності від кількості опадів, що випали у даному році. Назва по імені англійського мандрівника Е.Д.Ейра, який відкрив його у 1840 році.

Герднер – пересихаюче солоне озеро на півдні Австралії.

ГОРИ. ПЛАТО

Австралійські Альпи – піденна частина Великого Вододільного хребта, найвища точка має висоту 2234 метри (г. Таунсенд у масиві Косцюшко). Назва гір утворена від кельтського географічного терміну альп (alp) - "гора, скеля, височина". Австралійські - назва від материка, на якому вони розташовані.

Великий Вододільний хребет – облямовує Австралію зі сходу і південного сходу, найвища частина має назву Австралійські Альпи.

Макдонелл – відноситься до Центральноавстралійських

гір в центрі материка, розчленований криками. Висота до 1500 метрів.

Барклі – плато, розташоване на північному сході від Західноавстралійського плато і відокремлене від нього западиною.

ПУСТИНІ

Велика Піщана – обширна пустеля на заході материка. У більшій своїй частині заповнена низками піщаних дюн, окремі ділянки являють собою кам'янисту пустелю.

Велика Пустеля Вікторія – розташована на південь від хребтів Масгрейв і Уорберитон, які відмежовують її від Великої Піщаної пустелі і пустелі Гібсона. На півдні пустеля переходить у піщано-галечну рівнину Наларбор. Площа пустелі становить 350 тис. км², висоти 150-300 метрів над рівнем моря. Напрямок піщаних гряд широтний. Названа за ім'ям королеви Вікторії, що тривалий час (1837-1901 р.р.) правила Великобританією.

Гібсона – у Західній Австралії між пустинями Велика Піщана на півночі і Велика Пустеля Вікторія на південному сході. На заході її обмежує Західноавстралійське плоскогір'я.

АНТАРКТИДА

МОРЯ

Беллінсгаузена – частина Тихого океану, яка омиває береги західної Антарктиди. Відкрите у 1821 році російською антарктичною експедицією і назване в честь її керівника Ф.Ф.Беллінсгаузена.

Росса – частина Тихого океану. Назване в честь англійського полярного дослідника Джона Росса.

Уеделла – частина Атлантичного океану. Відкрив англійський промисловець Джеймс Уеделл у 1822-1824 роках.

ОСТРОВИ

Петра I – у морі Беллінсгаузена. Відкритий у 1821 році російською антарктичною експедицією Ф.Ф.Беллінсгаузена і М.П.Лазарєва і названий в честь "винуватця існування у Російській імперії військового флоту" - Петра I.

Південна Георгія – у південній частині Атлантичного океану.

Південні Оркнейські – острови на півдні Атлантичного океану в північно-західній частині моря Уеделла.

Південні Сандвічеві – острівна дуга на півдні

Атлантичного океану. Відкриті у 1775 р. Дж. Куком і названі ним Земля Сандвіча в честь лорда Сандвіча. Сучасну назву отримали у 1820р., її дав Ф.Ф. Беллінгаузен на відміну від Сандвічевих, як Кук назвав Гаваї.

Південні Шетландські – архіпелаг вулканічного походження на південь від південної Америки в Атлантичному океані.

ПІВОСТРОВИ

Антарктичний – гострий, видовжений виступ материка, розділяє Тихий і Атлантичний океани, від материка Південна Америка відокремлюється протокою Дрейка. На північ і північний схід від півострова розташовані декілька архіпелагів островів (Південні Сандвічеві, Південні Оркнейські, Південні Шетландські).

АЛФАВІТНИЙ ПОКАЗЧИК

Абіссінське	(Ефіопське)	Альберт - 82
нагір'я - 83		Альпи - 33
Австралійські Альпи - 108		Амазонка - 100
Австралія - 3		Амазонська - 102
Аденська - 43		Америка - 3
Адріатичне море - 9		Амірантські - 78
Азія - 4		Амудар'я - 56
Азовське море - 9		Амур - 56
Азорські - 16		Анабар - 56
Аконкагуа -		Анадир - 56
Алаколь - 63		Анадирська - 43
Аландські - 16		Анатолійське плоскогір'я -
Алашань - 76		72
Алдан - 56		Ангара - 57
Алданське нагір'я - 72		Андалузькі- 33
Алеутські - 88		Андаманське - 41
Алтай - 66		Андаманські - 48
Алтинтаг- 66		Анди - 102
Аляска - 86		Аніва - 43
Аляска - 90		Аніва - 55
Аляскінський хребет - 95		Антарктида – 3

- Антарктичний - 110
- Антильські - 88
- Анхель - 100
- Апенніни - 33
- Апеннінський півострів - 20
- Аппалачі - 95
- Апшеронський - 53
- Аравійське - 41
- Аравійський - 53
- Аракс - 56
- Аральське море - 63
- Арафурське - 103
- Аргунь - 57
- Арденни - 36
- Арканзас - 92
- Арктика - 7
- Арнем-Ленд - 107
- Атабаска - 92
- Атабаска - 94
- Атлантичний океан - 7
- Атлаські гори (Атлас) - 83
- Африка - 3
- Ахаггар - 84
- Баба - 55
- Баб-Ель-Мандебська - 46
- Баварський Ліс - 33
- Багамські - 88
- Байдарацька (Карська) губа - 44
- Байкал - 64
- Байкальський хребет - 66
- Байя-Гранде - 98
- Бакбо (Тонкінська) - 43
- Балатон - 31
- Балеарські - 16
- Балканський півострів - 20
- Балканські (Стара Планина) - 33
- Балтійське море - 9
- Балхаш - 64
- Банда - 41
- Банкс - 88
- Баренцове море - 9
- Барклі - 108
- Барроу - 91

Баскунчак - 31	31
Бассова - 104	Боніфачо - 14
Баффінова Земля - 88	Борнхольм - 16
Беллінсгаузена - 110	Босфор - 14
Бельт - 13	Ботнічна затока - 12
Бенгальська - 44	Бофорта - 86
Берегові гори - 95	Бохайвань - 44
Берегові низовини	Бразильське нагір'я - 102
(Приатлантична і	Брахмапутра - 57
Примексиканська) - 97	Бретань - 20
Березина - 22	Брістольська - 86
Берінгова - 46	Брістольська затока - 12
Берінгове 41-	Брукс - 95
Бермудські - 88	Буг - 23
Бирранга - 66	Бузачі - 53
Біла - 23	Буорхая -44
Біле море - 10	Буреїнський хребет - 66
Біле озеро - 31	Буря - 57
Білий Ніл - 81	Бутія - 91
Більшовик - 48	Вайгач - 16
Біскайська затока - 12	Валдайська височина - 36
Бія - 57	Ванкувер - 89
Боденське (Констанцське) -	Варангер-фьорд - 12

Ведмежий - 17	Вест-фьорд - 12
Везер - 23	Ветлуга - 23
Велика Австралійська - 103	Веттерн - 31
Велика Китайська - 74	Вигозеро - 31
Велика Піщана - 108	Витла - 23
Велика Пустеля Вікторія - 108	Вичегда - 23
Велике Ведмеже - 94	Вікторія - 83
Велике Невільниче - 94	Вікторія - 89
Велике Солоне - 94	Вілюй - 57
Великий Басейн - 96	Вількицького - 47-
Великий Вододільний хребет - 108	Вінніпег - 94
Великий Кавказ - 66	Вінніпегосіс - 95
Великий Нефуд - 76	Вісла - 23
Великий Хінган - 67	Вітім - 57
Великі рівнини - 96	Вогези - 33
Великобританія - 17	Вогняна Земля - 99
Великопольська - 39	Воже - 31
Венерн - 31	Вознесіння - 78
Венесуельська - 98	Волга - 23
Верхнє - 94	Волхов - 24
Верхоянський хребет - 67	Врангеля - 48
	Вятка - 24
	Габес - 78

- Гаванські (Сандвічеві) - 104
- Гаїті - 89
- Галапагос - 99
- Гальїнас - 99
- Ганг - 57
- Гаронна - 24
- Гвадалквівір - 24
- Гвадіана - 24
- Гвардафуй - 80
- Гвіанське плоскогір'я - 102
- Гвінейська - 78
- Гебрідські - 17
- Генуезька затока - 12
- Географа - 103
- Герднер - 108
- Геркулесові стовпи - 14
- Гиданська губа - 44
- Гиданський - 53
- Гижигінська губа - 44
- Гібралтарська протока - 14
- Гібсона - 109
- Гімалаї - 67
- Гіндукуш - 67
- Гобі (Шамо) - 76
- Гобійський Алтай - 67
- Голковий (Агульяс) - 80
- Гондураська - 86
- Горн - 99
- Готланд - 17
- Гренландія - 89
- Гренландське - 86
- Гудзонова - 86
- Гудзонова - 87
- Гурон - 95
- Далайнор - 64
- Дарданелли - 14
- Дарлінг - 107
- Датська - 87
- Даугава (Західна Двіна) - 24
- Двінська губа - 12
- Девійсова - 87
- Дежньова - 55
- Декан (Деканське
плоскогір'я) - 72
- Десна - 24
- Деште-Кевір - 76

Джеймс - 86	Ельтон - 31
Джугажур (Алданський хребет) - 67	Емба - 58
Дінарське нагір'я - 36	Ересун - 14
Дніпро - 24	Ері (Ірі) - 95
Дністро - 25	Євразія - 4
Доброї Надії - 81	Європа - 4
Дон - 25	Євфрат - 58
Донецький кряж - 37	Єнісей - 58
Дору (Дуеро) - 25	Єнісейська - 44
Драва - 25	Єнісейський кряж - 68
Драконові гори - 84	Женевське (Леман) - 31
Дрейка - 98	Жовте - 41
Дунай . - 25	Жовтневої Революції - 49
Ебро - 26	Жозеф-Бонапарт - 103
Евбея - 17	Загрос - 68
Егейське море - 10	Зайсан - 64
Едуард - 83	Замбезі - 81
Ейр - 108	Занзібар - 78
Еланд - 17	Західна Сьєрра-Мадре - 96
Елсмір – 89	Західний Саян - 68
Ельба (Лаба) - 26	Західні Гати - 68
Ельбурс - 68	Західнокорейська - 44
	Західносибірська рівнина -

- 75
- Зеландія - 17
- Зелений - 81
- Зеленого мису - 79
- Земля Франца-Йосифа - 17
- Зеравшан - 58
- Зея - 58
- Зондська - 47
- Зондські - 49
- Іберійські - 34
- Ілі - 58
- Ільмень - 31
- Імандра - 31
- Інарі - 32
- Інд - 59
- Індігірка - 59
- Індійський океан - 7
- Індо-Гангська
(Індостанська) - 75
- Індокитай - 53
- Індостан - 53
- Інн - 26
- Іонічне море - 10
- Іонічні - 17
- Іраваді - 59
- Іранське нагір'я - 73
- Ірландія - 18
- Ірландське море - 10
- Іртиш - 59
- Ісландія - 18
- Іссик-Куль - 64
- Ішим - 59
- Йорк - 104
- Кабота - 88
- Кабу-Бранку - 100
- Кадьяк - 89
- Казахський дрібносопковик
- 73
- Калабрія - 21
- Калахарі - 84
- Калімантан (Борнео) - 49
- Каліфорнійська - 87
- Каліфорнія - 91
- Кама - 26
- Камау - 55
- Камерун - 84

Кампече - 87	Каттегат - 14
Камчатка - 53	Катунь - 59
Камчатка - 59	Кейп-Йорк - 107
Канарські - 79	Кембрійські - 34
Кандалакська губа - 12	Кенія - 84
Канін - 21	Кермадек - 105
Канін Ніс - 22	Керченська протока - 15
Кантабрійські - 34	Керченський півострів - 21
Кап-Блан (Бланко, Ель-Аб'яд) - 81	Кизилкум - 76
Кара-Богаз-Гол - 44	Ківу - 83
Каракорум - 68	Кіліманджаро - 84
Каракуль - 64	Кінг - 103
Каракуми - 76	Кіпр - 18
Карібське - 86	Клязьма - 26
Каркінітська затока - 12	Колгуєв - 18
Каролінські - 105	Колима - 59
Карпати - 34	Колимська – 75
Карпентарія - 103	Колорадо - 92
Карське - 41	Колорадо - 97
Карські Ворота - 14	Колумбія (Орегон) - 92
Каскадні гори - 96	Кольський півострів - 21
Каспійське море - 64	Командорські - 49
	Комо - 32

Коморські -79	Кума - 59
Комсомолец - 49	Куньлунь - 69
Конго (Заір) -81	Кура - 60
Копетдаг - 68	Курильські - 49
Коралове - 103	Кюсю - 49
Кордильєри - 96	Лабрадор - 91
Корейська - 47	Лаго-Маджоре - 32
Корінфська затока - 12	Ладозьке - 32
Корнуолл (Корнуелл) - 21	Лаккадівські - 50
Корсіка - 18	Ла-Манш - 15
Корякське нагір'я - 73	Лаперуза - 47
Котантен - 21	Ла-Плата - 98
Кримський півострів - 21	Ла-Платська - 102
Кримські - 34	Лаптева Дмитра - 47
Крільон - 55	Лаптевих - 41
Кріт (Кандія) - 18	Лаче - 32
Кроноцька - 44	Лена - 60
Куба - 89	Лівійська - 85
Кубань - 26	Лігурійське море - 10
Кубенське	Лімпопо - 82
Кулундинське - 65	Ліонська затока - 13
Кузнецький Алатау - 68	Лобнор - 65
Кукунор - 65	Лонга - 47

Лопатка - 55
Лотарінгське плато - 37
Луара - 26
Лусон - 50
Ляодунська - 44
Ляодунський - 54
Маас - 26
Магдалена - 100
Магелланова - 98
Мадагаскар - 70
Мадейра - 100
Мадейра - 79
Майн - 26
Макассарська - 47
Макдонелл - 108
Маккензі - 92
Мала Азія - 54
Малакка - 54
Малаккська - 47
Малий Бельт - 15
Малий Кавказ - 69
Малий Хінган - 69
Малі Антильські - 90

Малі Зондські - 50
Малопольська височина - 37
Мальдівські - 50
Мальорка (Майорка) - 18
Мальта - 18
Мальтійська протока - 15
Мангишлак - 54
Маракайбо - 102
Мараньон - 100
Маріанські - 105
Мармурове море - 10
Марна - 26
Маррокі - 22
Маршаллові - 105
Мар'ято - 92
Маскаренські - 79
Маточкін Шар - 15
Мверу - 83
Медведиця 26
Мезенська губа - 13
Мезень - 27
Меконг - 60
Мексиканська - 87

Меларен - 32	Нарва - 27
Мелвілл - 91	Нева - 27
Мендосіно - 92	Неккар - 27
Менорка (Мінорка) - 18	Неман - 27
Мертве море - 65	Нижня Тунгуска - 60
Месета - 37	Нижньодунайська - 39
Месопотамська - 75	Ніагара - 93
Мессінська протока - 15	Нігер - 82
Мінданао - 50	Нікарагуа - 95
Міссісіпі - 93	Нікобарські - 50
Міссісіпська - 97	Ніл - 82
Міссурі - 93	Нова Гвінея - 105
Мічіган - 95	Нова Зеландія - 105
Мозамбіцька - 78	Нова Земля - 18
Молога	Нова Каледонія - 106
Молуккське - 41	Нова Шотландія - 91
Москва - ріка - 27	Нові Гебриди - 106
Москітос - 87	Новосибірські (острови
Московська височина - 37	Анжу) - 50
Моутама (Мартабан) - 45	Норвезьке море - 10
Муррей (Маррі) - 107	Нордкап - 22
Наміб - 85	Нордкіп - 22
Наньшань - 69	Нормандська височина – 37

Нубійська - 85	Оркнейські острови - 19
Нямунас - 27	Ормузська — 47
Ньюфаундленд - 90	Оскол - 28
Ньяса - 83	Отранто - 15
Об - 60	Охотське - 42
Обська губа - 45	Охридське - 32
Огайо - 93	Паданська - 39
Одра (Одер) - 27	Па-де-Кале (Дуврська) - 15
Ока - 27	Пай-Хой - 34
Оксько-Донська - 39	Памір - 73
Оленьок - 60	Паміро-Алай - 69
Оленьокська - 45	Парагвай - 101
Олюторська - 45	Парана - 101
Ольокма - 60	Паризький басейн - 39
Оманська - 45	Паріньяс - 100
Онега - 27	Паропаміз - 70
Онезька губа - 13	Паррі - 90
Онезьке - 32	Пасхи (Рапануї) - 106
Онтаріо - 95	Пелопоннес - 21
Оранжева (Оранська) - 82	Пенжинська губа - 45
Ордос - 73	Пенінські - 34
Оріноко - 100	Перська (Персидська) - 45
Орінокська - 102	Петра Великого - 45

Петра I - 110	Піонер - 50
Печора - 28	Піренеї - 35
Печорська губа - 13	Піренейський (Іберійський) півострів - 21
Піай - 56	По - 28
Південна Георгія - 110	Подільська височина - 37
Південний - 104	Полкська - 47
Південний Буг - 28	Понтійські гори - 70
Південні Оркнейські - 110	Преспа - 32
Південні Сандвічеві - 110	Приволзька височина - 37
Південні Шетландські - 110	Прикаспійська - 40
Південнокитайське - 42	Принца Уельського - 92
Південно-східний - 104	Прип'ять - 28
Північна Двіна - 28	Причорноморська - 40
Північна Земля - 50	Прут - 28
Північне море - 11	Псел - 28
Північний - 104	Псковське - 32
Північний льодовитий океан - 7	Пуерто-Ріко - 90
Північно-західний - 104	Пуріян - 56
Північнонімецька - 39	Рас-Хафун - 81
Північносибірська - 75	Ред-Рівер - 93
Підкам'яна (Середня)	Рейн - 28
Тунгуска - 61	Рейнські Сланцеві гори - 35

Ризька затока - 13	Сан-Хорхе - 98
Ріо-Гранде - 93	Саргассове- 86
Ріо-Негро - 101	Сардинія - 19
Ріо-Негру - 101	Саскачеван - 93
Ріоні - 61	Сахалін - 51
Родос - 19	Сахалінська - 45
Рока - 22	Сахара - 85
Рона - 29	Свір'я - 29
Росса - 110	Святого Лаврентія - 87
Руб-ель-Халі - 76	Святого Лаврентія - 94
Рудні - 35	Святої Єлени (Сент-Гелен) - 79
Рудольф - 83	Севан – 65
Рур - 29	Сегозеро - 33
Рюкю - 51	Сейм - 29
Сааремаа - 19	Сейшельські - 80
Сава - 29	Селенга - 61
Сайма - 33	Селігер - 33
Салуїн (Солуен) - 61	Сена - 29
Самоа - 106	Сенегал - 82
Сан - 29	Середземне море - 11
Сан-Матіас - 98	Серединний хребет - 70
Саннікова - 48	Середньодунайська
Сан-Франциску - 101	

(Угорська) - 40	Смоленсько-Московська
Середньоруська височина - 37	височина - 38
Середньосибірське	Соловецькі острови
плоскогір'я - 73	(Соловки) - 19
Сиваш (Гниле море) - 13	Соломонові - . 106
Сирдар'я - 61	Сомалі - 80
Сицилія - 19	Сона - 29
Сіамська — 45	Спенсер -104
Сіверський (Північний)	Станове нагір'я - 74
Донець - 29	Становий хребет 70
Сідзян - 61	Судети - 35
Сідра - 78	Сулавесі (Целебес) - 51
Сікоку - 51	Сулавесі (Целебесське) - 42
Сінайський - 54	Сулейманові гори - 70
Сіхоте-Алінь - 70	Сулу - 42
Скагеррак - 16	Суматра - 51
Скандинавський півострів - 22	Сунгарі - 61
Скандинавські - 35	Сура - 29
Скелясті гори - 96	Сухона - 29
Смоланд - 38	Східна Сьєрра-Мадре - 96
Смоленська височина - 38	Східний Саян - 71
	Східні Гати - 71

Східнокитайське - 42
 Східнокорейська - 46
 Східносибірське - 42
 Сьєрра-Морена - 35
 Сьєрра-Невада - 96
 Тавр - 71
 Таз - 61
 Тазівська губа - 46
 Тайванська - 48
 Тайвань - 51
 Таймир - 54
 Таймир - 65
 Такла-Макан - 77
 Таманський - 54
 Тана - 83
 Танганьїка - 83
 Тар - 77
 Таранто - 13
 Тарбагатай - 71
 Тарім - 61
 Тасманія - 106
 Тасманове - 103
 Татарська - 48

Тахо (Тежу - 29)
 Телецьке - 65
 Темза - 30
 Тенарон (Матапан) - 22
 Тенгіз - 65
 Терек - 62
 Термаїкос (Салонікська) - 13
 Терпіння - 46
 Терпіння - 56
 Тиса - 30
 Тихий (великий) океан - 7
 Тібесті - 84
 Тібет - 74
 Тібр - 30
 Тігр - 62
 Тіманський кряж - 38
 Тімор - 51
 Тіморське - 103
 Тірренське море - 11
 Тітікака - 101
 Тобол - 62
 Токантінс - 101
 Тонга (Дружби) - 106

Торресова - 104	Флоріда - 91
Трінідад - 99	Фолклендські (Мальвінські) - 99
Туамоту - 107	Франконський Альб - 38
Туранська - 75	Фрейзер - 94
Тюрінгінський Ліс - 38	Фюн - 20
Тянь-Шань - 71	Хайнань - 52
Уеделла - 110	Ханка - 65
Урал - 30	Хатанга - 62
Уральські - 35	Хатангська - 46
Уругвай - 101	Хаттерас - 92
Уссурі - 62	Хібіни - 36
Устюрт - 74	Хійюмаа - 20
Уфа - 30	Хоккайдо - 52
Фанді - 87	Хонсю (Хондо) - 52
Фарерські острови - 19	Хопер - 30
Фемарн-Бельт - 16	Хуанхе - 62
Фіджі - 107	Центральна Кордельєра - 36
Філіппінські - 51	Центральний масив - 39
Фіністерре - 22	Ціньлінь - 71
Фінська затока - 13	Цугару (Сангарська) - 48
Флорес - 52	Цусіма - 52
Флорес - 42	Чад - 83
Флоридська - 88	

- Чани - 66
- Чаунська губа - 46
- Челюскін - 56
- Червоне - 43
- Черського хребет - 72
- Чорне море - 11
- Чошська губа - 13
- Чу - 62
- Чудське - 33
- Чукотське - 43
- Чукотське нагір'я - 74
- Чукотський - 55.
- Чусова - 30
- Шантарські - 52
- Шаньдунський - 55
- Шатт-ель-Араб - 63
- Швабський Альб - 36
- Шварцвальд - 36
- Шексна - 30
- Шеліхова - 46
- Шельда - 30
- Шетландські острови - 20
- Шилка - 63
- Шокальського - 48
- Шотландське нагір'я - 39
- Шпіцберген - 20
- Шрі-Ланка (Цейлон) - 52
- Юг - 30
- Югорський Шар - 16
- Юкатан - 91
- Юкатанська - 88
- Юкон - 94
- Ютландія - 22
- Яблоновий хребет - 72
- Ява - 52
- Яванське - 43
- Ямайка - 90
- Ямал - 55
- Яна - 63
- Ян-Маєн - 20
- Яно-Індігирська - 75
- Яно-Оймяконське нагір'я - 74
- Янська - 46
- Янцзи - 63
- Японське - 43

ЛИТЕРАТУРА

1. Агеева Р.А. Топонимия как источник изучения истории заселения края. – М.: Просвещение, 1989.
2. Бондарський М.С. Словар географических терминов. – М.: 1958.
3. Географічна енциклопедія України: в 3-х т./ Редкол....О.М.Маринич, - К.:»Українська енциклопедія» ім. М.П.Бажана, 1989-1993.
4. Географический энциклопедический словарь. Понятия и термины/ Гл. ред. А.Ф. Трешников; – М.; Сов. энциклопедия, 1988. – 432 с.
5. Географический энциклопедический словарь: Географические названия / Гл. ред. А.Ф. Трешников. Ред. Кол. Э.Б. Алаев и др. – М.: Сов. энциклопедия, 1989. – 592 с.
6. Даль В. Толковый словарь живого великорусского языка. – М.: Просвещение, 1989.- 320 с.
7. Добродомов И.Г., Кучкин В.А. Этимология и старые географические объекты. – М.:Мысль,1979.
8. Жукевич В.А. Топонимика. – Минск: Высшая школа, 1995. – 320 с.

9. Изучение географических названий / под ред Мурзаева Э.М. и Никонова В.А. – М.: Мысль, 1986 - 206 с.
10. Карпенко Ю.А. Становление восточнославянской топонимии. – М.: Мысль, 1986.
11. Купчинский О.А. Изменение словообразовательной структуры микротопонимии. – М.: Мысль, 1986.
12. Маковский М.М. Реконструкция диалектных лексических моделей методом топонимического анализа. – М.: Мысль, 1986.
13. Мурзаев Э.М. Словарь народных географических терминов. – М.: Просвещение, 1984. – 240с.
14. Мурзаев Э.М. Топонимика и ландшафты прошлого. – М.: Мысль, 1979.
15. Мурзаев Э.М., Мурзаева В.Г., Словарь местный географических терминов. М.:Географгиз, 1959.
16. Никонов В.А. Краткий топонимический словарь. – М.: Мысль, 1966.
17. Пospelов Е.М. Применение картографического метода исследования в топонимике. – М.: Мысль, 1986.
18. Пospelов Е.М. Школьный топонимический словарь – М.: Мысль, 1988.

19. Поспелов Е.М. Топонимика в трудах В.П.Семенова-Тян-Шанского. — М.: Мысль, 1986.
20. Страны и народы. Научно-популярное и этнографическое издание в 20-ти томах.
21. Страны мира: Энциклопедический справочник / Под ред. С.А. Семеницкого. — Мн.: Миринда; Радиола-плюс, 1999. — 624 с.
22. Топонимика на службе географии / под ред. Поспелова Е.М. — М.: Мысль, 1979- 190 с.
23. Янко М.Т. Топонімічний словник-довідник Української РСР — К.: Радянська школа, 1973. -178 с.

Автори

Левада Олександр Васильович - кандидат географічних наук,
доцент.

Сорокіна Неля Семенівна - кандидат географічних наук,
доцент.

Торбунова Марія Дем'янівна - кандидат географічних наук,
доцент Таврійського національного
університету ім. В.В.Вернадського

Левада Ольга Михайлівна - кандидат географічних наук,
доцент кафедри економічної і
соціальної географії і методики
викладання географії
Мелітопольського державного
педагогічного університету.

Левада О.В., Сорокіна Н.С., Торбунова М.Д., Левада О.М.

Л Географічний топонімічний словник: Навчальний посібник. – Мелітополь: „Люкс”, 2009. ----с.

ISBN

Топонімічний географічний словник розкриває зміст і походження назв найважливіших фізико-географічних об'єктів. Топоніми подано за частинами світу в алфавітному порядку. Посібник написано відповідно програм підготовки географів у вищій школі.

Призначений для студентів педагогічних вищих навчальних закладів, викладачам, вчителям усім хто цікавиться географією.

УДК: 911.2 (100)(03)

ББК: 26.82 Я²

Навчальне видання

Левада Олександр Васильович

Сорокіна Неля Семенівна

Торбунова Марія Дем'янівна

Левада Ольга Михайлівна

Географічний топонімічний словник: Навчальний посібник

Директор видавництва В.М.ВерескуН
